O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zMTDP

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Milliy Tiklanish

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 25 fevral

3 (275) son

Аср муаммолари

СИБИР СУВЛАРИ КЕРАКМИ?

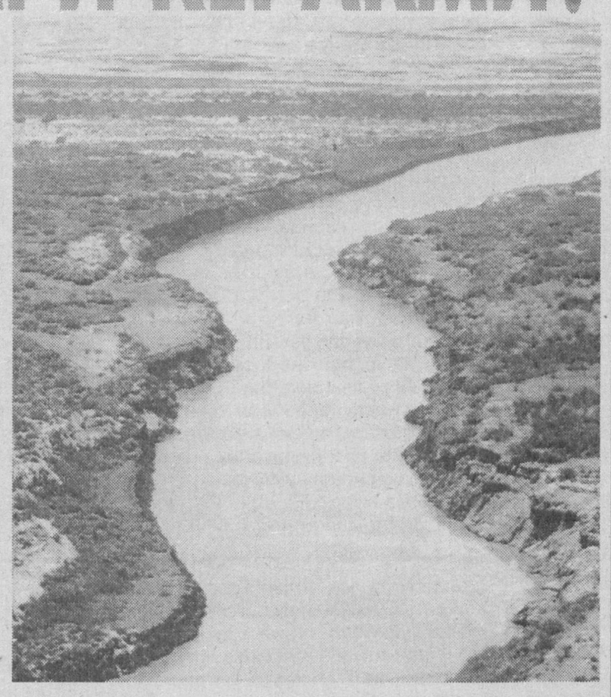

Кейинги пайтларда оммавий ахборот воситаларида ва умуман мутахассислар ўртасида Сибир дарёларининг сувини Марказий Осиёга келтириш, келиши мумкин бўлган сувнинг ҳажми ва оқизиш вақтлари тўғрисида баҳслар, мунозарали фикрлар тез-тез ўртага ташланмоқда. Бу муаммо то амалга оширилмагунча ёки унга баробар бир амалий ечим топилмагунча мутахассислар ва олимларнинг кун тартибидан тушмаса керак. Чунки айрим илмий башоратларга қараганда 2020 – 2025 йилларга бориб Ўзбекистон ҳамда Марказий Осиё минтақаси мамлакатлари аҳолисининг сони 1,5 барабар кўпайиши кутилмоқда. Бунинг устига Афғонистонда ҳам бу давр орасида Амударёдан сув олишнинг кўпайиши эҳтимол тутилмоқда.

Қўшимча миқдорда сув олиш Оролбўйи ерларида иқтисодий ҳамда экологик муаммоларни қандайдир тарзда бўлмасин ечишга хизмат қилиши аниқ. Масаланинг ҳаддан ташқари муҳимлиги ва молиявий томондан ҳам, ташкилий жиҳатларига кўра ҳам ҳаддан зиёд мураккаблиги дарҳол кўзга ташланади, шунинг учунми, бу муаммо собиқ совет даврида ҳам бир неча бор кўтарилиб, муҳокама этилиб, ўз ечимини топмаган эди. Ҳозирда эса бу улкан масалани ҳал этиш, унинг ечимини топиш оз деганда олтита давлатнинг зиммасига тушади. Бу масала бир неча маротаба халқаро конференцияларда ҳам ўртага ташланди. Қўшимча сув оқадиган бутун каналлар тармоқларини қуриб битказиш учун ўн беш йил вақт талаб қилинади.

Бундан йигирма йиллар муқаддам лойиҳа қоғозга туширилганда орада ҳали бирмунча вақт бор эди, эндиликда эса бундай вақт қолмади. Шунинг учун ҳам Марказий Осиё, Қозоғистон давлатлари янги вужудга келган вазият ҳамда сиёсат асосида иложи борича тезроқ бу масалада барчага мақбул бир фикрни ишлаб чиқиши заруратга айланмоқда. Оролбўйида вужудга келган ҳозирги экологик аҳвол фақат Марказий Осиё давлатларигагина дахлдор эмас, чунки бу ерда вужудга келаётган экологик буҳрон бутун ер юзининг табиати, унда бораётган жараёнларга тегишли эканлиги равшан. "Қўшнинг тинч – сен тинч; қўшнинг тинч – дунё тинч" деган кўҳна ҳикматли сўзнинг маъносини олиб қарасак, уни биз сўзлаётган масалага ҳам даҳлдор эканлигини кўрамиз.

Сибир дарёларининг сувини Марказий Осиёга олиб келиш жуда кўп масалаларни унга қўшимча тарзда ҳал қилишни талаб қилади. Канал тармоқларини қуриш билан бирга янги суғориладиган ерларни тайёрлаш, эски суғориладиган жойларнинг суғориш шароҳобчаларини кенг миқёсда қайтадан қуриш, мустаҳкамлаш назарда тутилади.

Марказий Осиё ва Қозоғистон мамлакатларининг имкониятларини аниқ ҳисобга олган ҳолда келажакни кўзда тутиб, ҳозирданоқ мавжуд суғориш тармоқларининг фойдаланиш қувватини ошириш учун уларни мустаҳкамлаш ва замонавий илғор илм-фан тавсиялари асосида кенг миқёсда таъмирлаш, бор сув заҳираларидан имкон қадар тежаб-тергаб фойдаланиш жуда катта аҳамият касб этмоқда. Бугунги кунда сув заҳираларини қаердан олиш, қаерда тўплаш, қаерда, қачон, қанча самарали ишлаб чиқиш каби масалалар устида жиддий бош қотиришга тўғри келади.

Мавжуд сув заҳираларини кўздан кечириб, 1981 – 2001 йилларда Амударё ҳамда Сирдарё ҳавзаларида сувдан фойдаланишга назар ташласак, 1991 – 2001 йилларда сув кўп бўлганлигини кўрамиз. Шу йилларда сувдан фойдаланиш миқдори 15 фоизга кўпайди. Ўз сув заҳираларимизни тўла ишга солдик. Бунда сувдан фойдаланишда кўп камчиликларга йўл қўйилди, кўп тежамсизликлар кузатилди.

(Давоми 2-бетда)

СИЗНИНГ ПУЛИНГИЗ КИМНИКИ?

Буни ўқинг: КОНТРАКТ АСОСИДА ЎҚИЙДИГАН ТАЛАБАЛАР ДИҚҚАТИГА!

«МТ»нинг 2002 йил 25 октябр куни «Гулчеҳралар» газетаси билан бирга нашр қилинган қўшма сонида А. Тилашованинг «Менинг пулим кимники? Ёки стипендия баҳона даромад ғаниматми?» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Олий таълим даргоҳларида контракт тўловининг стипендия қисмидан қоладиган қолдиқ маблағ («яхши», «ўрта» ўзлаштирувчи талабаларнинг ҳар биридан йилига 30-60 минг сўм миқдорида) ҳақида фикр юритилган мазкур мақола ва умуман контрактли ўқитиш мавзусида мулоҳаза билдирилган мактублар олдик. Газетамизнинг шу йил 14 январ сонида «Бизнинг пулимиз кимники?», «Нега қайтиб кетаяпсиз?» номли «Акс садо» рукнида берилган мактублар ҳам мухлисларимизни бефарқ қолдирмаяпти.

«Менинг пулим кимники? Ёки стипендия баҳона, даромад ғаниматми?» мақоласи юзасидан таҳририят Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига 2002 йилнинг 29 октябрида хат орқали мурожаат этди. Шу йил феврал ойида ушбу мактубга жавоб олдик ва унинг мазмуни билан танишгач, ундаги «ҳар ойда тўланадиган стипендиянинг фарқи жорий ўқув семестрида олий ўқув юртида йиғилади ва талабанинг кейинги ўқув семестри ўқиш тўловлари ҳисобига ўтказилади» жумлаларини ўқиб мамнун бўлдик. Гарчи битирувчи контрактли талабаларнинг бу тарздаги қолдиқ маблағи ҳақида жавоб хатида фикр билдирилмаган бўлса-да, бу жиҳатдан ҳам масала ижобий ҳал қилинганлигига умидландик. Куйида мазкур хатни эълон қилар эканмиз, шартнома асосида ўқиётган талабалар у билан танишиб, ўз маблағлари тасарруфини (демак, ўтган ўқув йилида қолган қолдиқ маблағларни ҳам) зарурат туғилганда ушбу асос билан жойларда ҳисоб-китоб қилиб борадилар, деб ўйлаймиз. Шу билан бирга, контрактли ўқитиш мавзуси бундан кейин ҳам «МТ»нинг эътиборида туриши, у ҳақдаги мактублар, мақолалар бериб борилишини билдириб, ўқувчиларимизни фикр-мулоҳазага чорлаймиз. Шунингдек, саҳифамизда яна бир мухлисимизнинг шу мавзуга оид мактуби билан танишасиз.

«..КЕЙИНГИ ЎҚУВ СЕМЕСТРИ ЎҚИШ ТЎЛОВЛАРИ ҲИСОБИГА ЎТКАЗИЛАДИ»

Вазирлик жорий йилнинг 25 октябрида чоп этилган «Менинг пулим кимники ёки стипендия баҳона даромад ғаниматми?» сарлавҳали мақолани атрофлича ўрганиб чикди. Ва ушбу мақола юзасидан сизга шуни маълум қилади.

Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 17 августидаги 344-рақамли қарорига кўра 2001 йил 1 сентябридан бошлаб ўқитиш қиймати стипендияларнинг базавий миқдорига нисбатан талабаларнинг ўзлаштиришига қараб 1,0; 0,75 ва 0,5 табақалаштирилган коэффицентлари жорий этилди. Ўқитиш умумий қийматига стипендия фонди ўртача стипендия миқдоридан келиб чиққан ҳолда киритилган.

Бир неча бор иш ҳақларининг ошиши муносабати билан Молия вазирлиги билан биргаликда ўқитиш харажатлари қайта кўриб чиқилди ва Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларига қабул қилиш бўйича Давлат комиссияси 2002 йил 20 августдаги 5-сон баённомаси билан тасдиқланди.

Ушбу ўзгаришларга асосан 2002 йилнинг 1 сентябридан бошлаб ўқитиш қийматига стипендия миқдори 1,0 табақалаштирилган коэффициент қўлланган ҳолда киритилди. Талабанинг табақалаштирилган коэффициент кўрсаткичи 1,0 дан 0,75 ёки 0,5 га тушса, ҳар ойда тўланадиган стипендиянинг фарқи жорий ўқув семестрида олий ўқув юртида йиғилади ва талабанинг кейинги ўқув семестри ўқиш тўловлари ҳисобига ўтказилади.

Ушбу ўзгартиришлар талаба ва таълим муассасаси ўртасида тузиладиган шартномаларда ўз аксини топган.

Р. С. ҚОСИМОВ,
Вазирнинг биринчи ўринбосари

Акс садо

БУ ЁҚДА... КОНТРАКТ

Аввало мен кўплаб билимдон тенгдошларимизнинг контракт пулини тўлай олмай ўқишга кирса ҳам меҳр қўйган касбини эгаллаш имкониятини бой бериб қўяётганига ачинаман. Маърифатли аждодларимиз илм олиш учун Машриқу Мағрибни кезганлар. Шу боис Маъмун академияси чинакам донишлар уйига айланган. Агар улар моддий жиҳатдан қўллаб-қувватланмаганида тинимсиз ўқиш, китоб ёзиш, илмий тажрибалар ўтказиш, кашфиётлар яратишга имконсиз қолган бўлур эдилар.

Ҳамма замонларда ҳам талаба ёшлар тақдири бу илм-фан тақдири, маърифатнинг келажагини белгиловчи ҳисобланади.

Энди тасаввур қилинг, бир йилига зўрға контракт пулини тўлаганлар ҳам иккинчи йили 50 баробар ошиб кетган тўлов олдида ожиз, қийналиб қоладилар (300-500 минг сўм оддий хонадонни нақ ўтирғизиб қўяди-да). Бу қийинчиликда талаба кетай деса, шунча пул тўланиб бўлган, илм олгиси бор, кетмай деса мавжуд шароитга нисбатан беҳисоб, таъбир жоиз бўлса, баланд бўйли тўловга бўйлашиш маҳол. Бундай талабанинг аҳволини бир ўйлаб кўринг-а.

Ёшлар китоб ўқимайди деб кўп айтишади. Бу каби ҳолларда контракт ташвиши, кундалик зарур эҳтиёжлар турганида китоб сотиб олиш талабага осон эмас. Менимча, илм одамининг шахсий кутубхонаси бўлиши керак. **Шахсий кутубхонасиз олим олим бўлолмайди, бунга ҳар бир устозимизнинг ўзи мисол** десам фикримга сиз ҳам қўшиласиз, албатта. Ҳамма олимлар камида талабалигидан бошлаб китоб йиққан. Катта кутубхоналарда уйга бериб юборилмайдиган (ёки фақат паспортга бериладиган), лекин талабага зарур китоблар бўлади, сотувда эса уларни баъзан топиш мумкин. Ҳамманинг бўлмаса ҳам илмга чанқоқ талабанинг олгиси келади. Бу ёқда... контракт, қанча китоб сотиб олиш мумкин шу пулнинг бирор қисмига, дейсиз.

Контрактли ўқитиш ҳақида «МТ»да эълон қилинаётган бир неча баҳсли чиқишлар бундай муаммога кўпчиликнинг диққатини қаратиб, илм-фан ривожига ижобий таъсир кўрсатади деб ўйлайман. Демак, юқорида айтганимиздек, талабалар тақдири ҳақида ўйланиляпти, муаммо ўртага ташланяпти. Кўпчиликнинг фикридан тўғри хулосалар чиқади-да.

Рустам ЮСУПОВ,
талаба

УЗРО

ШУНЧАКИ...

Бир йиғин тузилди Оролга атаб,
Балки бу мингинчи ё минг биринчи.
Ким сўзлаб чарчаган,
ким тинглаб ҳорғин,
Бунда юрганмикин денгиз илинжи?

Шунчаки ўқирлар мудроқ сўзларни,
Мудраб эшитарлар йиғинжой улкан.
Гап тугамай бир-бир кетарлар эди,
Ожиз қараб қўяр сўзамол ҳакам.

Келмоқ каби кетмоқ бирдай, шунчаки,
Курсилар бўшарди ўнлаб саволдай.
Оролга аталган бу йиғилиш ҳам,
Қуриб боргандайин гўё Оролдай.

Нотиқлар сўзларди навбатни бузмай,
Йиғин ўтмоғи шарт, ажаб иш куни.
Қани, елкасидан ким олиб қўяр
Гуноҳимиз босган Орол юкини?

Балки денгизни бир ингратиб қўйди
Шунда амриқолик меҳмоннинг сўзи.
Деди: ҳар йиғинга келган ҳар киши
Бир литрдан қуйса тўларди ўзи!

Ўтди вақт, ғанимат эмас бу дамлар,
Рўйхатнома тўла мансаб, отлардан.
Шўр денгиз нимани кутмоғи мумкин
Ўз вақтини эплолмаган зотлардан?!

Денгиз десам, туби кўзгуга тушар,
Тубсиз муаммолар тортиб боради.
Ўз-ўзига чўкаётган бир шўрлик,
Елкасининг юки ортиб боради.

Биргина малҳам – сув, қўйинг сўзларни,
Ким нелар қилмади унинг қасдига.
Тангри пулсиротни қўйса бўлгудек
Тириклар ўтсин деб Орол устига!

Ҳисобсиз томчи йўқ, ёмғир ҳам раҳмат,
Ҳеч зарра ҳисобда адашиб қолмас.
Ўз кўзини намлолмаган юраклар
Қуриган денгизни тўлдира олмас!

Қани, шўр манглайинг силаб қўйса кўк,
Ёмғирлар бошингдан айланса жоним,
Юраклар чайқалса чайқалар денгиз,
Бағрингда бу юртнинг ёруғ жаҳони...

2002 йил, ноябр

ЕХҲТ ЭЛЧИСИ БИЛАН УЧРАШУВ

Партия ҳаёти

Ўзбекистон «Миллий тикланиш» демократик партияси Марказий ҳайъатининг раиси Иброҳим Ғафуров яқинда Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг Тошкентдаги Маркази раҳбари, элчи Аҳмет Эрозан жанобларини унинг илтимосига кўра қабул қилди.

Дўстона вазиятда ўтган суҳбатда Ўзбекистонда кўппартиявийлик, бўлажак сайловларга бораётган тайёргарликлар, икки палатали парламент фаолиятига қўйилаётган ҳуқуқий-қонуний асослар, бу соҳаларда парламент комиссиялари олиб бораётган амалий ишлар, партиялардан номзоди илгари суриладиган кишиларга қўйиладиган талаблар ҳақида фикр алмашилди.

Элчи жаноблари ЕХҲТ билан Ўзбекистон парламенти ўртасидаги яқин ҳамкорликлар демократик, умуминсоний қадриятларнинг янада чуқур илдиз отишига ишонч билдирди.

Суҳбатда ЕХҲТнинг сиёсий маслаҳатчиси Корнелиу Мушински ҳам қатнашди.

Ўз мухбиримиздан

СЕВИМЛИ МУХЛИСЛАРИМИЗ!

«Миллий тикланиш» газетасига келгуси ойлар учун обуна давом этмоқда. «МТ»га барча почта алоқа бўлимларида ёзилишингиз мумкин.

Нашр индекси: 158

ТВ садолари

БОЛА МАСЛАҲАТ БЕРОЛМАЙДИМИ?

Ҳурматли Дилдора Ҳамидова!

Сизнинг «Ўқувчи ва ўқитувчи ўртасидаги муносабатлар», «Менинг ота-онам» мавзуларидаги кўрсатувларингизни («Ёшлик» канали, «Синфдош» рукни) мароқ билан кўрдим. Ўқувчилар билан ўқитувчилар ўртасидаги баҳс, фикр алмашувларга бефарқ қарай олмадим. Уларга мен ҳам қўшилиб ғойибона баҳс қилдим, тортишдим.

Кўрсатувларингизда янги одамларни кўрдим. Баъзи устозлар кексайиб қолган, ёшлар эса энди катта ҳаёт ичига қадам қўяётган бўлсалар-да, уларнинг ҳаммалари турлича тажриба, турлича қарашларга эга бўлишларига қарамай кўзимга янги одамлар бўлиб кўриндилар. Кўз ўнгимда лоп этиб келажак гавдаланди ва ўз-ўзимга: булар келажакнинг одамлари ! — деб айтдим. Уларнинг тутилмай, эркин сўзлашлари ва энг муҳими, очиқ-ошкора фикрлашларида мен илгамаган, фақат эркин одамларга хос бўлган, фақат эркинликкина берадиган реализм одамнинг диққатини ўзига тортди.

Ўқувчиларнинг ўз ўқитувчиларига ва фарзандларнинг ота-оналарига муносабатлари у томондан ҳам, бу томондан ҳам, қаёқдан олиб қараманг, бутун бир олам. Бунда ҳар бир ўқувчи, ҳар бир фарзаднинг бир неча романлар, илмий тадқиқотларга етадиган ўз кузатувлари, таҳлиллари, хулосалари мавжуд. Кўрсатувлардан шуни уқдимки, бу муносабатлар янги ўзанга кира бошлайди, янги бир бепоён тирик денгиз долғалар ура бошлайди.

Болага уй, мактаб — энг яқин нарсалар. Улар уйдан, мактабдан кўп нарса кутадилар. Болалар ота-она, ўқитувчилар, яқинларидан кўп нарса кутадилар, Улар ҳамма нарсаларга қизиқадилар, ҳамма нарсаларни билгилари келади, Қизиқиш, билиш иштиёқи — табиий иштиёқ ва улар доим болани ўстириб, бойитиб борадилар.

Кўпгина ёшлар ота-онамиз биз билан гаплашмайди, сўраган нарсаларимизга жавоб беришмайди: «кейин-кейин...», «адангдан сўра», «онангдан сўра», «ўқитувчингдан билиб ол...», «бошимни қотирма, тур, жўна», «кўп нарса билсанг, кўп нарса ўқисанг, миянг суюлиб кетади, бор тошингни тер...» ва бошқа шу каби гаплар билан жеркишади. Бу сингари жеркишлар, суҳбатлашиш ва ҳатто сирлашишдан ўзини олиб қочишлар болани бездиради, унинг мурғак, маъсум, ташна юрагида жароҳат бўлиб, умр бўйи ўчмас из қолдиради. Албатта, ота-онанинг фарзанд кўриш, уни тарбиялаш, муносиб тарзда вояга етказишга тайёргарлиги бўлмаса, у ўз боласига нимани ҳам беради, нима деб тарбиялайди, қандай шароит яратади?

Йигит-қиз турмуш қураётганда энг авало ўзига ўзи: мен бўлажак боламга нима бераман, қандай тарбиялайман, унинг тарбияси учун қандай шароит яратаман? У билан нималар ҳақида қандай гаплашаман? Яшашга, ишлашга, турмушга қандай ўргатаман? — деган саволларни бериши ва уларга тўкис-тугал, оқилона жавоблари бўлсагина, шундан сўнг турмуш қуриш тўғрисида бош қотиргани маъқул. Акс ҳолда унинг турмуш қуриш, фарзандлар орттиришга тайёргарлиги йўқ деб ҳисобланади. Тайёргарлиги йўқ одамнинг қурган турмуши маълум: ҳар қадамда муаммо, ҳар нафасда ишкал, боши-кети кўринмайдиган чигаллик, машмашалар. Булар ҳаммаси тайёргарликсиз оила қуриш туфайли бўлади. Бундай шароитда ҳамма қийналади, айниқса, болалар... «Ота-онам мени тўғри тушунганда, мен дуч келган муаммони ҳал қилиб беришганда, тақдирим бутунлай бошқача бўлар эди...» — бундай оғир армонлар одамлар орасида оз дейсизми?

Бу уйдаги туганмас муаммолардан бир шингил...

Мактабда эса... бола ўқитувчига, синфга, синфдошларга дуч келади. Шунда умумий маданий-маърифий, инсоний муҳит, ўқитувчиларнинг савияси, неча юзлаша, боланинг илм ўзлаштириши, хулқи, тарбияси **унинг берадиган совғасига қараб ўлчанса, уй уйлигини, мактаб мактаблигини йўқотиб қўймайдими?**

Кўрсатувингизда ҳаётнинг, таълим-тарбиянинг муаммолари устида баҳсга, суҳбатга кираётган, мулоқотга очиқ чеҳра билан киришаётган ёшларни, янги ўқитувчиларни кўриб, кўнглим ўсди.

Кўрсатувда кимдир: нима учун биз боламиздан маслаҳат сўрамаймиз? — деб айтди.

Ростдан ҳам, нима учун?!

Наҳот болаларни шунчалар менсимасак?

Уйда, мактабда болалар қанча сўз, суҳбат, мулоқотга тортилса, уларнинг фикрлаши, сўзлаш қобилияти, мақсадини аниқ-тиниқ баён қилиши шунчалар яхшиланади. Боланинг тили мулоқотларда чиқади. Акс ҳолда жуда оддий эҳтиёжларини ҳам тузук-қуруқ, тушунтириб баён қилолмайдиган «ғалча» бўлиб қолади.

Ҳамма гап болани бўйсундириш, уни оила ёки ота-онага тобе қилишда эмас, балки унинг келажакда ким бўлишини кўзлаб ўстиришда.

«Синфдош» кўрсатувлари «нозик» масалаларни очиқ ўртага ташлаб, ёшларда янгича ёндашувлар тарбияланишига таъсир кўрсатмоқда. Шунинг учун неча юз минглаб кишилар «Синфдош»дан миннатдор.

Олижаноб ишингизда янги-янги қадамлар, изланишлар, муваффақиятлар тилаймиз.

Иброҳим ҒАФУРОВ

2-бет
ЛЎЛИНИНГ ДАРДИ НИМА?
3-бет

ЎЗБЕКИСТОНДА ЎН МЕТРЛИ ОДАМЛАР ЯШАГАНМИ?
ХОМЧЎТ ёки ким бой?
4-бет

Донишмандлар меросидан

МАЪЛУМ БИР НУҚТАДА...

МАХАТМА ГАНДИ (Ҳиндистон)

«Биз жаҳонга қоида-ойиндан кўра кўпроқ адолат бергандагина, ҳокимият ва бойликнинг дабдабали намойишидан кўра кўпроқ матонат, ўз манфаатини кўзлашдан кўра кўпроқ раҳм-шафқат берганимиздагина ҳақиқий маънода маънавий бой миллатга айланамиз. Уйларимиз, саройларимиз ва ибодатгоҳларимизни ҳашаматлардан тозалаб, уларга маънавият сифатларини киритсак, фақат шундагина ўзимизни улкан милиция қўшинларини боқишга кетадиган харажатлар оғирчилигидан халос этиб, ҳар қандай ғаним кучларини улар қанча кўп бўлмасин, енгишга қодир бўламиз.

* * *

Одамларга хос нарсалар миллатларга ҳам хос. Одамлар кўп нарсани кечиришга қодир эмас. Ожизлар ҳеч қачон кечирмайдилар. Кечиримли бўлиш кучли одамларга хос.

* * *

Бошқалар нотўғри фикрлаяпти, фақат биз тўғри қиляпмиз, деб ўйлаш, биздан кўра ўзгача қарашга эга бўлган кишилар — ватан душманларидир, деб айтиш ёмон одатдир.

* * *

Дўстларим менга кўрсатадиган энг катта ҳурмат-эътибор — уларнинг менинг таълимотим изидан боришлари ёхуд башарти унга ишонмаган тақдирда охиригача унга қарши кураш олиб боришларидадир.

* * *

Азоб-уқубат ўзининг маълум бир чегарасига эга. Ақлга тўғри келадиган ва тўғри келмайдиган азоб бор, маълум бир нуқтага келгандан сўнг азобни кўтариб юраверириш ақлдан эмас, ҳатто ўта кетган аҳмоқликдир.

«Барча одамлар — биродар», «Таржимайи ҳол» бобидан

СИБИР СУВЛАРИ КЕРАКМИ?

(Боши 1-бетда)

Бу масалани Амударё бўйлаб Нуректан то Туямўйин сув омборигача олиб қарасак, 1991 йилдан 2002 йилгача олдинги ўн йилликка қараганда, нурек сув омборидан сув олиш 7 фоизга ошди, дарёнинг Керки қисмида 15 фоизга, Туямўйинда (Дарғанота) эса 27 фоизга ортди.

Нисбатан сув танқислиги рўй берган 2000 ва 2001 йиллар шуни кўрсатмоқдаки, дарё бўйлаб сувдан фойдаланувчилар уни меъёридан ортиқ ишлатганлар ва қатор ҳолларда қоидабузарликларга йўл қўйганлар. Нурек сув омборида сув ўтказиш 2000 ва 2001 йилда кейинги 5 йилни оладиган бўлсак, ўртача кўп йиллик ҳажмнинг қарийб 90 фоизини ташкил этди, Керкида эса 55 фоиз, Дарғанотада эса 50 фоизга етди.

Шундан кўриниб турибдики, юқори сув оқимининг вужудга келиш зонасида (Вахш дарёси) Амударё бўйлаб қаттиқ сув танқислиги кузатилгани йўқ. Оқимнинг вужудга келиши зонаси ва Керки сув пости билан дарё оралиғида сувнинг кескин тушиб кетиши рўй бермоқда. Бу ерда Сурхондарё вилояти, Катта Туркман канали, Қарши магистрал каналининг йирик сув олиш иншоотлари жойлашган. Дарё бўйлаб сув олиш тенглик асосида ва бир меъёрда ўтказилмади. "Амударё" сув ҳавзаси бирлашмаси ўз навбатида ўз вазифаларини адо этишнинг уддасидан чиқмади.

Ушбу масалани "Амударё сув заҳираларидан комплекс фойдаланиш ҳамда қўриқлаш схемасини аниқлаш"га доир ҳужжатнинг талаблари асосида қараладиган бўлса, ўзига тегишли сув заҳираларидан фойдаланиб тугатиш даврида 2000 ва 2001 йилларда ҳеч қандай кутилмаган воқеа рўй бергани йўқ. Чунки Амударё бўйлаб сув хўжалик баланси ва сув тақсимлаш схемаси тақчил бўлган йилга қараб тузилган ва бажарилган бўлиб, бунда суғориладиган ва сувдан фойдаланиладиган майдонлар аниқ белгилаб чиқилган. Сув танқис йил бўйича 2000 ва 2001 йилларда Нурек омборидан сув чиқариш 100 фоизга етди. Туямўйин омборига эса сув келиши 75 фоизни ташкил этди. Бу яна бир карра сув олишда тенгликка риоя этилмаганлиги, "Амударё" сув ташкилоти бўш ишлаганлигини кўрсатди.

Кўрилаётган даврда Нурек омборининг сувга тўлиши тўла ҳажмда олиб чиқилди ва ишлатилди. Ҳолбуки, шу сув кўп бўлган йиллар ичида Туямўйин сув омбори бирон маротаба ҳам 100 фоизга тўлмади. Бу ушбу сув омборларининг имкониятларидан тўла фойдалана билмаганлигини кўрсатади. Ҳолбуки, бу борада яхши тажрибалар мавжуд. 1982, 1986, 1989 йилларда сув тақчил бўлганда танқисликнинг таъсирини камайтириш учун Нурек омбори бўйича йиғиладиган сув ҳажмининг меъёридан ташқари амалга оширилган эди, худди шу нарсани сув кам бўлган 2000 ва 2001 йилларда ҳам қилиш мумкин эди.

2002 йил вегетациясининг охирида Туямўйин омборининг тўлиши 2001 йилга қараганда +4, 6 км³ни ташкил этди. Бу 1999 йилга қараганда бир ярим баробар кўп, ҳолбуки бу йилларда омборга кирган сув ҳажми ўзгармай бир даражада турди. Бу 2002 йилдаги сув тақчиллигига таъсир кўрсатди.

Амударёнинг сувини ўлчаш учун XX аср бошларида Керки гидропости қурилган эди. Сурхондарё, Катта Туркман канали ва Қарши магистрал канали ишга тушиши билан, Керки пости Амударё бўйлаб сув заҳираларини ўлчашдаги ўз аҳамиятини йўқотди, ўтаётган сувни ўлчайдиган оддий постга айланди. Шунинг учун сув тақсимлашда тенглик ҳақида гап бўлмай қолди. Шу муносабат билан Сурхондарё вилояти сув олиш иншоотларидан юқори қисмида давлатлараро гидропост қурилишини шитоб билан бошлаш зарурати пайдо бўлди. У Амударё бўйлаб юзадаги сув заҳираларини ўлчаш, ҳисоблаш имкониятини беради.

Маълумки, Сирдарёнинг сув заҳиралари Норин ҳамда Қорадарё сувлари ҳисобига ташкил бўлади. Уларни Тоқтагул ва Андижон сув омборларини тўлдириш учун фойдаланиш масаласига келсак, юқорида айтилганидек, охирги ўн йил сув кўп бўлган йиллар эди, сувдан фойдаланиш эса бу даврда ўртача 15 фоизга ортди, шу билан бирга 2001 йил вегетациянинг бошланиш даврига Тоқтагул сув омборидаги сув ҳажми умумий фойдали ҳажмнинг 23 фоизини ташкил этди. Бу 1991 йил билан 2001 йил орасида сув заҳираларидан оқилона фойдаланилмаганлигини кўрсатади.

1986 йилги оғир сув танқислиги пайтида Тоқтогул омборида сув энг охирги чизиққача тушди, ундан сўнг икки йил сув сероб бўлди ва бундан сувчилар усталик билан фойдаландилар. Сув кўп келган 1987 — 1988 йилларда Тоқтогул омбори тўла ҳажмда тўлдирилди, натижада Сирдарёнинг суви ўз ўрнига тушди ва «Сирдарё сув схемаси»да кўрсатилган талаблар даражасига етди. Шунинг учун ҳам, Сирдарёда «сув танқислиги» деган сўзга ўрин йўқ. Фавқулоддда ҳолатларгина бундан мустасно, холос. Сув танқислигини фақат ўзимиз келтириб чиқаришимиз мумкин. Оби ҳаёт заҳираларидан нооқилона тасарруф қилсаккина шундай сунъий «танқислик» туғилади.

Тоқтогул сув омбори иш режимининг ўзгариши натижасида кейинги ўн йил ичида новегетация даврида сув ташлаш ўртача 4,2 км³ ҳажмида ўсди, вегетация бошланган пайтда эса ўртача 3,5 км3 га камайди. Тоқтогул сув омбори иш режимдаги бундай ўзгаришга қарамасдан, бу масалани Сирдарё, Қорадарё, Чирчиқ ва ҳавзанинг кичик дарёлари бўйлаб қуйида жойлашган сув омборлари заҳираларидан фойдаланишни тартибга солиш ҳисобига ҳал қилса бўлади. Сув заҳираларини бундай тартибга солиш анча мураккаб иш — у сувчилар ва экологлардан қатъият билан оқилона ҳаракатларни талаб қилади. Бу каби ишлар Тоқтогул сув омбори иш режимини ўзгартириш билан боғлиқ ортиқча уринишларнинг олдини олиши мумкин. Бунга кетадиган харажатларни эса суғориш шаҳобчаларини таъмирлаш, зарур сув иншоотларини тиклаш, қуриш, уларга замонавий ўлчов асбоб-ускуналари, компьютер тармоқларини ўрнатиш имконини туғилади.

Биз Марказий Осиёда ягона экологик майдон ва муҳитда яшаймиз. Ҳаётнинг ўзи биздан давлатлараро сув хўжалиги координация комиссияси қошидаги Илмий Тадқиқот марказининг раҳбари, профессор Виктор Духовний ҳам худди мана шундай фикрда. «Сибир сувларини олиб келиш тўғрисида»ги лойиҳа тан олиниши учун, — деб ҳисоблайди у, — бир қанча муҳим масалаларни ҳал қилиш зарур. Мисол учун ҳозирги вазиятдан келиб чиққан ҳолда, қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг нархларини ҳисобга олиб туриб, лойиҳанинг ижтимоий-иқтисодий асосларини кўриб чиқишга тўғри келади». Унинг фикрича, бу лойиҳа бўйича иштирок этувчи давлатлар қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг ягона бозори борасида шартлашиб олишлари зарур. Унга ташқаридан товарларнинг кириб келиши чегараланган бўлиб, олти мамлакат доирасида қишлоқ хўжалиги ўзаро маълум даражада субсидия қилиб турилмоғи даркор.

Худди шунингдек, «Амударё» ҳамда «Сирдарё» сув ҳавзалари хўжаликлари бирлашмаларига давлатлараро ташкилотлар мақомини бериш, уларнинг вазифадорлиги ва масъулиятини кучайтириш, уларга Амударё ҳамда Сирдарёдаги сув тўплаш иншоотлари тасарруфини ўтказиш зарур бўлади. Бу улкан, ўта масъулиятли ишларга янги ташкил этилган комиссия бош-қош бўлмоғи жоиздир.

Вакил ХОНЗАФАРОВ,
техника фанлари номзоди

Ўзбекистон Миллий университетида мутафаккир шоир Алишер Навоийнинг 562 йиллигига бағишлаб ўзбек филологияси факултети ўқитувчи ва талабаларининг илмий анжумани бўлиб ўтди. «Навоий ва санъат» мавзусида ўтказилган ушбу анжуманда Навоий ижодини санъатнинг қўшиқ, театр ва рассомлик жанрлари нуқтаи назаридан ҳам ўрганиш муҳим эканлиги таъкидланди. Йиғилганлар даҳо шоиримиз меросининг адабиётшунослик, санъатшунослик фанларида ҳали ёритилмаган қирралари ҳақида қизиқарли маълумотларга эга бўлдилар.

НАВОИЙГА ТАЪЗИМ

Факултет санъатшунослик бўлими талабалари ғазал ва рубоийларидан намуналар ўқиб, бу бетакрор шеъриятнинг инсон маънавий ҳаётидаги аҳамияти ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини баён этишди. Шунингдек, буюк мутафаккирнинг ўрта аср мусаввири Камолиддин Беҳзод билан устоз-шогирдлик муносабатларини акс эттирувчи саҳна кўринишини намойиш қилдилар.

Тадбирда Республика маданий-маърифий маркази раис муовини, адабиётшунос Султонмурод Олимов қатнашди ва сўзга чиқди.

Музаффар АБДУШУКУРОВ,
Ғуломжон ШАРИПОВ,
ЎзМУ талабалари

ЭЛГА ЗАРУР ИШ

Хонқа туманидаги "Мадир" қишлоғидан кичик лавҳа

Ибрат

– Бир хонадон аъзоларининг неча йиллик меҳнати билан уларнинг ҳовли-жойи бунёд бўлади. Катта бир маҳалланинг обод бўлиши ҳам шундан қиёс, назаримда.

– Обод хонадонлар билан маҳалла кўркли бўлади, – дейди "Мадир" қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Рўзмамат ака Мадаминов – Кўриб турганингиздек, қишлоғимиз шаҳар типида посёлкалаштирилган, маҳалламизда 1500 дан зиёд обод хонадон бор, десам муболаға бўлмас. Бу меҳр-оқибатлилик, биродарлик, биргаликдаги узоқ йиллик меҳнатнинг меваси. Бугун кўп таъкидланаётган ўз-ўзини бошқариш тушунчасининг маъноларидан бири ҳам ижтимоий ҳаётини ўзи қуриш, яратиш деганидир. Мадирликлар бу маънода ҳаракатчан, бир-бирини қўллаб-қувватлайдиган, маслаҳатли, фикри тез одамлар. Буни бир неча йиллик иш тажрибамда кўп кузатганман. Элга зарур бирор иш ўз вақтида қилинмаса, муаммога айланади, маҳалламиз аҳли ҳамиша ҳам ана шундай ишларни қолдирмасликка, хашар йўли билан бўлса ҳам кўплашиб ҳал қилишга интилиб келади. Издошларимиз бўлган ёшлар қанотимизда. Бу ернинг кишилари азалдан ўқимишли, маърифатли бўлган. Ҳозирда маҳалламизда 3 та кутубхона бор, китобни яхши кўрадиган ёшларимиз кўп.

Суҳбат асносида Рўзмамат ака Мадир қишлоғининг узоқ ўтмиши ва бугуни, мардона мадирликлар ҳақида ҳикоя қилувчи китобчани бераркан, "ҳамма нарса ўзингни ўрганишдан бошланади, шу сингари маҳалла ҳам", деди. Пўлат Сафоев, Ўринбой Хўжаниёзов ҳаммуаллифликда ёзган "Мадир" рисоласи 1993 йилда нашр этилибди. – Оққан дарё оқмай қолмас, деганларидек, "Мадир – оққан дарё. Рисолани ўқиб бунга амин бўлсангиз, ажабмас, – деди яна зиёли суҳбатдошимиз. – Китобчада қадимий Мадра каналидан савдо ва ҳунармандчилик маркази Мадра шаҳригача кемалар қатнагани ҳақида ҳам ёзилган.

Бу қишлоқ шундай дарёдил кишилари билан ҳам файзли, маърифат ирмоқлари, меҳр булоқлари мадирликларга ҳаёт илҳоми эканини ҳис қилади киши.

Дилором МАТКАРИМОВА

Суратларда: «Мадир» ҳаётидан лавҳалар. Юқорида: фуқаролар йиғини раиси Р. Мадаминов. Қуйида: Ёшларни иш билан таъминлаш мақсадида очилган туз қадоқлаш цехи ёш ишчилари (чапда).

Машҳур уста кулол (марҳум) Раҳимберди ота Матжоновнинг ота касбини улуғлаган фарзандлари. Одилбек қизчаси Хуршиданинг кулолчиликка меҳр қўйганидан қувонади.

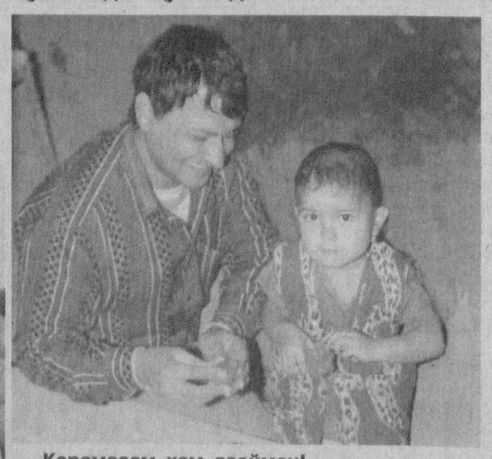

Қарамасам ҳам ясайман!

Кутилмаган нигоҳ

ЛЎЛИНИНГ ДАРДИ НИМА?

Тун. Поезднинг бир маромда чайқалиши гўё аллалаётгандек кишини уйқу элитади-ю, вагон йўлагида нималарнидир бидирлаб у ёқдан-бу ёққа югуришиб юрган лўливаччалар диққатингни тортади. Поезд бекатда тўхтагач, божхона ходимлари ҳар бир йўловчининг ҳужжатлари, юкини, ён-верини диққат билан кўздан кечира бошлайди. Бундан тезроқ манзилга етишга сабри чидамаётган йўловчилар ҳорғинлашиб ҳам қўяди. Навбат лўлиларга келди.

Божхона ходимларидан бири лўлиларни гапга тутди.

— Ҳа, опалар, қаерга кетяпсизлар, ҳужжатларингиз борми? Тўрвада нима бор?

— Зиёратга кетяпмиз, ўргилай...

— Бор, бор, ҳужжат дейсанми, бошқами бор, бачам, аммо, бачам, сани кўзларингда бир ғам бор, кел фол кўрай, шугина қора кўзларга 100 сўм берсанг бўлгани.

Божхона ходимлари лўлиларнинг искирти чиққан ҳужжатларини қўлига олгиси келмадими ёки фолдан қочдими, ишқилиб, уларнинг ёнини тезроқ тарк этди...

Ўзларининг нақлича, ота-боболаридан қолган удумни бажо келтириш учун лўлилар гурас-гурас бўлиб йўлга чиқишади. Вилоятма-вилоят, шаҳару қишлоқларни кезишади. Садақа сўрашади, фол очишади, соддароқ кишилар учраб қолса, гипноз йўлига ўтиб, ўзига ишонтиради-да, гоҳо бор-йўғини шилиб ҳам қўйишади. Кишилар бундан гоҳ оғринишса ҳам улар яна келишса, эшик қоққан «меҳмон»ларни қуруқ қайтармайди, сўраса, боридан беради. Гўё бу ҳаётнинг ёзилмаган қонунига айлангандай. Қашқадарё, Самарқанд, Бухородан Хоразм вилоятига келадиган лўлиларнинг анъанавий удумларини адо этиб юриши, бизнинг ҳам вақтивақти билан садақа қилиб туришимиз балки яхшидир. Аммо, давр ҳар қадамда огоҳликни тақозо этаётган кейинги пайтларда бундай келиб-кетувчилар ҳам тиқилиб келиши эҳтимолдан ҳоли эмас, албатта. Бунинг яна бир жиҳати бордай. Бугунги иқтисодий қийинчилик даврида пул топишни, оилага ёрдам беришни ўйлаб қолган ёш болаларимиз шулардан «қилиқ» ўрганаётгандир балки. Ахир ўз ичимиздан чиққанлар ҳам тилланчилик қилаётганини, йўлимизни тўсиб чиқиб, «касалхонада ётган отасига дори учун», исириқ тутатиб пул йиғаётганини гувоҳи бўлаяпмиз-ку. Бу ҳаммамизнинг ҳам юрагимизни оғритмоқда-ку. Лекин бу илатнинг илдизи қаердалигини ўйламаяпмиз.

Бунинг яна бир томони бор. Тўда-тўда келган лўлилар ҳеч қачон бирор меҳмонхонада туришмайди. Бирортанинг уйини, гоҳида молхонасини ижарага олишади. Шу жойда бешта-олтита оила, эрхотин, ҳар қайсисида эса беш-олтита бола. Хуллас, 40-50 киши бир уйда ётиб туради. Уларнинг сафари тугагунча у жойда нимлар рўй беради, қандай аҳволда яшашади, тасаввур қилиш қийин.

Бизнингча, ҳар хил касалликлар кўпаяётганининг мана бундай сабабларини ҳам ўйлаб кўришимиз зарурдир. Ахир фермада ҳам молларни 5-6 тадан кўпини бир жойга қўймайди. Ваҳоланки, фермерларимиз ўз боқувидаги уй ҳайвонларини минг чандон тоза тутадилар.

Унутмайлик, улар биз билан бир давлатда яшаяптилар ва бир хил ҳуқуққа, бурчга эгадирлар. Айтишларича, бу ерга келиб жулдурвоқи кийимлар кийиб, тиланчилик қилиб кетган лўлиларнинг баъзилари юртида энг сўнгги мададаги кийимдарни кийиб, ораста рўзғор тебратиб, яхшигина лавозимларда ишлашар экан.

Ҳар бир маърифатли халқ ота-боболардан қолган урф-одатларнинг чиройли ва яхшисинигина давом қилдиради. Биз уларнинг удумларини давом қилдиришига бирор эътироз билдирмоқчи эмасмиз, бунга ҳаққимиз ҳам йўқ. Лекин, ўз элимизни, юртимизни ҳар қандай салбий оқибатларга олиб келувчи иллатлардан сақлаш ҳуқуқига эгамиз-ку.

Умид қиламизки, ушбу мақоламиз юртдошларимизни бу муаммоли мавзу устида ўйлаб кўришга ундайди. Шулар қатори уларни арзимаган пул учун ижарага қўйиб, ўз уйида турли иллатларни бошланишига сабабчи бўлаётган хонадон соҳиблари ҳам. Энг муҳими ва зарури эса божхона ходимлари ва маҳалла участка нозирларининг эътиборли бўлишидир. Дарвоқе, нафақат лўлилар, балки юртимизда юрган ҳар бир бегонанинг ҳам, юртма-юрт дайдиб юрадиган кишиларнинг ҳам қадамидан огоҳ бўлиш ҳар биримизнинг бурчимиз, деб ўйлаймиз.

Муқаддас ИСМОИЛОВА,
журналист

КЕРАКЛИ НАШРЛАР КЎПАЙСИН

«Ҳаёт» нашриёти директори Усмонжон Шукуров билан мухбиримиз суҳбати

Нашриётлар туҳфалари

— Андижонда вилоят Матбуот ва ахборот бошқармаси тасарруфидаги «Ҳаёт» нашриёти бир неча йилдан бери фаолият кўрсатади. Вилоятларда нашриётлар ўзига хос шаклланиб боряпти. «Ҳаёт»нинг фаолияти ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Ўзбекистонимиз истиқлолга эришгандан кейин ҳаётда ҳамма соҳада, жумладан, маърифий-маданий, адабий, матбаа ва ноширлик соҳаларида ҳам янгиланишлар бўлди. Вилоятлардаги нашриётлар маънавий-маърифий ишларнинг ривожланишига қанот бағишлаш, янги-янги талантларнинг юзага чиқишлари учун шароитлар яратишда муҳим аҳамият қозонмоқда.

«Ҳаёт» нашриётимиз 1998 йилнинг май ойидан иш бошлади.

Андижон вилоят ҳокимлиги, вилоят Матбуот ва ахборот бошқармаси бизни дастлабки кунларданоқ қўллаб-қувватладилар. Пойтахтимиздаги нашриётлар билан яқиндан алоқа ўрнатдик. Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, «Ёзувчи», «Ибн Сино», «Янги аср авлоди» нашриётлари, уларнинг тажрибали мутахассис-ходимлари самимий ёрдамларини аямадилар. «Андижон нашриёти» ОАЖ босмахонаси ва «Наманган» нашриёти билан доимий тажриба алмашиб турдик. Нашриёт қошида О.Холдор, Т. Низом, А. Султонов, Қ. Кенжа, З. Муҳиддинов, У. Шукуров, И. Тўлак, Ф. Усмон, К. Турдиалиевлардан иборат жамоатчилик асосида нуфузли ижодий кенгаш ва таҳрир ҳайъати ишламоқда.

Биз янги давр фидойилари ҳақида (Ф. Нуриддинова, «Адир бағридаги жаннат») ҳужжатли қисса ва лавҳалар, ёш китобхонларга манзур бўладиган (С. Исаева. «Эл севган бола», Д. Шокиров. «Асал нон») китоблар, афғон уруши фожиаларидан ҳикоя этувчи (Н. Жалолиддин, «Ўлимнинг ранги») қиссалар, ёш истеъдодлар (Хуршида. «Сиғмагай жисмим жаҳонга») тўпламларини нашрдан чиқардик. Улар ўқувчилар эътиборини тортди. Нашриёт ўз ўқувчи ва мижозларига, ўз қиёфасига эга бўлишга интила бошлади.

— Ўтган ўн бир йилнинг ибратли воқеалари яна қандай китобларда ўз аксини топди?

— Вақтга етиб юриш осон эмас. Аммо ижтимоий-маънавий соҳага хизмат қиладиган нашриёт нафақат вақтга етиб юриши зарур, балки ундан бир оз олдинроқда борса, янада яхши. Шу маънода Ўзбекистон спортига муносиб ҳисса қўшаётган Муҳаммадқодир Абдуллаев ва Ўткир Ҳайдаровлар ҳаётига бағишланган У. Шукуров ва Ҳ. Исақовларнинг «Жаҳон чемпионлари» ҳужжатли қиссаси, қардош қирғиз халқининг афсонавий қаҳрамони Манас тавалудининг 1000 йиллигига бағишланган илмий мақолалар тўплами, Имом Ал Бухорий ҳаётини акс эттирувчи «Ҳадис илмининг султони», мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида жасорат кўрсатган «Кўринмас фронт фидойилари» ҳақида ҳикоя қилувчи К. Турдиалиевнинг «Тоғ маликаси» қиссаси, М. Шамситдинов ва У. Йўлчиевларнинг «Жасоратнинг машаққатли йўллари», замонамиз қаҳрамонлари ҳақидаги «Осмон калити», «Чинор» каби нашрларимиз ўқувчиларда яхши таассурот қолдирди.

«Жаҳон чемпионлари» китоби 2000 йилда республикада спорт соҳасида яратилган энг яхши асар деб топилди. «Тоғ маликаси» эса ўзбек разведкачи қизлари ҳаётини ишонарли тасвирлаганлиги билан китобхонларга манзур бўлди. «Жасоратнинг машаққатли йўллари» эса Андижонда жиноятчилик ва терроризмга қарши олиб борилаётган самарали кураш ҳақида ёрқин тасаввур беради.

— Биз ўқувчи-китобхонларимамлакатимиз ўз боқувидаги уй ҳайвонларини минг чандон тоза тутадилар.

Унутмайлик, улар биз билан бир давлатда яшаяптилар ва бир хил ҳуқуққа, бурчга эгадирлар. Айтишларича, бу ерга келиб жулдурвоқи кийимлар кийиб, тиланчилик қилиб кетган лўлиларнинг баъзилари юртида энг сўнгги мададаги кийимдарни кийиб, ораста рўзғор тебратиб, яхшигина лавозимларда ишлашар экан.

Ҳар бир маърифатли халқ ота-боболардан қолган урф-одатларнинг чиройли ва яхшисинигина давом қилдиради. Биз уларнинг удумларини давом қилдиришига бирор эътироз билдирмоқчи эмасмиз, бунга ҳаққимиз ҳам йўқ. Лекин, ўз элимизни, юртимизни ҳар қандай салбий оқибатларга олиб келувчи иллатлардан сақлаш ҳуқуқига эгамиз-ку.

Умид қиламизки, ушбу мақоламиз юртдошларимизни бу муаммоли мавзу устида ўйлаб кўришга ундайди. Шулар қатори уларни арзимаган пул учун ижарага қўйиб, ўз уйида турли иллатларни бошланишига сабабчи бўлаётган хонадон соҳиблари ҳам. Энг муҳими ва зарури эса божхона ходимлари ва маҳалла участка нозирларининг эътиборли бўлишидир. Дарвоқе, нафақат лўлилар, балки юртимизда юрган ҳар бир бегонанинг ҳам, юртма-юрт дайдиб юрадиган кишиларнинг ҳам қадамидан огоҳ бўлиш ҳар биримизнинг бурчимиз, деб ўйлаймиз.

Муқаддас ИСМОИЛОВА,
журналист

Нашриётлар туҳфалари

валлудига 520 йил тўлиши муносабати билан «Бобур Мирзо севган қишлоқ», «Андижон таърифида» китобларини, Ғафур Ғулом тавалудининг 100 йиллигига бағишлаб «Ғафур Ғулом ва Андижон» ҳамда устознинг ёшларга бағишланган шеърлари жамланган «Йигитларга» номли тўпламларни, «Андижон адиблари», «Навоий танбеҳлари», «Жомий ва Навоий мактублари» каби бир қатор китобларни нашрга тайёрламоқда. Бундан ташқари, режамизда андижонлик ижодкорлар асарлари, тарих ва қадриятлардан сўзловчи нашрлар ҳам навбатда турибди.

— Суҳбатингиз учун раҳмат.

— Сизга ҳам ташаккур.

ЖАЙРОН КЎЗИДАГИ ЁШ

ХХ аср ва юртимиз ҳайвонот оламида юз берган ўзгаришлар ҳақида мулоҳазалар

Юртимизнинг ҳайвонот олами ҳозирги кунда ҳам бой ва турли-тумандир. Ўрта Осиёдаги каби Ўзбекистон ҳудудида ҳам жами 700 га

Қора лайлак

яқин жонивор яшайди (уларнинг 153 таси сут эмизувчи, 460 таси қушлар, 9 таси судралиб юрувчи, 2 таси амфибия, 60 дан ортиғи балиқ турларидир). Бу турларнинг табиатда учрашига қараб, айримлари "Қизил китоб" саҳифасидан ҳам жой олган. Она-табиатни, хусусан, бу жониворларни муҳофаза қилиш ҳақида Конституциямизнинг 55-моддасида алоҳида қайд этиб ўтилган.

Аммо, барибир инсоният озмикўпми табиатга таъсир қилади ва шу туфайли кўпинча ўзи билмаган ҳолда табиатдаги бир қанча жониворларнинг яшаш муҳитларини издан чиқаради ва кўплаб турлар сонининг камайишига, айрим турларнинг эса бутунлай йўқолишига сабабчи бўлиб қолади. Масалан, ХХ асрнинг биринчи ярмида Ўзбекистонда яшаган Турон йўлбарси, сиртлон каби ҳайвонлар йўқолиб кетган бўлса, Бухоро буғуси, қулон, жайрон каби жониворлар ҳозирда табиий шароитларда яшамайди. Улар фақат қўриқхоналарда сақланмоқда ва кўпайтирилмоқда. "Қизил китоб"да номи киритилган Қор қоплони, Сибир эчкиси, Севернов қўйи каби бир қанча жониворларни ҳам ҳаёти йўқолиш хавфи остида қолаётир. Қушлардан йўрға тувалоқ ва қора лайлаклар тақдири ҳақида ҳам шундай фикрни айтишимиз мумкин.

Албатта, Республика табиатни қўриқлаш жамияти, Давлат биноазорат ташкилоти, илмий корхоналар бундай ҳолатларнинг олдини олиш учун сайъ-ҳаракатлар қилаётир. Имкон қадар тегишли чоралар кўрилмоқда.

Она тибиатимиз ҳайвонот оламини бойитиш мақсадида мутасадди корхоналар бошқа минтақалардан турли жониворларни юртимиз табиатига иқлимлаштириш билан шуғулланганлар. Масалан, 1950 – 60 йилларда Америка қитъасидан норка, нутрия, ондатра каби мўйнали ҳайвонлар олиб келиниб, республикамизда иқлимлаштирилган. Булардан норка ва нутрия сунъий шароитларда боқиб кўпайтирилган бўлса, ондатра табиий шароитларда қўйиб юборилган. Ондатра Сирдарё ўзанига алоқадор бўлган ҳамма сув ҳавзаларида жуда тез тарқалиб, тоғ дарёларигача, ҳатто Тошкент каби катта шаҳарлар ичидаги каналларда учрай бошлади. 1965 – 70 йилларда улар сони максимал даражага етди. Ондатра умуман безиён жонивор, фақат сув ўтлари – қамишлар билан овқатланган учун республикамизда ўзига яхши макон топиб, тез кўпаядиган тургa айланди (у йилига 2 –. 3 марта болалайди). Ҳаж-

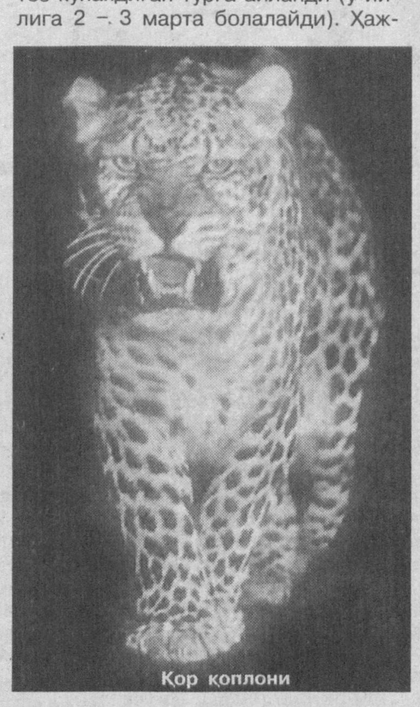

Қор қоплони

ми ўз ватанидагига нисбатан катта ва мўйнаси жуда сифатли бўлиб чиқди. Биздаги ондатра мўйнаси жаҳон бозорида сифатли мўйналар қаторидан жой олди.

Бошқа минтақалардан келган жониворлар ичида фаунамизга тасодифан келиб қолган тур ҳам учрайди, бу – кулранг каламушдир. У 1947 йилда Америкадан бизга ёрдам сифатида юборилган ғалла билан бирга контейнерларда келиб қолган. Тез вақт ичида бу кулранг каламуш бизда кенг тарқалган Туркистон каламушини табиатдан сиқиб чиқарди, шаҳарларда фақат ўзи қолди. Туркистон каламуши эса ҳозирда тоғли ҳудудлардагина сақланиб қолган.

1960 – 65 йилларга келиб кулранг каламуш шундай кўпайиб кетдики, у ҳамма шаҳар ва қишлоқларнинг дон сақланадиган жой, ертўла ва подвалларида яшай бошлади. Кексаларнинг айтишларича, ўша йиллари дала шийпонларида бешикда ётган болаларнинг қулоқ-бурнини каламуш кемириб кетгани ҳақида миш-мишлар ҳам бўлган.

Бир-икки йил аввал Фарғона водийсида улар сони ошиб кетиб, аҳолига зиён келтираётгани, дала экинларини пайҳон қилаётгани, ҳатто айрим хонадонларда сигир-бузоқларнинг оёқ-туёқларини кемириб кетганлиги ҳақида маълумотлар пайдо бўлди. Каламушлар доим дон, ғалла, озиқ-овқат омборларида яшайди, бундай жойларда эса заҳарли дориларни ишлатиш мумкин эмаслигидан уларга қарши курашиш қийин кечмоқда.

Албатта, иқлимлаштириш амалиёти қушлар, балиқларга нисбатан ҳам қўлланилган. Она-табиатимизда ажойиб бир қуш бор, бу қирғовулдир. Бизда унинг Сирдарё қирғовули тури мавжуд. 1960 йилларда уларнинг сони кескин камайиб кетган ва овчилар жамияти Қирғизистондан шу қирғовулга ўхшаш, яшаш шароити ҳам тўғри келадиган юзлаб тўқмоқ қирғовулини келтириб қўйиб юборишган. Кейинчалик бундан табиатда икки тур чатишиб гибрид ҳосил бўлди деган баъзи шубҳалар ҳам пайдо бўлган эди. Аммо уни аниқлаш учун зарур генетик тажрибалар, хромосомалар текширувлари ўтказилмаган. Лекин келтирилган қушлар Сирдарёнинг фақат ўрта оқими атрофидаги тўқайларга қўйиб юборилганлигини, ҳам аввалги қирғовуллар сони кўп бўлганини эътиборга олсак, ерлик қирғовул устун келиб, балки гибрид ҳосил бўлмагандир дейиш мумкин.

Ўтган асримизда табиатимиз 2 та янги қуш тури билан бойиди. Биринчиси афғон майнаси бўлиб, у ҳақда "Олақанот тазйиқи" ("МТ", 2002 йил, 25 октябр сони) номли мақоламизда муфассал тўхталиб ўтган эдик. Иккинчиси, кабутарлар туркумининг мусичалар оиласига кирувчи қумри деган қуш бўлиб, у 1990 йилларда Тошкент шаҳрига жанубдан кириб келди ва ҳозирги кунда асосан Тошкент вилоятининг ҳамма жойларида эркин кўпайиб яшамоқда. Қумри мусичалар каби табиатда мутлақо зарарсиз қуш. Шу билан бирга, очиқ ҳолда сақланадиган ёки сочилиб ётган донларни ҳам истеъмол қилади. Бўйнидаги қора ҳалқаси унинг мусичадан фарқли белгисидир.

1950 – 60 йилларда балиқлар устида ҳам кўплаб иқлимлаштириш ишлари олиб борилди. Жами 40 турга яқин балиқ республикамиз сув ҳавзаларига иқлимлаштирилган бўлса, ҳозирги кунда уларнинг 27 таси яшамоқда. шулардан 10 таси тасодифий тарзда, яъни бошқа балиқлар қаторида келиб қолган. Иқлимлаштирилган балиқлар ичида Америка, Хитой, Қора денгиз бўйи мамлакатларидан келтирилганлари бор, бу маънода уларнинг географияси жуда катта. Балиқларни оммавий тарзда бундай иқлимлаштиришнинг маълум сабаблари бор эди. Собиқ совет даврида давлат томонидан гўшт ҳамда балиқ маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтиришга қаратилган махсус тадбирлар ишлаб чиқилган эди. Ҳамма совхоз ва колхозларда балиқчилик ҳовузлари ташкил этилди. Ҳатто ҳар ҳафтани пайшанба куни балиқ куни деб эълон қилинган, ҳамма шаҳар ошхоналарида ўша куни фақат балиқ таомлари пиширилади.

Янги сунъий сув ҳавзаларида боқиш учун махсус келтирилган дўнг пешона, оқ амур ва бошқа балиқлар орасида тасодифан келган балиқлардан бири илонбалиқ ҳисобланади. Илонбалиқ республикамиз сув ҳавзаларида, оқар сувларида ҳам

Бухоро буғуси — хонгул

кенг тарқалиб ҳозирги кунда асосий овланадиган балиқлар қаторидан жой олган. Албатта, бу келтирилган турларнинг ўсувчанлиги, катталиги талаб ва эҳтиёжга мос эди. Дейлик, дўнгпешона – толстолобик балиғининг катталиги Сирдарё ўзанида 40 килогача, оқ амур – 15 – 20, илонбалиқ эса 30 килогача борган. Табиийки, ҳар бир ана шундай иқлимлаштирилган балиқлар ҳам табиий биоценозларда муҳим ўрин тутади.

Балиқ турлари ичида ҳам "Қизил китоб"да қайд қилинганлари бўлиб, шулардан Амударё ва Сирдарё куракбурун балиғи йўқолиш хавфи остида эканлигини айтиб ўтиш жоиз.

Демак, ХХ асрнинг иккинчи ярмида юртимизнинг ҳайвонот оламида 4 та тур мутлақо йўқолиб, табиатимизда 62 та жонивор жиддий муҳофазаталаб бўлса, асосан балиқлар ҳисобига 33 та янги тур билан бойигани эса қувонарлидир.

Энди шундай савол туғилиши мумкин: нега бундай ўзгаришлар 1950 йиллардан кейин содир бўлди? Бунинг сабаби битта ва оддий, яъни инсон қуролланди дейиш мумкин. Ватан урушидан кейин республикамизга қурол тилини биладиган русларнинг келиши бирдан кўпайди. Уларнинг кўпчилиги ва улар қаторида ўзбеклар ҳам урушда қурол ишлатишни ўрганиб қайтган эди. Табиатдаги турли жониворларни ҳамма жойда ҳам овлаш оммавийлашди. Шу билан бирга, ўша пайтда илм-фан тараққиёти учун давлат томонидан жуда катта маблағ ажратилди. Ёввойи табиатни ўрганиш, табиат бойликларини излаш учун минглаб экспедициялар ташкил қилинди. Шубҳасиз, ҳар бир экспедиция аъзолари албатта ҳар хил ов қуроллари билан таъминланган эди.

Овчилик инспекцияси журналларининг саҳифаларини варақласангиз, ҳайвонларни машиналарда, вертолётларда қувлаб, ов қилаётган браконерлар ҳақида қайд этилган кўплаб ҳужжатларга кўзингиз тушади. Бу каби ҳолатларнинг ҳаммаси ноёб ҳайвонлар сонининг камайишига олиб келди.

Бугунги кунда олимларимиз ҳайвонот оламини ўрганиш, уни ҳимоя қилиш ва бойитиш, ундан оқилона фойдаланиш режалари устида ишламоқдалар. Зеро,Конституциямизнинг 55-моддасида айтилганидек, "Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий заҳиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир".

Абдулла АЮПОВ,
доцент

Табиат ва биз

Газетамизнинг шу йил 14 январ сонида Ш. Кўнчи ва А. Мавлонийларнинг «Байрамлар кўпайиб кетди-ёв!» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Унда байрамларнинг дам олиш куни деб белгиланиши, умуман, дам олиш кунлари ва иш вақти ўртасидаги боғлиқлик ҳақида фикр юритилган, мавжуд байрамларнинг ҳаммасини ҳам дам олиш куни қилиш шарт эмас деган мулоҳазани билдирган эдилар.

Қуйидаги чиқишлар мазкур мақолага муносабат тарзида ёзилган. Мухлисларимизнинг бу мавзудаги мулоҳазалари билан кейинги сонларимизда яна танишасиз.

ШАРҚ САЙЛЛАРИ

Байрамлар тарихига назар ташлар эканмиз, уларнинг инсон маънавий олами ва она табиатимиздаги ўзгаришлар билан боғланиб кетганлигини кузатамиз.

Ҳар бир фаслга мос, яъни эрта баҳорда меҳнат мавсумига кириш ҳамда ёзда ҳосилни йиғиштиришдан аввал, кузда ҳосил йиғилгандан сўнг ва қишда, айниқса, далалар уйқуга кетган вақтда уюштириладиган мавсумий ва меҳнат билан боғлиқ маросим ва байрамлар кенг нишонланиб келган.

Мавсумий байрамлар орасида гўзалликнинг қадрига етиш, ундан завқланиш замирида юзага келган баҳор билан боғлиқлари анча оммалашган бўлиб, улар орасида "Наврўз", "Гул сайллари" (бу сайллар турли вилоятларда турлича аталган, жумладан, "Лола сайли" (Қўқон, Тошкент, Исфара), "Қизил гул сайли" (Фарғона, Бухоро, Хоразм), "Сумбула сайли" (Чуст, Денов) анча кенг тарқалган эди. Шунингдек, "Беҳи гули сайли" (Самарқанд), "Бойчечак гулгардони" (Зарафшон водийси), "Гулгардони булбулхон" (Бухоро) каби байрам сайллари ҳам уюштирилган. Айниқса "Наврўз" халқ орасида энг катта байрам саналган.

Мавсумий байрамлар орасида йил фаслларига бағишланган "Сув сайли", "Дарвешона", "Қум сайли" сингарилари ҳам бўлиб, улар турли вилоятларда ўзига хос шакл ва анъаналар билан ўтказилган. Жумладан, Самарқанд, Қашқадарё, Сурхондарё вилоятларининг лалмикор ерларида истиқомат қилувчи аҳоли ўртасида қуруқ келган йиллар ёмғир чақириш мақсадида ташкил қилинган "Суст хотин" маросими ўзига хос ташкил этилган. Меҳнат байрамларининг ҳам мавсумга кўра қатор турлари ("Ерга уруғ қадаш" – бу маросимлар турли жойда турлича – "Шоҳ мой", "Экин сайли", "Қўш оши" каби аталган), "Ҳосил байрами", "Узум сайли", "Қовун сайли", "Хирмон тўйи") кенг тарқалган бўлиб, уларнинг баъзилари мавсум бошланишидан аввал, бошқалари мавсум сўнггида нишонланган. Масалан, деҳқонларнинг ерга уруғ қадашлари муносабати билан ўтказиладиган махсус маросимлари "Далага қўш чиқариш", "Шоҳ мой", "Экин сайли", "Қўш оши" мавсум бошида нишонланган. Халқ ҳаётида алоҳида ўрин тутган диний байрамлар орасида "Қурбон хайит", "Рамазон ҳайит", "Пайғамбар ёши", "Биби сешанба" айниқса кенг тарқалган. Қадим тарихга эга бўлиб, йилда бир марта нишонланадиган "Қурбон хайит" ва "Рамазон ҳайит"ининг ўтказилиш вақти йилнинг турли даврига тўғри келса-да, уларни нишонлашда шаклланган анъаналар деярли ўзгармаган.

Инсон ҳаёти ва фаолиятининг турли жиҳатлари билан боғлиқ бўлган оилавий маиший байрамлар ("Бешик тўйи", "Соч олиш", "Биринчи қадам", "Суннат тўй", "Мучал тўй", "Никоҳ тўй" ва б.)нинг ҳар бири турли вилоятларда ўзига хос услубда нишонланган бўлса-да, улардан кўзланган асосий мақсад қариндош-уруғчиликни мустаҳкамлаш, шунингдек, инсонларда борлиққа эстетик муносабатни шакллантириш, ҳаётга умид билан қарашдан иборатдир. Ушбу байрамларнинг ҳар бирига хос удум ва урф-одатлар шаклланган бўлиб, улар фолклор асарлари куй, қўшиқ, айтимлар жўрлигида ўйин-кулгу билан нишонланган.

ХХ аср бошида Туркистонда ўзининг кенг қамровли фаолиятини бошлаган жадидлар оқими, мамлакатни маърифат сари етаклар экан, санъатни ўзига хос минбар сифатида кўрдилар. Бадиий-оммавий тадбирлардан халқнинг ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаётидаги муаммоларни кўрсатиш, ўз ғояларини тарғиб қилишда фойдаланишга интилдилар.

ХХ аср бошида пайдо бўлган "Шарқ кечалари" том маънода мана шу мақсадга йўналтирилди. "Шарқ кечалари" оммавий театрлашган томошалар шаклида бўлиб, улар аксар холларда маълум бир мавзу доирасида ташкил этилиб, халқ сайлига уланиб кетарди. Жадидлар "Шарқ кечалари" орқали халқни илм-маърифатга етаклаш, ўз қадриятларига ҳурмат руҳини шакллантиришни мақсад қилгани боис, дастлаб улар маърифий характер касб этган, кейинчалик сиёсий мавзулар етакчи ўрин тутган.

1918 – 20 йилларда болшевиклар раҳбариятининг маданият ва санъат соҳасида ўтказаётган сиёсатининг синфий моҳияти яққол намоён бўла бошлади. Албатта бу байрамлар ва тадбирларда ўз ифодасини топди. Ушбу пайдо бўлган театрлаштирилган агитсудлар ҳукумат манфаатларига бўйсундирилди. Уларда ҳам ўтмиш қораланди, совет тузуми улуғланди. Асрлар давомида шаклланиб, халқ томонидан нишонланиб келинаётган қатор анъанавий байрамлар астасекинлик билан халқ ҳаётидан сиқиб чиқарила бошланди. 20-йиллар охири, 30-йиллар бошларига келиб эса уларга нисбатан аёвсиз кураш бошланди.

Собиқ иттифоқ даврида сиёсий байрамлар қаторига янгилари келиб қўшилди. Улар орасида 8 Март халқаро хотин қизлар байрами, 18 март халқаро Париж коммунаси куни, 9 Май ғалаба байрами, шунингдек, доҳий таваллуди, Иттифоқдош республикалар ташкил этилган кунлар кабилар бор эди. Шунингдек, қардош республикалар дўстлик декадалари, олимпиада, уларда эришилган ютуқларни намойиш этишга ҳам катта эътибор қаратилди. Анъанавий меҳнат байрамлари қаторидан "Касблар куни" ҳам ўрин олди. Маълум соҳа ходимлари байрамлари, шунингдек, "Ишчи ва колхозчилар сафига қабул қилиш", "Биринчи маош", "Авлодлар учрашуви", "Ўроқ ва болға иттифоқи" каби меҳнат байрамлари ҳам пайдо бўлди. Қатор анъанавий байрамлар замон талабларидан келиб чиқиб янгича тус олди. Жумладан, қир адирларда уюштириладиган табиат байрамлари ташкилотчилар имкониятлари ва аҳоли талабларидан келиб чиқиб маданият ва истироҳат боғларида уюштирила бошланди. Шу маънода 50-йиллар охирларидан бошлаб деярли барча вилоятларда ўтказилиб келинадиган "Гул байрамлари" характерлидир. Бу байрамларда гуллар ва манзарали ўсимликлар кўргазмалари, конкурслар, моҳир гулчи ва боғбонлар билан учрашувлар, бадиий ҳаваскорларнинг чиқишлари, викториналар, конкурслар, мусиқий дастурлар намойиш этилган.

Янги моҳият касб этган байрамлар сирасига диний мазмундаги "Пайғамбар ёши"ни киритиш мумкин. Янги даврга келиб ушбу байрам ҳам замонавий мазмун касб этди ва юбилей байрами сифатида нишонлана бошлади. "Мучал тўйи" ҳам шу сифатларни олди. "Наврўз", "Меҳржон", "Дарвешона" каби халқ байрамларини ўтказиш бутунлай таъқиқланиб, улар ўрнига "Навбаҳор", "Ҳосил байрами" сингари янгиларини тадбиқ этишга интилинди.

Қатор байрамлар тақдиридаги бу каби ўзгаришларга қарамай, уларнинг аксари ўз хусусиятларини сақлаган ҳолда халқ хотирасида яшаб, баъзан ошкора, баъзан пинҳона ҳолда нишонланиб келинди. Баъзи бир байрамларда асрлар мобайнида шаклланган анъаналар аксар ўз моҳиятини сақлаб қолган бўлса-да, аср давомида уларни нишонлашда ҳам баъзи бир ўзгаришлар пайдо бўлди. Жумладан, "Рамазон ҳайит" ва "Қурбон ҳайит"ларда кейинги даврга келиб мотам элементлари кучайди, ўтганлар ҳаққига 3 кун дастурхон ёзиб кўчада кутиш ҳолатлари пайдо бўлди, ортиқча сарф-харажатларга асосланган меҳмондорчиликлар кўпайди.

Тарихий ва ахлоқий қадриятларни тиклаш йўлидаги саъй-ҳаракатлар натижасида ХХ аср сўнггига келиб, Ўзбекистонда анъанавий байрам ва халқ томошаларига эътибор кучайди. Айниқса истиқлол кўлга киритилгач, халқ анъаналари ва қадриятларини тиклаш баробарида бу йўлдаги саъй-ҳаракатлар янада кенг қулоч ёйди. Натижада, халқ хотирасидан вақтинча кўтарилган байрамлар қайта тикланиб, уларнинг баъзилари ҳатто, давлат миқёсида нишонлана бошланди.

Янги даврдаги байрам томошаларини асосан икки гуруҳга – анъанавий нишонланадиган байрам томошалари (Наврўз ва Мустақиллик байрамлари), шунингдек, юбилейлар ва маълум бир тадбирлар (масалан, буюк давлат арбоблари, саркардалар ва алломалар юбилейлари, Бухоро, Хива ва Термиз шаҳарларининг 2500 йиллиги, "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали, "Алпомиш" достонининг 1000 йиллиги, "Авесто"нинг 2700 йиллиги) доирасида ўтказиладиган театрлашган томошаларга бўлиш мумкин. Ушбу байрамлар муносабати билан пойтахтда, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар марказларида алоҳида театрлаштирилган дастурлар тайёрлаш ҳам анъанага айланди.

ХХ асрда байрамлар халқ ҳаётининг ажралмас қисми сифатида ўз анъаналари ва хусусиятларини сақлаган ҳолда нишонланиб келинди. Гарчи байрам томошаларининг шакл ва мазмуни бир текис кечмаган бўлса-да, аср сўнггига келиб, жамият ҳаётида уларга эътиборнинг кучайганлиги Ўзбекистон байрамларининг эртанги куни ҳақида илиқ фикрлар уйғотади. Жуда кўпдан-кўп халқона байрамларимизнинг ҳар бирини дам олиш куни қилиб бўлмайди, албатта, бунга эҳтиёж ҳам йўқ. Муҳими, улар руҳий кўтаринкилик бағишлайди, кишиларни бир-бирига яқинлаштиради.

Дилфуза РАҲМАТУЛЛАЕВА, санъатшунос

БАЙРАМ – УМУММИЛЛАТ БИРЛИГИ РАМЗИ

Акс садо

Ҳаёт кечириш жараёнида инсон фақат меҳнат қилиш, илм-ҳунар билан шуғулланиш, тирикчилик ўтказиш каби фаолиятлар билан машғул бўлиб умргузаронлик қилмаган. Одамлар жамоа бўлиб яшаш анъанаси вужудга келган пайтлардан бошлаб, ўзининг илк маданий-оммавий тадбирлари – байрамларини кашф этган. Буни этнограф археолог, тарихшунос ва фолклоршунос олимлар изланишлари ҳам тасдиқлайди.

Демак, инсоният тарихини байрамларсиз тасаввур этиш қийин. Ҳар қандай тузум, ижтимоий-иқтисодий шароитда байрамлар ўтказиб келинган, бу маданий ҳодиса анъанага айланиб қолган. Бинобарин, байрамлар даврлар ўтиши билан такомиллашиб, замон руҳига мослашиб боради. Ундаги инсоният умумий маънавиятига мос бўлмай қолган жиҳатлари барҳам топиб, замон руҳига мос анъаналари бойийди.

Ўзбек байрамлари ҳам инсоният умумбашарий маданиятининг бир қисми сифатида бизгача етиб келган. Байрамлар мавзуи, шакли ва ўтказилиш даражаси қандайлигидан қатъи назар, халқимизнинг ўтмиши билан боғлиқ энг гўзал қадриятларини, миллий анъаналарини ўзида сақлаб келаётган маданий ҳодисадир. Улар ўзбек халқини умуммиллат тараққиёти йўлида бирлаштириш, ҳамжиҳат бўлиб меҳнат қилиш, оммавий шод-ҳуррамлик қилиб, ижтимоий бўш вақтни сарфлаш сингари эзгуликка хизмат қилади. Одамлар ўзларининг ҳаёт кечириш йўлларини бир лаҳзалик байрам орқали таҳлил қилиши, келажакдаги вазифаларини режалаштириб олишларида байрам муҳим аҳамият касб этади.

Айниқса, истиқлолимиз даврида нишонланаётган байрамлар аввало эл-юртимизни жаҳонга танитишда ўзига хос восита каби бўлса, иккинчидан, халқнинг буюк келажак сари умумий интилишини жамлаб миллий руҳни сўндирмаслик, энг гўзал анъаналаримизни замонга мутаносиб давом эттиришда ўзига хос тарбия мактаби бўлиб хизмат қилмоқда.

Жаҳондаги ҳар томонлама ривожланган давлатлар тажрибаларидан ҳам кўринадики, қайси мамлакатда халқ байрамлари қанчалик кўп нишонланса, ўша халқда иқтисодий-маданий юксалиш, демократия ва адолатпарварлик юксалган. Чунончи, Францияда биринчи христиан дини билан боғлиқ байрамларнинг сони ўн бешдан ошди.

"Миллий тикланиш" газетасида эълон қилинган "Байрамлар кўпайиб кетди-ёв!" номли мақола муаллифларининг юртимизда нишонланаётган байрамлар ҳақида ҳадиксирашлари, бизнингча, ноўрин ҳолдир. Зеро, байрамлар бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиш жараёнида одамларнинг руҳини кўтариб, уларда умуммиллат бирдамлигини мустаҳкамлаши, жамиятда содир бўлаётган янгиликларга нисбатан муносабат уйғотиши, омма учун зарарли бўлган нарса ва ҳодисаларни инкор этиши, энг муҳими, яшашдан мақсад нима эканини қалбдан англашига маънан ёрдам беради.

Яна шуни таъкидлаш лозимки, Ўзбекистонда ўтказилаётган байрамлар сони бошқа халқларникига нисбатан кам. Албатта, бошқа мамлакатлар тажрибасидан ўрганиб, байрамларни яна ҳам мазмунли, оммабоп, байналмилал ва санъат турлари билан бойитиб бориш мақсадга мувофиқдир, деб ўйлаймиз.

Саиджон АЛИМОВ, Алижон АЗИЗОВ,
ЎзМУ доцентлари

Одамийлик фани

ЭЛГА ЯХШИЛИК ҚИЛГАН — БАХТИЁР

Илгариги бой-бойваччалар борасида гап кетганда аллома Ғафур Ғуломнинг бир гаплари, ўгитлари ёдимга тушади. Аллома Кадиобод маҳалласида яшаган пайтларида маҳалладаги собиқ бой-бойваччалар билан дўсту қадрдон эдилар. Улар ила гап ердилар, улфатчилик қилардилар. Талабалик йиллари миямиз, онгимиз марксизм-ленинизм оғуси ила заҳарлангани сабаб шоирнинг бойваччалар билан ошнолиги менга эриш туюларди. Бир куни шаккоклик қилиб Ғафур акадан бойваччаларга бўлган самимийлик сабабини сўрадим. Алломанинг қуйидаги жавоблари ҳамон эсимда: «Сенлар ҳали ёш, ғўрсанлар, кўп нарсаларни билмайсанлар, шу боис шаккоклик ҳам қиласанлар. Шуни билиб қўйки, аксарият бой-бойваччалар идрокли, ақл-заковатли, фаҳм-фаросатли, инсоф-диёнатли, меҳр-мурувватли бўлганлар. Ақлсиз, уқувсиз, нодон ва дангасадан бой-боён чиқмайди. Албатта, шоли курмаксиз бўлмагандек, улар ичида молпараст, зиқна қурумсоқлар ва ноинсофлари бўлган. Бундайлар совет замонида қулоқ бўлган, авахтага ташланган ва мол-мулки мусодара этилган. Бу жиҳатдан Кадиободдаги бойваччаларни худо сақлаган. Чунки, улар камбағалпарвар, маърифатпарвар бўлганлар. Етим-есирларнинг бошини силаганлар, муҳтожларга ош-нон берганлар, мактаблар, мадрасалар, масжидлар, йўл, кўприклар қурганлар. Оқил ва одил бўлганликлари боис, барча мол-мулкларини, ер-сувларини советларга топшириб, омон қолганлар. Ғафур ака маҳалламиздаги собиқ бой-боёнлар таъриф-тавсифини қилар эканлар, менинг бобом бўлмиш Зуннунбой ҳақида илиқ, самимий гапларни айтардилар. Ғафур ака бувамларни ҳам ота ўрнида ҳам маърифатпарвар донишманд сифатида ҳурмат қилардилар. Зуннунбой бобом эса Ғафур акани мактаб, кўп дилкаш, қувноқ ва билимдон йигит-да, дердилар. Улар ўртасида ўзаро мулоқотлар, суҳбатлар, баҳсу мунозаралар бўлиб турарди, кўпинча, бувам Ғафур акадан Фузулий, Навоий ва Бедил шеърларини ўқиб беришни сўрардилар. Ғафур ака ёддан ўқиб бобомни хушнуд қилардилар. Ўз навбатида бувам ўз бисотларидаги қадимги қўлёзмаларни шоирга кўз-кўз қилар, улардан қиссалар ўқиб берардилар.

Тошкент даҳаларида ҳам Кадиобод маҳалласида бўлганидек бой-бойваччалар кўп бўлган, албатта. Уларнинг аксарияти хайру саховатли, қўли очиқ, ҳимматли бўлганлар. Айни пайтда уларнинг ичида маърифатпарварлиги, илм-билимга ўч бўлганлиги билан ном чиқарганлари ҳам бўлган. Улар муллалар, домлалар, шоиру-ёзувчилар, санъат, адабиёт ва маданият шайдоларига кўмаклик, ҳомийлик қилганлар. Ана шундай бойлардан бири Шайхонтоҳур даҳасида истиқомат қилган Мамаюсуф Муҳаммадюсуф бойвачча бўлганлар. Бу зот асли қўқонлик. Оталари Абдурасулбой Қўқон саройида баобрў амалдор бўлиб, Худоёрхоннинг ишончли, яқин кишиларидан эканлар. Баъзи масалаларда оддий халқнинг ёнини олганлари ва адолатпешалик қилганликлари учун хон бу зотни қувғин этиб, ҳатто қатл этишга жазм этган экан. Хон қаҳрига учраган Абдурасулбой оиласи билан Тошкентга қочиб келиб, бу ерда жон сақлаб, макон қурган. Ўзлари ва ўғиллари — Мамаюсуф тошкентлик бой-бойваччалар билан яқинлашиб, дўсту ёрлар орттирганлар, бора-бора шаҳарнинг энг нуфузли, обрў-эътиборли кишилари бўлганлар. Абдурасулбойнинг Юсуфбойваччадан ташқари яна Ғафур бойвачча, Шокир бойвачча исмли ўғиллари бўлган. Гарчанд, уларнинг дўконлари ва мол-мулклари бўлса-да, Мамаюсуф бойвачча укаларига ҳамиша ҳомийлик қилган, уларга моддий ёрдам бериб турган. Абдурасулбойнинг Қўқонда ҳам, Тошкентда ҳам кўп мол-мулки, ер-сувлари, дўкону расталари бўлиб, бой вафотидан сўнг катта ўғил Мамаюсуф бойваччага қолган.

Мамаюсуфбой табиатан саховатли, серҳиммат ва қўли очиқ бойлардан бўлиб, камбағалларга, муҳтожларга ҳамиша ёрдам бераркан. Юсуфбой домла, мударрислар тарбиясини олиб, яхши савод чиқарган. Бой хонадонида шаҳарнинг илғор кишилари, адиблари, ёзувчилар, шоирлар ва маърифат мухлислари тез-тез йиғилиб турганлар. Юсуфбой уларга ҳомийлик қилган, кўмак бериб турган. Бошқа бой-боёнларни ҳам илм-маърифатга, зиёлиларни қўллаб-қўлтиқлашга ундаган. Баъзи маълумотларга кўра, бой уйида Ҳамза Ҳакимзода ҳам бир неча вақт яшаган.

Юсуфбой, Зокиржон Фурқат билан дўсту қадрдон бўлган. Тошкентда Фурқат кўпинча бой уйида меҳмон бўлган.

Бой амалдорлар ёрдамида шаҳарда янги мактаблар очган, илм-фанни тарғиб-ташвиқ этган.

Фурқат мусофирчиликда Муқимийга ёзган мактубида Тошкент аҳлига миннатдорчилик билдиради:

Ризоман Тошканд одамларидан,
Сўрар ҳолим фақиру ағниёлар
Мақомим мадрасаи Шайхонтоҳурда,
Эрур улфат неча мамнун алолар.

Шоир айниқса, тошкентлик ёру-биродарларини соғинади:

Аё боди сабо, оллоҳ учун тур,
Ўзингни Тошканд шаҳрига еткур.
Зиёрат айлагил аввал бусоғин,
Кириб андин кейин ўпгил аёғин.

Бу шеърда шоир тошкентлик қирққа яқин ёру-биродарларини миннатдорчилик ила тилга олади. Уларга соғинч саломини йўллайди. Фурқат ўз шеърида Мамаюсуфбойваччага алоҳида миннатдорчилик билдириб, бойнинг қиёматлик дўст эканлигини алоҳида таъкидлайди:

Юсуфбойвачча ҳовлисида андин,
Бориб еткур дуо албатта мандин.
Қиёматлик биродардур менга ул,
Ҳар ишда ёру ёвардур менга ул...

Юсуфбой укалари бўлмиш Ғафур, Шокирбойваччалар ҳам ака этагини тутиб, саховат ва маърифат йўлидан бордилар.

Мамаюсуфбойнинг ўғилларининг бари жаҳон урушида қатнашдилар. Уч ўғил — Мўмин, Наби ва Фаттоҳлар урушдан ногирон бўлиб қайтдилар. Улар давлат ишларида узоқ вақт хизмат қилдилар. Бу уч ўғил оталари сингари маърифатпарвар инсон эдилар. Юсуфбойнинг Шокир ва Ғофурбой укалари ҳам ўзларидан сўнг муносиб ворислар қолдирдилар. Улар ичида Ғофур Раҳимов катта бобоси Юсуфбойга тортди. У ёшликданоқ савдо-тижорат ва тадбиркорлик билан шуғулланди. Ўз ақл-заковати, зукколиги, мустаҳкам иродаси билан тезда катта тадбиркорга айланди. Ғофур Раҳимов боболари сингари хайру эҳсон йўлидан бориб, етим-есирларга ҳомийлик қилиб келмоқда. У ўз маблағи ҳисобидан «Меҳржон» аталмиш восийлик жамғармасини ташкил этди. Бу жамғарма шаҳар ва республикадаги етим-есир уйларини озиқ-овқат, кийим-кечаклар билан таъминлаб келмоқда. Ғофур Раҳимов Анапа шаҳридаги «Металлург» санаторийсини таъмирлаб, болалар санаторийсига айлантирди. Ўзбекистонлик етим-есир болалар ҳар йили бу санаторийда даволанмоқдалар.

Мустақил Ўзбекистонда Президентимиз Ислом Каримовнинг ташаббус ва саъйи-ҳаракатлари туфайли ривож олаётган спортнинг барча турларига Ғафур Раҳимов қўлдан келганча мадад кўрсатиб келмоқда.

Ғафур Раҳимов халқаро бокс ассоциацияси ижроия қўмитасининг аъзолигига ҳамда Осиё Олимпия Кенгашига вице-президент этиб сайланган. «Труд» газетасининг мухбири Ғафур Раҳимовга бир қизиқ савол берган эди. У, «тадбиркорлик, савдо-тижорат ишлари бошингиздан ошиб-тошиб кетган бир пайтда, спорт ишлари билан бош қотиряпсиз. Бунинг сабаби нимада?» Ғафур Раҳимов бу саволга шундай жавоб берган эди: «Биз соғлом авлодни ўстиришимиз керак. Бизнинг йигит-қизларимиз соғлом, бақувват, мард ва жасур бўлишлари лозим. Бунинг учун улар спорт билан ҳамиша шуғулланишлари даркордир. Биз спорт мактабларини, базаларни ва майдончаларини кўпайтириб оммавий спортни ривожлантиришимиз керак. Ўзбек спортчиларининг довруғи, шон-шуҳрати бутун жаҳонга тарқалишини истаймиз».

Давлатимиз олиб бораётган катта изчил сиёсатдан, ҳамиятли фуқароларнинг сидқидил саъйи-ҳаракатларидан ажабмаски, Ўзбекистон яқин ўн-ўн беш йил ичида катта спорт мамлакатига айланажак.

Фатхулла АБДУЛЛАЕВ

ЧЎПИЙ ДОМЛАНИНГ «ОЛДИ-ҚОЧДИ» ТУРУНГЛАРИ

УЗРО ХОМЧЎТ ёки ким бой?

Қизиқбола деганча борсан-да. Сенга бир гапни аввал ёзма ва ё ёзсанг ҳам бевақт юборма экан. Порахўрнинг туғилишини қулоғингга айтаман десам, порабитикни газетгача даври достон қилиб қўйибсану. Имижимида битирадиган бир-икки ишларимга акси урмай турсами девдим-да.

Майли, ҳечқиси йўқ. Илло, кўзи қўлга қараб ўрганган шу поракаш зотлар газет ўқирмиди, дейсан?! Унақаларга газетда қарнай чалсанг ҳам қулоғига кирмасу аммо локин пулнинг шиқирлашини оп-осон эшитади, эҳ шиқирламасаям эшитади! Ҳидидан сезади, ҳидидан. Бунда масофанинг узоқ-яқини асло фарқланилмайди, мен сенга айтсам.

“Шиқир-шиқир“ овози
Пул денгизу “қуруқ“дир.
Масофанинг фарқи йўқ,
Мудом яхши қуйрукдир.

Овозига ҳам, ҳидига ҳам, у ҳақда имижимида айтилган гапга ҳам порахўр дегани жигар-бағридан эриб кетаверади. Айниқса, “кўк“ининг ҳиди ўткиридан эс-ҳушиниям шартта кесади.

Эл иши қанча кўп бўлса,
Пул ирмоғи шунча оқар.
Поракасалга, айниқса,
“Кўк денгиз“ суви хуш ёқар.

Сўрай кўрма, фақат бергин,
Ҳолингни қўй, бир гап бўлар.
Бир латифада айтгандек
Қўй, ахийри бўкиб ўлар...

Ахли машойих “пулжон бўлса, гулжон тайёр“ деб бежиз айтмаган. Қараб турсам, одамни хурсанд қилиб пулларнинг ҳам тури кўпайгандан кўпайиб кетяпти. Бозор ишида бирдан икки, иккидан уч яхши-да. Локин Қизиқболагинам, сен ўзимиздансан, яъни эл қатори дегандай. Ҳар пулга кўнглинг кетавермасин. Илло, аҳли фуқародан эканинг боис, ҳар турдан бўлса-бўлмаса, чўнтагингда ош бермаса ҳам нон берадиган туридан топилиб турсин. Тағин қизиқболалигинг тутиб поракаш зотларнинг минг турлик пойгаи “отчопар“ина кўпам қизиқиб қолма. Уларга фақат қўли кўкка етадиган ўзларибоп поракашлару “кўк денгиз“дан чиқмайдиган ҳалиги “мапийўз“лар бас келадур, ўзим сенга айтсам. Қолаверса, ҳисобсиз “кўквой“ларнинг ҳам ерда бўлмаса кўкда чўт қоқиб ҳисоблагувчилари бўлғай. Билъакс, поракашлар ҳисобда адашиб кетадилар-да. Шунақа, ер-кўк билан қўшилишиб ҳисоблашмаса бўлмайди. Бунақа ҳисобда кунига нечта чўт синиб увол кетсаям, ажаб эмас. Айтмоқчи, ҳисоб дегандай, гипнўзми, “куфсуф“ дейдими, кўринмас одам бўладирган қирранг бор деб эшитаман, ростданми? Менга керак қирра экан-да шу! Магар бу мишмиш рост бўлса, айни шу қиррабоп бир иш бор, иним. Яъни, жуда бўлмаганда, ўзимизи бор поракаш “мапийўз“ларнинг бор пулини бир бошдан охиригача хомчўт қилиб чиқсангми дейман. Майли, сўнг ўзини бўлмаса ҳам ҳисобини менга келтирсанг-а. Ана ундан кейин икковлашиб аҳли фуқарога бу ҳисобни бўлиб кўрардик, нима дединг? Ҳадеб бошни қотирадиган муаммо деган шу бемаъни сўзнинг элда “м“сиям қолмасдиёв! Эл ҳам қутуларди, эломон ҳам. Қарабсанки, фасли баҳор олдидан олам гулистон бўларди-қўярди. Бу ёғи, айни “илик узди“ пайтида бундай “иликли“ хомчўтга нима етсин. Айтгандай, ёшинг нечада эди, иликни биласанми ўзи? Нондан қолсанг ҳам иликдан қолма, деган мақолни эшиганмисан? Ўшал қиррангни ишга солиб го-го иликли дастурхонларга ҳам қўл узатиб тур. Билъакс, шундай пурҳикмат мақолаларнинг ҳам фарқига бормайдиган бўлиб қоласан, иним. Иликни билмаган ўзбек ўзбекми? Бу ёғи, нима кўп – элда ҳикмат кўп, дегандай. Локин сенга айтсам, шундай бебаҳо хазинада пора ҳақидагиси саноқлигинага ўхшайди. Ота-бобомиз порани билмаганми дейманов. Ё билсаям урчитмаганмикин. Чапанисига “пора берганнинг ҳам, олганнинг ҳам юзи қаро“ дегану бу қора чаплагич тарафга буткул юз бурмай қўя қолишган кўринади. Илло:

Тамагирлик энг ёмон дарду
балолардин бири,
“Тўйдим“ деб айтмас бу дардга
мубталолардин бири,
Гар Амир Темур қўлиға тушса
не бўлғай эди
Пора бирла ваҳ бизим “юзи қаролар“
дин бири?!.

Жа оширвордим-а, кел, шу кейинги икки мисрани илҳом борида замонавийроқ қилиб қўяйлик, уйғунлашиб кетади:

Ё этик, ё йўлкира кетгай деб пул
санар эдим,
Ўтди оқ “Нексия“да “юзи қаролар“дин
бири.

Абдулло Қаҳҳор бувангнинг “Ўғри“ ҳикоясини ўқибмидинг, ўқиган эсанг мана бу хулоса байтнинг мағзини филҳол чақасан:

Ваҳ алар қўлга эмас, алар қўлига эл
тушар,
Ёт ҳўкизинг бирла, дер Қобил
боболардин бири!

Ана кўрдингми, магар ўшал пайтда инсоф бирла ҳўкиз топилганида, ўрис “оғанг“ “ука“синининг устига босар-тусар қилиб келса ҳам оғилхонасигача киролмасди! Бунга ўзим кафил. Жуда бўлмаса, олдига ҳўкизни қўйворишарди-да! Ана, ҳўкиз ҳам кафил. Демак, ҳаммаси ё инсофнинг ва ё ҳўкизнинг йўқолишидан бошланган, сенга айтсам. Икки ўртада ҳўкиз кимга насиб бўлди?! Айтмоқчи, ҳўкиз дегандай, сен ҳам талабасан, мабодо кўнтрактга ўқиётганинг йўқмиди? Ҳўкиз, йўқе, ҳўкизларнинг ёнига қопағон ит боғлаб қўйишганми, ишқилиб? Бир йилу икки ҳўкиз, шундайми? 4 йиллик бакалавр битгунча 8 та буқа, а, буқалавр бўп кет-ей! Ҳисобда адашмадикми? Майли, бу ҳақда бошқа сафар гаплашармиз.

Ишқилиб, буларнинг устига эл қатори “қуруғи“дан ҳам узатмасанг бўлди. Гап-сўзингга қараганда унақага ўхшамайди. Чўпий домланинг ёнида юриб порасиз иш битирмак сир-асрорини пухтасидан ўрганавер. Шунда иш ҳам ғиринг демай битади, ўз пулинг ҳам ўз чўнтагингда ғирингламай туради, бўлса албатта! Илло, **бу билан эрта-индин аҳли порахўр биттага камаяди ва ё биттага кўпаймайди.** Бунга сен кафил. Ўқишни битирсанг, сен ҳам бир куни иш битирар жойда ўтириб қоларсан, ахир. Ишқилиб, **сенга ўхшаганлар ўзидан кўпайса, порахўрлар ўзидан камаяверади.** Ҳозирча пора бўлганининг айтими будир:

Пул тиғи ўткир бўлар,
Кесмайдиган жойи йўқ,
Ҳидини айтмайсизми,
Эсмайдиган жойи йўқ.

Порахўр – иш калитинг,
Қулфи дилини пойла.
Ўтмас пичоқни отвор,
Қинига “кўквой“ жойла.

Билмай қоларсан, ишинг
Қандай тўғри бўлганин.
Порасиз ҳам билмассан
Қай тарз эгри бўлганин...

Шунақа, “тўғрилаб-эгрилаб“ ўтириш ҳам “олди-берди“ деган бир бозордир. Пора эса мол, бозор тилидаги “биринчи қўл“, “иккинчи қўл“ ва ҳоказо “...инчи қўл“ деган иборалар бунда ҳам асқотади. Шу боис қўл эгаларини бирибир кўрсанг, бирини кўрмайсан, қўл иши-да, баъзан қўлқоп ишиям бўп кетади-ей. Билмасдан ўз устидан ўзига шикоят ҳам қилиб қолишлари эҳтимолдан ҳоли эмас. Тўғри-да, қаёқдан билсин, ёзиб қўймаган бўлса, ўзи эшиттириб бир пул сўрамаса. Иши битмаганидан билади, дейсанми? Э, бунга баҳона бисёр, ёзмасидан дейсанми, оғзакисиданми, ўзига керагини топади. Битадиган йўлдан юрсанг, сенга керагиниям топаверади.

Гоҳ у қўлга, гоҳ бу қўлга
Чопавериб ичим пишди.
Не қиларим билмай қолдим,
Ўзи ишим кимга тушди?!

Ва ё аҳли порахўрда
Фақат қўл бору юрак йўқ.
Бир ёзувчи айтганидай
“Ҳамон ҳўкиздан дарак йўқ!..

Майли, хатим ҳам битмаган ишдай чўзилиб кетди. Лекин, ҳалиги хомчўтни зинҳор эсингдан чиқарма, хўпми? Ажабмас, қўш қаровсиз қолган қабрни қайта тиклайди ва унинг ёнида масжид қуради.

Қабр устида қўйилган тошнинг узунлиги 14 метр, эни эса 2 метр 20 см.

Маҳаллий аҳолининг берган маълумотларига қараганда, тахминан 1982 йилда украиналик археологлар ушбу қабрни қисман очганлар ва тахминан бўйи 10 метр бўлган одамнинг суякларини топганлар.

Кўрганлар айтишдики, бир қовурға суягининг узунлиги 70-80 см бўлган. Бундан ташқари қабрда 4 та китоб ва кичкина кўзача топилган.

Китобларнинг кейинги тақдири маълум эмас, балки улар ҳанузгача ўша қабрдадир. Тахминларга қараганда, бу 4 та китоб муқаддас китоблар бўлиб чиқиши мумкин.

Ушбу маълумотлар рост бўлса, ҳар бир кишини ҳайратга солиши мумкин: бўйи, эни катта бўлган одам қаердан бу ерга келиб қолган? Манбаларни ўқиб, маълумотлар йиға бошлаганимдан кейин бир савол менга тинчлик бермайди: бу қабрда ётган савлатли зот ахборотларни етказиб келган **«атлантлар»** авлодига мансуб эмасмикан? Балки Ўзбекистон ҳудудининг бошқа жойларида ҳам шундай инсонларнинг қабрлари бордир? Балки Ўзбекистонда ҳам мия, фикр қувватини идора қилиб билган одамлар бўлганмикан? Валитарош Нажмиддин Кубро бунга мисол эмасми?

Улар илмий жиҳатдан чуқур ўрганилиб, тахминлар илмий асосланганида эди, инсоннинг пайдо бўлиши, ривожланиши жараёни тупроғимизда ҳам кечганлиги яна бир карра ўз исботини топган бўларди.

Бунинг учун Ҳожи Каҳбул Ахборнинг қабрига археологлар, олимлар ва тадқиқотчилар диққат-эътиборини қаратишларини сўрар эдим.

Бугунги кунда юртбошимиз Ислом Каримовнинг ташаббуслари туфайли тарихий ёдгорлик ва обидаларга бўлган эътибор ошиб, кўпгина хайрли ишлар юзага чиқди.

Ўйлайманки, ҳазрати Ҳожи Каҳбул Ахборнинг қабрида ҳам шундай ўрганишлар ва тадқиқотлар қилинса мақсадга мувофиқ бўлар эди...

Марат ШАРИПОВ

«Чўпий почтаси»дан

ҳўкизнинг бирини уйга атаб, жужуқ жиянчаларингга “буниси илик“ десанг. Иккинчиси ҳам “энди бизга рухсат“ деб оғилхонадан чиқиб кетмайди, албатта. Оғилхона кўпаймаса ҳам ҳовли-жой биттага ортса, ўзингга яхши, иним. Шу газет деганида 10 – 20 йил ишлаб ҳалиям ижарадори билан бир уйда оғайнилашиб қолганлар камми? Қават-қават уйликлар ҳисобда адашиб юрган бир пайтда, пул пачкалагандай қаватлаб кетаверади-ей. Вуй сани ўғри ақлингданай! Хуллас, қиррангни бекор қўйма. Ё бу хосиятли қирраи каромат Чўпий домланингми эди?

Энди Қизиқболагинам, шу жойга келганда “Қизиқнома“дан ҳам бир чимдим ташлаб юборай-а. Аввалида бир қатори элдан, бир қатори мендан бўлган мақоллардан эшит:

“Қизиқнома“дан

Ётиб еганга тоғ чидамас,
Олиб турганга – Орол.
******
Солим-солимга туз чидамас,
Олим-олимга – ҳўкиз.
******
Еган оғиз уялар
... ютгунча.
Берган худога ёқибди,
... пора эмас, садақа.

КИМ БОЙ?

Ёки тушимми-ўнгимми

Пора олиб бойиган бир пулдор эл пулини ўзлаштириб бойиган пулдорга деди:

– Кеча ғалати туш кўрдим. Тушимда жами бойларнинг саноғини тузишаётганмиш. Лекин мени “Бойлар дафтари“га киритишмади. “Сен меҳнатдан эмас, пора олиб бойигансан“ деб, “Порахўрлар дафтари“га ёзиб қўйишди. Тушимми – ўнгимми дебман.

– Ажабо, тушимда кеча мен ҳам “Ўғрилар дафтари“дан жой олдим, – деди иккинчиси. – “Ўзим ишламасам ҳам ақлимни ишлатиб бойиганман, десам, “Ўғрида ҳам ақл борлигини биламиз, ўша ақлингни ҳалолга ишлатиш керак эди дейишди. Яхшиям тушимиз экан-а.

Дуойи салом билан:
КАТТАҚИЗИҚ

Изоҳга ҳожат йўқ

Б. Тожиев чизган сурат

Афсонами, ҳақиқат?

ЎЗБЕКИСТОНДА ЎН МЕТРЛИ ОДАМЛАР ЯШАГАНМИ?

Босиб ўтган тарихий ўтмишимизга қарасак, одам пайдо бўлганидан буён ўзининг кимлиги, дунёга келиши, умргузаронлик қилиши, ўз наслида такрорланиб фоний дунёга кетишининг мазмун-моҳиятини тушунишга ҳаракат қилган. Биз киммиз, одам қачон пайдо бўлган? Ҳанузгача бу саволлар кўпгина авлодларни қизиқтириб, изланишга, илм ва маърифатга, маънавий қадриятларга мурожаат этишга даъват этиб келган. Бу ҳақда кўплаб тахминлар муҳокама этилган, беҳисоб рисолалар ёзилган.

Бундай изланишлар, натижасида турли фикрлар, тахминлар пайдо бўлиб, шулар ичида хусусан арийлар ирқининг келиб чиқиши, уларнинг жисмоний ва руҳий сифатлари бўйича улар бағишланган бешинчи ирқ деб ҳисобланганлиги тарихда аниқдир. Хўш, уларнинг келиб чиқиш тарихига оид бизга нималар маълум?

Инсоният тарихини ўрганишга бутун умрини бахш этган Елена Блаватская одамнинг пайдо бўлиши, ривожланиши ҳақидаги рисолаларида «атлантлар» тўғрисида кўпгина маълумотларни тўплаб келтирган. Жумладан улар шундай таърифланган:

«**Атлантлар** — баланд бўйли, фикр қувватини идора қилувчи одамлар бўлиб, ўзларини «ярим худо» деб ҳис этганлар. Уларнинг яшаш макони — **Атлантида** бўлган.

Оламни яратган Оллоҳни тан олмаганликлари учун бутун бир **Атлантида** барча жонзотлари билан чўктирилган. Бу — уларга нисбатан Худонинг жазоси эди»...

Албатта, булар тахминий фикрлар; атлантларнинг дунёюзида яшаганликлари бирор бир тарихий воқелик, ёки аниқ далиллар билан тадқиқотчи олимлар томонидан ҳали илмий исботлаб берилмаган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Ватанимиз тарихида, хотирасида Ўзбекистон диёридан чиққан олиму-фузалолар инсоният ривожланишига иқтидори, илмий даражоти доирасида улкан ҳисса қўшганлар эъзозланиб келинмоқда.

Шундан экан — инсоннинг келиб чиқиши муаммоси, унинг онги тараққиёти, дунёнинг маънавий ва илмий зиҳирасини бойитилиши билан боғлиқ муҳим масалалар, албатта улуғ зотларни бефарқ қолдирмаган.

Азиз газетхон! Сизнинг диққатингизни Ўзбекистонда **атлантлар** изи бормикан? — деган саволга қаратмоқчиман.

Сиздан ўринли жавоб бўлиши мумкин: бунинг учун қандай асослар бор?

Айтадиганим — асос эмас, балки сизни қизиқтирадиган тахминдир.

Бухоро вилоятининг Когон туманида бир қабр бор. Бу қабрда ҳазрат Ҳожи Каҳбул Ахбор дафн этилган. Бу инсон авлиё сифат бўлиб, «ахборот олувчи ва ахборот берувчи»лик вазифасини бажарган.

Рассом: Фирдавс Файзуллоҳ

Ҳожи Каҳбул Ахборнинг ҳаёти ва фаолияти араб олимлари Вайс Хирмоний ва Саъдулло Хирмонийларнинг «Маноқиби Ҳожи Каҳбул Ахбор вали» рисоласида баён этилиб, жумладан, шундай дейилган: «У 4444 йил яшаб, тўртта пайғамбарга хизмат қилган: Довуд, Мусо, Исо ва Муҳаммад алайҳиссаломларга: 4 Муқаддас Китобни ўрганиб чиққан: Инжил, Таврот, Забур ва Қуръон, бир вақтнинг ўзида шу диний китобларни пайғамбарлардан — пайғамбарларга берувчиси бўлган. Муҳаммад пайғамбарнинг туғилиши пайтида ҳозир бўлган ва ул зотга саҳобалик қилган. Унинг бўйи 10 метрдан иборат бўлган. Ҳаёт даврида 2 та хотини ва 8 нафар фарзанди бўлган. Унинг қабрини зиёрат қилиш Макканинг 7 марта зиёратига тенгдир».

Ҳожи Каҳбул Ахборнинг келиб чиқиш таърифи Рабғузийнинг «Қиссаси Рабғузий» асарида, ҳамда замонамиз тадқиқотчилари С. Ҳусенов ва Ражабовларнинг «Чор Бакр» китобида келтирилган.

Ҳожи Каҳбул Ахборнинг қабри 1917 йилгача зиёратгоҳ жойи бўлган, кейин эса қаровсиз ҳолга ташлаб қўйилиб, яқин ўтмишда ҳам хароба аҳволида бўлган.

Ўзбекистонда Ҳожи Каҳбул Ахбор қабри тўғрисидаги илк маълумотлар 1990 йилда пайдо бўлди. Шу йили бир савобталаб инсон Маккада зиёратда бўлиб, юқорида номи зикр этилган «Маноқиби Ҳожи Каҳбул Ахбор вали» китобини олиб келган ва китоб тожик тилига таржима қилинган. Ўзбек тилига эса уни журналист Муҳиба Сайид Ҳасан қизи ўгирган. Ҳалиги биродаримиз китобда қабрнинг жойи аниқ кўрсатилганлиги учун Когонга келиб қабрини зиёрат қилади,

ОХИРГИ СЎЗ

Ҳакка кетди, қарға қўнди

Milliy Tiklanish
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 128.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 2081 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Музаффар АБДУШУКУРОВ

Босишга топширилди 19.30

INV. №

O'zMTDP

Milliy Tiklanish

Gazeta 1995 yil, 10 iyundan chiqa boshlagan

Gazeta har oyda 2 marta sechanba kuni chiqadi

O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasining gazetasi

2003 yil, 18 mart

4 (276) son

СИЁСИЙ ПАРТИЯЛАР, БОШҚАРИШ ТИЗИМИ ВА МУЛКДОРЛАР

Мамлакатимизда мулкдорлар табақасини шакллантириш, хусусий мулкчиликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш давлат сиёсатининг устувор йўналишига, миллий истиқлол ғоясининг ўзагига айланган ҳозирги шароитда мулкдорларнинг манфаат ва мақсадларини ифода этадиган, ҳимоя қиладиган ва фаолликка ундайдиган сиёсий идеологияни яратиш ҳаётий заруриятга айланди. Агар демократик жамият турли социал қатлам, синф ва гуруҳлардан иборат эканлигини, социал тенгсизлик ва социал зиддиятлар жамият ҳаёти учун нормал ва табиий ҳол эканлигини эътиборга олсак, жамиятимиздаги мавжуд социал гуруҳ ва синфларнинг идеологиясини яратиш орқалигина иқтисодий, сиёсий ва маънавий соҳаларда туб ижобий ўзгаришларни амалга оширишга умид боғлаш мумкин бўлади.

Давлат ўз табиатига кўра жамиятда рўй берадиган социал-сиёсий жараёнларга нисбатан бетараф позицияда тура олмайди. Давлат демократик жамиятнинг илғор, онгли ва уюшган қатлами бўлган зиёлиларга, мулкдорлар, ўрта табақаларга кўпроқ таянсагина ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий инқирозларни муваффақиятли бартараф этиш ва тараққиётнинг кенг йўлига чиқиш имконига эга бўлиши мумкин. Президент Ислом Каримов таъкидлаганидек, мулкдорлар синфи демократик давлатнинг социал ва сиёсий таянчидир.

Аср муаммолари

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда мулкдорлар қатламининг шаклланиши учун ҳуқуқий асос яратилди, тадбиркорликни қўллаб-қувватлашга қаратилган кўплаб қонунлар қабул қилинди ва ҳаётга жорий қилинди. Бироқ сиртдан қараганда анча мукаммал бўлган қонунларимиз реал ҳаётдаги қатор бюрократик ғовларни енгиб ўта олмаяпти. Ҳаёт мулкдорлар синфининг шаклланиши учун ҳақиқий асос яратишнинг ўзи етарли эмаслигини, балки мулкдорларнинг синф сифатида шаклланишига тўсқинлик қилаётган тамагирлик, порахўрлик, жаҳолат сингари эскича қотиб қолган қарашлар заминида уюшган бюрократик кучларга қарши мулкдорларнинг сайи ҳаракатларини бирлаштириш, бунинг учун эса аввало мулкдорлар идеологиясини яратиш ҳаётий заруриятга айланаётганлигини кўрсатмоқда.

Миллий истиқлол ғояси ўзининг мазмун-моҳиятига кўра жамиятимиздаги барча социал гуруҳ, синф ва миллатлар-

(Давоми 2-бетда.)

ДУНЁ АНДОЗАЛАРИ ДАРАЖАСИДА

Ўзбек фармацевтига олтин соврин

Юртини танитаман деган кишининг ҳар бир ишида ҳаёт қайнар экан. Бундай инсонлар юрак шижоати, яратувчанлик иштиёқи билан ўз соҳаси даражасини дунё тараққиёти поғоналарига бир-бир кўтаришга мардларча интилади, дунёнинг кўз олдига чиқади.

Яқинда нафақат партиямиз, миллий равнақимиз истагидаги барча учун бирдай қувончли бир хушхабар келди. «Жўрабек» — ЛТД Бош директори ва «Жўрабек» хусусий дорихонаси раҳбари, ЎзМТДП котиби Мунира Қориева Европанинг Арч (Arch) халқаро ташкилотининг (International Arch of Europe Award) олтин совринига сазовор бўлди.

Биз жасоратли тадбиркор, фидойи инсон Мунира опа Қориевадан мазкур халқаро ташкилот ва унинг мукофоти ҳақида сўзлаб беришни сўрадик.

— Европанинг халқаро Арч ташкилоти 1964 йилдан буён фаолият кўрсатиб келади. Ҳар йили унинг олмос, олтин ва бронза совринлари тақдимоти тантанали равишда бўлиб ўтади. Ўз соҳасини жаҳон даражаларида ўзлаштирган, изланувчан, илғор кишилар самарали фаолияти учун барча соҳалар бўйича махсус комиссия танлови асосида бу мукофотларга муносиб деб топилади. Танлов жараёни мукофотланувчининг иштирокисиз амалга ошади. Шу боис мен ўз номзодим улар назаридан ўтаётганини билмаганман. Иш фаолиятимни замонавий информациялар орқали ўзлари ўрганиб чиқиб шундай нуфузли мукофотга лойиқ деб топишибди. Корхонамиз электрон почтаси орқали тақдимот маросимга бу ҳақда билдирилган таклифнома келганида, очиғи, ишониб-ишонқирамай улар билан боғландим. Мен шу пайтгача ҳамкорлик ишларимиз, ёки малака ошириб келиш юзасидан хориж мамлакатларида бўлардим, таклиф қилишарди. Бу галги таклиф бизнинг соҳамиздаги ютуқлар ҳам дунёда эътироф этилаётганини ифодалаб турарди.

Илк баҳорнинг 1-3 март кунлари Германиянинг Франкфурт шаҳридаги «Интерконтинентал» меҳмонхонасида дунёнинг 165 мамлакатидан таклиф қилинган меҳмонларга ташкилотнинг 3 турдаги совринларини топшириш маросими бўлиб ўтди. Халқаро соврин биз ишлаб чиқараётган дори маҳсулотларининг сифати даражасини ҳар томонлама ҳисобга олиб муносиб кўрилди.

— Фирмангиз дунёнинг қайси мамлакатлари фирмалари билан ҳамкорлик ўрнатган?

— Биз ўз соҳамизда кўплаб етакчи фирмалар билан ҳамкорликда тижорат ва ишлаб чиқариш бўйича иш олиб бормоқдамиз. Германиянинг 4 та фирмаси, АҚШ, Франция, Ҳиндистон, Англия, Швецария, Венгрия, Словения, Словакия ва бошқа мамлакатларнинг дунёда етакчи қатор фирмалари билан алоқа ўрнатганмиз. Улардан халқимиз учун зарур дори-дармонлар олиб келиш йўлга қўйилган. АҚШ ва Полша давлатларининг фирмалари билан ҳамкорликда қўшма корхонамизда бир неча турдаги дориларни ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. Молиявий манбаларимизни ҳам мустаҳкамлаш мақсадида халқаро банклар билан алоқа ўрнатиб кредит ҳисобига йилдан-йилга янги технологияларни ишлаб чиқаришга жорий этмоқдамиз. Бундай ҳамкорликлар натижасида доришунослик соҳасида ўзимиз ишлаб чиқараётган маҳсулотлар жаҳон андозаларига жавоб берадиган даражага кўтарилиб бораётгани мамлакатимизнинг обрўси, албатта.

Мен ҳар бир соҳага замонавий технологиялар тўла тадбиқ этилишини, кишиларимиз юртимизнинг қайси жойида, қайси иш нуқтасида бўмасин, ўз мутахассислигига доир кенг қамровли замонавий информацияларга эга бўлиши ва ўз фаолиятини улар асосида ташкил этишини истар эдим. Бу билан бизга дунё миқёслари, ишлаб чиқариш уфқлари янада кенгроқ очилаверади.

Дилором ҚЎЗИЖОН суҳбатлашди

Суратда: (чапдан) Ташкилотнинг сифат бўйича директори Алфонсо Касал, «Жўрабек» менежери Сардор Қориев ва корхона Бош директори Мунира Қориева

НАВРЎЗДАН НАВРЎЗГАЧА

Наврўздан наврўзгача – умр дафтарининг бир вараги. Умидли дунёда ҳар кимнинг ҳам ҳаёт мазмуни ўз қимматига эга, умрнинг ҳар дами азиз.

Биз Наврўздан Наврўзгача ўтган дамлар ҳаётингизда қандай из қолдирди, нималарни умр китобингизга битди, ёддан чиқмас таассуротларингиз нималар, мазмунидаги саволлар билан кўпчиликка мурожаат этдик. Кимдир таассуротларини узоқ ҳикоя қилса, кимдир "икки-уч жумла бўларлик гап" дейди, бир нечалари "етиб келдик, шунисига шукр" дейишади мухтасаргина қилиб.

Зиёли дўстларимизнинг қуйидаги мулоҳазалари билан танишиб, сиз ҳам шундай саволлар атрофида ўз-ўзингизга бир сарҳисобдай фикр юритасиз, деб ўйлаймиз.

ҒОЛИБ ҚАЙТИШГАНДА...

Қутлибека РАҲИМБОЕВА

Қизим, ўғлим улғайди, яна Наврўзга етдик. Сукунат бағрида жаранг уйғонгани бир қувонч, қора тиканларда қизил чечаклар очилгани яна бир қувонч. Бужур тошларнинг лолаларга она эканини кўрдик: ҳурматимиз ошди.

Дунёда она учун фарзандлари бахш этган қувончдан ортиқроқ қувонч йўқ. Қизим ўрта мактабни имтиёзли тугатиб, Республика рассомлик коллежига ўқишга кирди. Аваллари кичик-кичик мақолалар ёзарди, инглиз, рус тилларидан эртак, ҳикоялар таржима қила бошлади. Тошкент Давлат иқтисодиёт университети қошидаги гимназияда «аъло» баҳоларга ўқиётган ўғлим ҳам опасига эргашиб таржимага иштиёқ бошлади. Ҳар икковининг кичик таржималари матбуотда эълон қилиняпти. Уларда адабиётга ҳавас баробарида ватанпарварлик туйғулари шаклланаётгани мен учун жуда ёқимли. Иккови ҳам футболнинг ашаддий ишқибозлари. Айниқса, бизнинг командаларимиз ҳалқаро мусобақаларда қатнашса, ишқибозликлари одам ҳавас қиладиган даражага етади. Ғолиб қайтишса, тайёрагоҳга гуллар билан кутгани чиқишади. Ўз майдонларимизда ўйнашса, махсус расмлар, қўллаб-қувватловчи ишоралар ясаб, тутқичлар ўрнатиб, томошага кетишади. Ютқизишса, йиғлашади. Мен уларнинг тили билан дили бир улғаяётганларидан, Ватан қувончларига ростакам қувонаётганларидан суюнаман.

Яна Наврўздан Наврўзгача «Кўксимдаги Тангритоғ» номли кичкина шеърий тўпламим чоп этилди. Ўзимга азиз шеърларим кирди бу тўпламга, бир бош ўсдим.

... Яна бир воқеани алоҳида айтгим келади. Юмалаб, югуриб бу дунёда 50 ёш яшабмиз. Кутилмаганда хизмат сафарига борганда Амударёлик шеърсеварлар ҳеч кимнинг буйруғи, кўрсатмаларисиз ижодий кеча қилиб юборишди. Шеърни яхши кўрадиганлар борлигидан қувондим.

Ўрик гулидан ўрик гулига етгунча кўп йўқотишлар ҳам кўрдим. Азият чекдим. Аммо юрагимдаги ўзим сиғинган муқаддас ҳиссиётларни майдаламай, яна бир Янги Кунга насибам қўшилганидан тангримга шукрларим кўп.

ГАП НИМАДА?

Зуҳриддин ИСОМИДДИНОВ

Ўтган Наврўзни Москвада кутиб олишга тўғри келганди – кутубхона ходимларининг халқаро анжуманига бордик. Наврўзий йил ўртаси – октябрнинг бошларида эса Чўлпонотада, Марказий Осиё давлатлари кутубхоначилари йиғилишида бўлдим. Бир йил ичида-наврўздан наврўзга қадар эсимда қолган, менга энг кўп таъсир қилгани ана шу икки сафар ва унинг натижалари бўлди. У ёқларда ҳамма китоб ўқир экан! Ҳамма жойда – транспортда ҳам, дам олаётганларида ҳам.

Гап шундаки, ахборот асри бўлади деб башорат қилинаётган XXI асрнинг бошлариданоқ ёш мустақил давлатлар ҳам умумдунёвий тараққиётга тенглашиб қадам ташлашга ҳаракат қилаяпти. Бу эса, ўз-ўзидан бўлмайди, албатта. Чет элларнинг турли инвестицияларини жалб қиламизми, ё яна мингта қўшма корхона очамизми, барибир, агар бутун халқимиз ўқимаса (дипломли бўлишни айтаётганим йўқ), билимнинг теранлиги ва илмга иштиёқ борасида ҳам чет элликларга таассиб қилмасак, бўлмас экан. Ана шундагина бизнинг ўз "моторимиз" ўт олади, мамлакат юкини торта олади.

Фикримча, бунинг йўли, чораси битта. Китобхонлик камайиб кетаяпти, кутубхоналарга ўқувчи кам келаяпти, юксак савияли китоблар кам, деб одамларни "инсофга чақириш", иямнинг фойдасини уқтиришнинг ўзи кифоя қилмайди. Мен Москвда ҳам, Бишкеку Олмаотада ҳам кўрдим – кутубхоналар одам билан лиқ тўла. Сабаби эса битта – ўқиган, юксак маданиятли, мамлакатга фойда етказадиган, теран билимли, малакали интеллигенция вакиллари ўқимаган, бир амаллаб кунини ўтказадиган одамлардан яхшироқ яшаса ва буни одамлар кўриб турса – ҳамма ўқийди, юрт ривожланади.

Эндиги наврўзларда ҳам омон бўлайлик, кутубхоналаримиз билимга чанқоқ ёшлар билан тўлиб-тошсин ва ана ўшанда ушбу газетамизга китобхонлик юксалаётганини далиллаб, мамнуният билан ёзишлар ҳам насиб қилсин.

БАЙРАМЛИ КУНЛАР

Дилором ИСМОИЛОВА

Одам нимадан хурсанд бўлади? Эшигидан жигари йўқлаб келса, адолат қарор топса, яна, яна...

«Миллий тикланиш»нинг обуначилари кўпайса. Шахсан мен шу газетанинг янги сони ҳар сешанба столим устида турса дейман. Қувонадиган нарсаларимнинг чеки йўқдек. Тўғри-да, севинишни истаган одам учун севинчли кунлар топилаверади. Фақат осмон мусаффо, замонамиз тинч бўлса бас.

Биз тақвимда қизил рангда белгиланган кунларни байрам сифатида нишонлашга ўрганиб қолганмиз. Аслида саломатликда ўтган ҳар даминг, тинч ўтган ҳар кунинг байрам эмасми? Оддий кунларнинг бирида болаларим билан ўкамникига бордик. Келиним, жиянларим билан уйда яхшигина кинофилм кўрдик, ўйин-кулгу қилдик. Қайтаётиб, йўлда ишдан келаётган укамни учратдим, сўрашдик. Сизларникидан келяпмиз, байрам қилдик, дедим. У байрам деганимга ҳайрон бўлди, «қанақа байрам, билмай қолибману?» дейди. Тинч, соғ-омонликда ўтган ҳар кунинг байрам-да, дейман кулиб.

Бундоқ ўйлаб қарасам, Наврўздан Наврўзгача қанча сувлар оқиб ўтади. Инсонмиз-да, ҳаётимизда нурли, нурсиз кунлар бўлади. Лекин хурсандчилик излаганга хурсандчилик топилаверади. Ҳикмат излаганга ҳикматдир дунё, деганларидек. Кун сайин ўсаётган фарзандларимнинг бўйига қараб қувонсам, кўзига қараб суюнаман. Яхши китоб ўқисам, ёзган нарсамдан кўнглим тўлса, қувонаман. илоҳим ҳаммани қувончли кунларга етказсин, ҳар кимнинг излагани қувонч бўлсин...

ГАЗЕТА ВА ИҚТИСОД

"Миллий тикланиш" қандай чоп этиляпти?

Партиялар ҳаёт фаолиятини, ўз ғоялари тарғиботи, халқ билан мулоқоти – фуқаролар билан биргаликда ишлашини уларнинг нашри бўлган газеталарсиз тасаввур қилиб бўлмайди, албатта. Айниқса, бугунги кунда биздаги аксарият партияларнинг мавжудлигини, мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги мавқеи, куч ва иродасини, имконият манбаларини, бир сўз билан айтганда, партиянинг қиёфасини белгилаб-билдириб турувчи ягона сезиларли омил асосан уларнинг газеталари бўлиб қолмоқда. Шундай экан, партиялар нашрларининг узилишларсиз, мунтазам чиқиб туриши – партиянинг юраги уриб туришидай гап, улар учун ҳаёт қадар зарур эканлигини ҳис қилиш қийин эмас.

Хусусан, ЎзМТДП нашри – "Миллий тикланиш" газетасининг ўтган йилги йиллик молиявий ҳисоботи нуқтаи назаридан қараб қандай хулосалар қилиш мумкин, газета партия нашри сифатида намоён бўлиши, ишлаши учун қандай имкониятларга эга бўлди ва у қандай ишлади деган каби саволларга бир сарҳисоб ўрнида жавоб беришни истадик. Эҳтимол, бу мухлисларимизнинг ҳам кўнглидан кечаётган саволлардир. Рақамлар тилида эътиборингизга ҳавола қилинаётган бу таҳлиллар партиямиз нашри қандай ҳаёт кечираётгани ҳақида мухлисларимизга маълум маънода аниқ тасаввурлар бериши шубҳасиз.

Маълумингизки, 2003 йилгача "МТ"ни ҳафталик нашр сифатида йилига 52 марта чоп этиш белгилаб келинган. Лекин кейинги икки-уч йил, айниқса, 2002 йилда газета нашри юқоридаги миқдор даражасига кўтарила олмаганлигини мухлисларимиз ва нашрларни кузатиб, улар юзасидан таҳлил, тадқиқот олиб борувчи кишилар яхши билади. Бир қарашда бу маблағни олдиндан тўлаган обуначилар олдида таҳририят қарздор бўлиб қолаётганини кўрсатади. Газета нумерациясини маълум даражада меъёрлаштириб туриш учун ҳажми ўзгармаган ҳолда битта сонни қўшимча сонлар билан белгилаш кузатилганлиги ҳам кўпчиликда савол туғдириши мумкин.

Энди рақамларга мурожаат қилайлик:

2002 йилда "Миллий тикланиш" газетаси нумерациясида жами 23 та сон қайд қилинди. "МТ" ўз мухлислари, обуначилари қўлига чоп этилиш нуқтаи назаридан эса 10 марта етиб борди. Қўшимча сонларни инобатга олмасдан фақат амалдаги 10 марта чиққанлиги асосида газетанинг таннархи билан обуна ва чакана савдо харажатларини солиштириб кўрилганда қуйидаги ҳолатни кузатамиз.

Газета бир йилда 10 марта – жами 20375 та нусхада чоп этилди. шундан 6389 таси "Матбуот тарқатувчи" АК орқали, 912 таси "Тошкент почтамти" АЖ орқали, жами 7301 нусха обуначилар қўлига етиб борди. Ҳисоб рақамимизга обунадан тушган бир йиллик маблағ "Матбуот тарқатувчи" АК – 1 млн. 324 минг 540 сўм, "Тошкент почтамти" АЖ – 279 минг сўм, жами 1 млн. 603 минг 540 сўмни ташкил этди. (Мазкур маблағнинг 249 минг сўми 2001 йил декабрь ойининг охирида ҳисоб рақамимизга тушган). Мазкур йилдаги газетанинг ҳар бир нусхасига таҳририят нархи обуна – 60 сўм, чакана – 40 сўм қилиб белгиланди. Шу ўринда газета ҳар бир нусхасининг таҳририят учун таннархи 2002 йилда 131 сўмдан тушганлигини қайд қилиб ўтиш зарур. Кези келганда таҳририят газетага ўз нархларини мазкур миқдордан келиб чиқиб белгиланмаганлигини бироз изоҳлаб ўтсак. Гап шундаки, газетанинг таҳририят нархларига почта ҳаражатлари қўшилганда улар жуда ортиб, биз учун таннархни тўлиқ инобатга олавермаслик заруратини ҳосил қилади. Акс ҳолда, мавжуд обуначилар сони кескин камайиши, бундан таҳририятга обунадан келадиган маблағ миқдори деярли йўққа чиқиши мумкин.

Шундай қилиб, таҳририят ўзи белгилаган обуна нархи ҳисобида 2002 йилда обуначиларга жами 7301 нусха газета етказиб берди.

Хўш, ўтган 2002 йилда "МТ" таҳририятининг сарф-харажатлари ва даромадлари қандай бўлди? Ҳисобот шуни кўрсатмоқдаки, таҳририят мазкур йилда 2 млн. 458 минг 800 сўмлик даромад қилган, унинг харажатлар миқдори 2 млн. 672 минг 700 сўмга етганлиги сабабли газета йилни зарар билан якунлаган. Юқорида қайд қилинган даромаднинг 1 млн. 50 минг сўми асосан ҳомийлар кўрсатган ёрдам ва қисман реклама маблағлари, унинг 43919 сўми чакана савдодан тушган даромаддир. Таҳририят харажатлари асосан нималардан иборат бўлганлигини қуйида бироз изоҳлаймиз:

Таҳририят ходимларининг ойлик маоши – 984 минг 100 сўм/ойлик маошдан даромад (подоход) солиғини қўшиб ҳисоблаганда).

Босмахона харажатлари – 515 минг 600 сўм.

Ойлик маошдан 40 фоизлик пенсия жамғармаси солиғи ва бандлик хизмати – 364 минг сўм.

Телефон хизмати, шунингдек, кичик миқдордаги турли солиқлар, банк хизмати ва бошқа майда харажатлар.

Албатта молиявий ҳисоб-китобда, дейлик, 2002 йилда тушган маблағнинг ўтган (2001) йилги қарзларга тўланган қисми 2002 йил харажатлари ҳисобига киритилмаслигини мутахассислар яхши билишади. Бу эса харажатларга кирмаганлиги сабабли бундай қарзни тўлаш мақсадида топилган пулдан даромад солиғи олинишини ҳам назарда тутиб имкониятлар излашни, қарздан қутулиш учун етарли миқдордан кўпроқ маблағ топиш заруратини юзага келтиради. (Хусусан, 2001 йил учун шундай ҳисоб-китоблар сабабли таҳририят амалда фойда кўрмаса ҳам фойда кўрганлик тарзида 297 минг сўм даромад солиғи тўлаганлигини қайд қилишимиз мумкин). Демак, зарар билан чиқилган бўлса-да, ўтган йилги қарзни бу йил харажатидан ташқари тўлашда яна юқоридаги ҳолат такрорланади ва бу йилдан-йилга ўтиб бораверади.

Шунингдек, баъзи (бюджетдан ташқари мажбурий тўловлар) тўловлар таҳририят ҳисоб рақамига маблағ келиб тушиши билан инкасса бўйича автоматик равишда амалга ошади. Иқтисодий қийинчилик шароитида хўжалик ҳисобида фаолият юритаётган газета учун обунадан тушган даромадларни фақат газета чиқаришга сарфлаш имкониятлари ҳамиша ҳам мавжуд бўлавермайди.

Газетанинг мунтазам чиқиб турмаслиги мухлисларда уни харид қилишга бўлган эҳтиёж кўникмасининг сусайишига олиб келади. Ёки аксинча, унинг ҳар доим мухлислар ҳузурига кириб бориши газетага бўлган талабга ижобий таъсир кўрсатади. Кишилар унга чинакам сўз минбари сифатида қараб, ўзлари ҳам бу минбарда ўз фикр-мулоҳазаларини билдириб, ҳаётий муаммоларни ўртага ташлайдилар, эркин сўз минбарига интиладилар. Шу маънода 2003 йилда ўтган йилга нисбатан газетанинг чакана савдосида ижобий силжишлар кузатилаётганини таъкидлашимиз мумкин. Ўтган йилда бу жиҳатдан жами 43919 сўм маблағ қайд этилган бўлса, бу йил "МТ"нинг чакана савдосидан шу бугунгача жами 86318 сўм маблағ ҳисоб рақамимизга келиб тушди.

Таҳририят кейинги йиллардаги иқтисодий қийинчиликлар, газета чиқаришдаги молиявий муаммоларни йил охирида таҳлил қилиб бу йил январ ойидан бошлаб уни ҳар ойда 2 марта чоп этишни режалаштириди. Обуна нархи шунга асосан белгиланди ва қабул қилинди. 2003 йил учун газета ҳар бир нусхасининг таҳририят нархи обуна – 120 сўм, чакана – 100 сўм деб қайд қилинган бўлса, март ойидан бошлаб газетанинг янада харидорлигини таъминлаш мақсадида унинг чакана нархи 20 сўмга арзонлаштирилди. 2003 йилги обунадан тушган даромад ҳозирча 1 млн. 500 минг сўмни ташкил этиб турибди. Обуна йил бўйи давом этаётганини назарда тутиб бу маблағ миқдори яна бироз ортади дейишимиз мумкин. Таҳририят сметасига назар ташлаб, газета нашр сифатида йил бўйи ўртача фаолият юритиш учун 10 млн. сўмга яқин маблағ талаб қилинишини кузатамиз.

Таҳририят "МТ"ни қўллаб-қувватлаб унга самимий мадад берган мухлислар ва ҳомийларни – миллатсевар инсонларни ҳамиша қадрлайди, газета орқали улар ҳузурига ошиқади. Эркин сўз ижрочиси бўлишга, сизнинг чинакам минбарингизга айланишга интилади (миллий ғоялар ҳаёти учун, халқона айтганда, сув келса симириб, тош келса кемиради...) Юраги сиз билан, партия билан ҳамнафас уриб турган, миллий равнақимиз йўлида ўзига имкон топиб, хайрихоҳлар излаб, улар мададига суяниб ишлаётган, ҳар қандай қийинчиликларга қарамай мухлислар ҳузурига ошиқаётган "Миллий тикланиш" газетамиз яхши умидлар билан Наврўз арафасида, шукрким, сиз билан дийдорлашиб турибди. Ўз муассиси партиянинг наврўзий овози бўлиб ўз минбарида сўз айтмоқда.

Энг зарур гап бугунги кунда шуки, ҳозирги пайтда мураккаб бозор иқтисоди шароитида газета-журнал чиқариш, тарқатишнинг иқтисодий асослари ҳақида фикр юритарканмиз, обуначидан ўзга суянчи, мадади бўлмаган, қатъий ижтимоий-сиёсий йўналишдаги нашрларга уларни чоп этиш, тарқатиш, ўз фаолияти билан шуғулланишларида энг зарур солиқ имтиёзларидан фойдаланиш имкониятларини яратиш – давлатнинг ўз матбуотига чинакам ёрдами, ғамхўрлиги бўлиб, бу – газета-журналларнинг мустаҳкам оёққа туришида, эркин жамият учун тўлиқ хизмат қилишига, қарам ва ночор аҳволга тушиб қолмасликларига қаратилган чорайи тадбир, қолаверса, чин давлатона сиёсатнинг намунаси бўлар эди, деб умид қиламиз. Газеталарнинг бироз бўлса-да, қад ростлаши, қанот ёзиши учун бу бизнинг ўтиш шароитимизда бирдан бир чорадир.

Газетамизнинг муассиси бўлган ЎзМТДПнинг ҳам молиявий таъминоти, қандай асосда фаолият олиб бораётгани ҳақида аъзоларимиз, кенг хайрихоҳларимиз, мухлисларимизни хабардор қилиш ҳам муҳимлигини назарда тутиб, келгуси сонларимизда бу ҳақда батафсил маълумот билан чиқишни мўлжаллаймиз.

Дилором МАТКАРИМОВА, "МТ" бош муҳаррири ўринбосари

СЕВИМЛИ МУХЛИСЛАРИМИЗ!

«Миллий тикланиш» газетасига келгуси ойлар учун обуна давом этмоқда. «МТ»га барча почта алоқа бўлимларида ёзилишингиз мумкин.

Нашр индекси: 158

СИЁСИЙ ПАРТИЯЛАР, БОШҚАРИШ ТИЗИМИ ВА МУЛКДОРЛАР

(Давоми. Боши 1-бетда.)

нинг манфаат ва мақсадларини ифода этади. У ўз олдига асосан икки муҳим мақсадни қўяди. Биринчиси – мамлакатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, ижтимоий-сиёсий барқарорликни таъминлаш, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенгликни қарор топтириш ва комил инсон шахсини шакллантиришдир. Иккинчиси – озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдир.

Идеология ("ғоя тўғрисидаги таълимот") конкрет синф ёки социал гуруҳнинг ғоялари системаси ва уларни амалга оширишнинг усул ва воситалари мажмуаси сифатида ижтимоий тараққиёт учун хизмат қилади.

Мафкура ва идеология тушунчаларининг ўзаро муносабати умумийлик ва айримликнинг ўзаро муносабати сингаридир. Бутун халқ манфаатлари билан бир қаторда синфий манфаатлар ҳам мавжуд бўлиб, умумий манфаатларни англаш жамият аъзоларини ўзаро тотувлик ва ҳамжиҳатликка даъват этади. Жамиятни ташкил этувчи социал синфлар, гуруҳлар идеология орқали манфаатлари ва мақсадларини англагач, ғояларини амалга ошириш учун ҳаракатга келадилар. Идеология ижтимоий ҳаракатлар ўртасидаги рақобатни кучайтиради.

Агар социал рақобатлар ҳаракати партиялар томонидан бошқарилса, ижтимоий тараққиётнинг муҳим омили бўлиб хизмат қилиши мумкин – ҳозирги замон конфликтология фанининг муҳим хулосаларидан бири ана шудир. Социал рақобатлар социал системани, социал гуруҳларни янада жипслаштиришга, уларнинг курашчанлик қобилиятини оширишга имкон беради.

Шуларни назарда тутганда, назаримизда мулкдорларнинг идеологиясини яратиш жамиятшунос олимлар, сиёсатчилар, маданият арбобларининг муҳим вазифаларидан бири бўлиб турибди.

Бозор муносабатлари шароитида жамият фаровонлиги, юрт ободончилиги, фан-техника равнақи, ижтимоий адолат ва барқарорликни қарор топиши мулкдорларнинг шаклланиши, қад ростлаши, фаоллашувига бевосита боғлиқдир. Чунки улар ҳаётда ўзларини тутиб олганлар ва келажак ҳақида бош қотиришга, ҳаёт етишмовчиликларидан юқорироқ кўтарилиб позитив фикрлаш имкониятига эгадирлар.

Бинобарин, ўзбек интеллигенциясининг мулкдорлар идеологиясини яратиш, хусусий мулкчилик ва тадбиркорликни ривожлантиришнинг назарий асосларини ишлаб чиқиш, мулкдорлар синфининг жамият социал-сиёсий структурасидаги ўрни ва ролини белгилаш орқали янги ҳаётнинг тамал тоши қўйилади. Сиёсий идеология шаклланмаса, сиёсий партия вужудга келмайди. Ким билсин, балки бу кейинчалик мулкдорлар сиёсий партиясининг вужудга келишига бир туртки бўлар.

Президент Ислом Каримов томонидан илгари сурилган "кучли давлатдан кучли жамият сари" тамойили ўзининг асл моҳиятига кўра демократик жамиятнинг сиёсий системасида давлатнинг танҳо ва мутлақ ҳукмронлигига чек қўйишни, гражданларнинг ўз-ўзини бошқариш органлари, нодавлат ташкилотларнинг ва биринчи навбатда сиёсий партияларнинг роли ва таъсирини кучайтиришни тақозо этади. Моҳиятан ҳамма нарсани ўзим қиламан деган кучли давлат гражданлик жамиятининг шаклланишига имкон бермайди. Бу парадоксал ҳодиса.

Мустақилликнинг дастлабки йилларида кўнгилсиз ҳодисаларнинг олдини олиш, мамлакат хавфсизлиги ва ижтимоий-сиёсий барқарорликни мустаҳкамлаш мақсадида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар (милиция, суд, прокуратура), миллий хавфсизлик хизмати органлари (МХХ) фаолиятини кучайтиришга, уларга имтиёзлар яратишга алоҳида эътибор берилди. Бироқ, нега аҳолининг айрим қатламлари ижтимоий ўзгаришларга бутунлай лоқайд қарай бошлади? Бунга порахўрлик, коррупция сабабчи эмасми? Уларни жиловлашда йўл қўйилаётган хатоликларнинг бир учи ҳадиксирашларга айланиб кетмаяптими? Булар демократик жамият табиатига бутунлай ёт кайфиятларни туғдирмайдими? Ахир демократия тўлалигича шахс эркинлигига, ақл ва тафаккур салтанатига, қонун устуворлигига, халқ ташаббуси ва ижодкорлигига, партияларнинг равнақига таянади.

Президент И. Каримов иккинчи чақириқ Олий Мажлис IX сессиясида таъкидлаганидек, жамиятимиз ҳаётида, сиёсий бошқарув соҳасида тўпланиб қолган муаммоларни оқилона ҳал этиш учун нодавлат ташкилотлар фаолиятини кучайтириш, сиёсий ҳаётни демократиялаштириш жараёнларини чуқурлаштириш ҳаётий заруриятга айланди.

Биздаги аксарият мансабдор шахслар, арбоблар сиёсий партияларга лоқайдлик билан қарайдилар, ўзларини четга тортадилар. Уларда партияларнинг жамиятда фаол кучга айланишига ишонч йўқ. Ҳолбуки, ғоя инсонни ҳаракатга келтирадиган, унинг ҳаёти ва фаолиятига мазмун берадиган маънавий куч экан, аввало ғояларни ҳаракатга келтирадиган илғор кучлар бошқарувда ўз сўзларини айтишлари либерализм учун муҳим аҳамият касб этади.

Аср муаммолари

Бирон бир сиёсий маслакка, ғояга эга бўлмаган кишилар ҳокимиятга, лавозимга бойлик орттириш, бошқалар устидан зўравонлик қилиш воситаси сифатида қарайдилар.

Ҳолбуки, инсоният тарихида чуқур из қолдирган улуғ аждодларимиз, олимлар, сиёсат ва маданият арбоблари ҳокимиятга, фанга, санъатга тирикчилик ўтказиш, бойлик орттириш воситаси деб эмас, балки илғор ғояни амалга ошириш воситаси деб қараганлар.

Демократик жамиятда сиёсий партиялар илғор ғояларни ишлаб чиқадиган, тарғиб қиладиган ва шу орқали комил инсон шахсини тарбиялайдиган, янги ҳаёт тартиб-низомларини илгари сурадиган энг муҳим жамият институтлари ҳисобланади.

Хўш, сиёсий партиялар шахс ва жамиятга нима беради? Сиёсий партиялар, аввало, шахсга илғор ғоя беради, сиёсий курашга ўргатади, унинг ташкилотчилик қобилиятларини чиниқтиради, ўз "мен"лигини қарор топтириш учун қулай имконият яратади. Сиёсий партиялар демократик жамиятни давлатнинг, мансабдор шахсларнинг зўравонлигидан қутқаради, сиёсий бошқариш тизимини янада такомиллаштиришга ёрдам беради, сиёсий рақобат муҳитини яратади, сиёсий ҳокимият тепасига билимдон, доно ва халқпарвар сиёсатчиларнинг келиши, ижтимоий адолатнинг қарор топиши учун қулай шароит яратади.

Хуллас, демократик жамиятда сиёсий партиялар ижтимоий-сиёсий жараёнларни тезлаштирувчи, ижтимоий тараққиётни жадаллаштирувчи муҳим социал-сиёсий омилдир. Сиёсий партиялар ўз сафларида у ёки бу синф, социал гуруҳларнинг энг онгли, уюшган ва фаол вакилларини бирлаштирадилар. Сиёсий партиялар тимсолида бир маслак ва ғояга эга бўлган кишиларнинг онги ва иродаси шаклланади. Жамиятимиз ҳаётида тўпланиб қолган ғоят долзарб ва мураккаб муаммоларни тез ва оқилона ҳал этиш ҳаётий заруриятга айланган экан, сиёсий партиялар уюшган сиёсий куч сифатида ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий масалаларни оқилона ҳал этишда муҳим рол ўйнаши табиий.

Қодиркул РЎЗМАТЗОДА,
фалсафа фанлари номзоди,
доцент

ҚАҲРАМОНЛИК ШУНДАЙ БЎЛАДИ!

Озод Шарафиддиновни 1961 йилда таниганман.

Чилонзордаги китоб дўконида ишлардим. Бир куни қалами беқасам кийган ёш бир киши дўконга кириб келди. Унинг кириб келишиёқ эътиборимни тортди. Ниҳоятда шижоатли эди. Китобларни кўриб, анчагинасини олар эди. Мен унинг бутун ҳаракатига лол бўлиб ўтирардим. Бу киши ўша ердаги ёзувчилар уйида турадиган Озод Шарафиддинов экан.

Озод ака тез-тез, ҳафтасига уч-тўрт марта кириб, кўп-кўп китоб харид қиларди. Мен унга мафтунона термулиб қолаверар эдим.

Адабиётга ишқибозман, шеър ёзаман, бошқа китоблар қаторида танқидий мақолаларни ҳам ўқийман. Озод Шарафиддиновнинг мақолалари бутунлай бошқача бўларди. У ўша пайтда ҳеч ким танқид қилолмайдиган Уйғун домлани, ҳатто буюк Ғафур Ғуломни ҳам танқид қилган! Ҳайрон қолардим!

Шундан кейин Озод аканинг мақолалари, китобларини қидириб топиб ўқийдиган бўлдим. Ҳаммаси ажойиб! Фикрлар янги, жасурона!

Кейин танишиб ҳам олдик. Озод ака университетда домла экан. Ёзувчилар уюшмасидаги йиғилишларнинг ҳаммасига келар, албатта сўзга ҳам чиқар эди. Ўша-ўша, яна янги, жасур фикрлар!

Энг қизиғи, Озод ака бурро гапирмасди. Ҳар бир гапини ўйлаб-ўйлаб гапирарди. Чиқиши билан булбулигўё бўлиб сайрайдиган ҳамкасбларининг олдида гўё "ношуд" бўлиб қоларди. Ҳолбуки, домлалик "сайраш"ни тақозо қилади. Аммо, Озод Шарафиддинов фақат фикр қиларкан да...

Ёзувчи нигоҳи

Озод ака, уйи тўла китоб, жуда кўп ўқийди, жуда кўп ёзади, таржима қилади, шахмат ўйнайди. Бу ишларга кеча-кундуз йигирма беш соат бўлса ҳам етмайди. "Афанди" газетаси бош муҳаррири билан суҳбатида бироз лоф урибдилар: "Эркин Воҳидовни ютиш осон эмас, Раҳматилла Иноғомовни ҳам". Ҳа, майли, шоҳмот лофи, ваҳимаси билан қизиқ.

Таржимада бир марта ҳамкорлик қилганмиз. "Унутилган най навоси" филмининг матнини Озод ака, шеърларини мен ўгирганман. Жуда кўп ҳажвий китоблар, латифаларни таржима қилган. Нашриётда ички тақриз бўларди. Озод ака ана шу, ички тақриз ёзишга ҳам вақт топарди!

Танқидчи, тақризчи, таржимон Озод Шарафиддинов ҳақида билганларим асосан шулар. Аммо шунинг ўзи ҳам бир неча киши қиладиган иш ахир!

Озод Шарафиддиновни таниганимга қирқ икки йил, ўқий бошлаганимга қирқ йил бўлса, шунча йилдан бери у кишини суяман, эъзозлайман.

Бу мақолани ёзишга Озод аканинг "Ўзбекистон адабиёти ва санъати"да эълон қилинган "Ҳамкорликда гап кўп" деган Салмон Рушдийга мактуби ундади. Унинг "Шайтон оятлари"ни топиб ўқибди!

Бу мактубнинг ўзи ҳам қаҳрамонлик деб биламан. Ҳар қаламкашнинг қўлидан келаверадиган иш эмас.

Озод ака Рушдий қарашларининг моҳиятини очиб ташлабди. Рушдийнинг хашаги чиқибди.

Рушдий каттагина китобида илоҳий сура, оятларни ўзича "талқин" қилиб, пайғамбарлар устидан кулган. Шаккоклик, муртадлик эви билан-да!

Раҳмат, Озод ака! Барчамизнинг кўзимизни очиб, ҳушёрликка, огоҳликка даъват қилдингиз. Айниқса, ваҳҳобийлар, "ҳизби таҳрир"чилар, яна бошқа оқимлар кўпайиб, турли фитналар уюштираётган ҳозирги пайтда бу даъват жуда керак эди!

Энди яна Озод ака ҳақида бир-икки оғиз гап. Мен у кишининг ҳозирги Туроб Тўла кўчасидаги уйида кўп бўлганман. Девор тўла китоб. Ҳақиқий зиёли, олим хонадони!

"Ўзбекистон Қаҳрамони" унвони ҳар кимга ҳам берилавермайди. Ёзувчилардан Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Саид Аҳмадгина бу шарафга муяссар бўлган эди. Мана, энди Сиз тақдингиз саккиз қиррали олтин юлдузли олий нишонни! Яна бир бор муборак бўлсин!

Озод ака!

Кўп йиллар яшанг, фарзандлар, набиралар камолини кўринг. Аямиз билан биргаликда, албатта. Сиз бир киши эмас, ҳатто бир неча киши қилолмайдиган ишни қиляпсиз. Шу меҳнатларнинг раҳматини, роҳатини кўриб юраверинг!

Камоли эҳтиром ила:

Сизнинг қаламингизга мансуб мақола, китоб, таржима, тақризларни қидириб топиб, ўқийдиган мухлисларингиздан бири.

Машраб БОБОЕВ

БУНДАН ҚИРҚ ЙИЛ МУҚАДДАМ ОЛИНГАН СУРАТ
Абдулла ҚАҲҲОР,
Эътибор ОХУНОВА,
Озод ШАРАФИДДИНОВ
Дўрмон. Абдулла Қаҳҳорнинг чорбоғи. 1963 йил, август

"МТ" луғати

Халқ тили туганмас хазина, у узлуксиз бойиб туради. Изланилса, зарур тушунча ва атамаларни ифодаловчи сўзларни топиш мумкин. Дейлик, олтиннинг пробаси – асллик даражаси деган сўз бирикмаси билан берилмоқда, шеваларимизда бу тушунчага мос бир неча сўз вариантлари бўлиши эҳтимолдан холи эмас.

... Болалик пайтларимда бувимнинг бу ҳақда айтганларини элас-элас эслайман. Бувим "Қадимги тиллаларнинг косадай бўлаги уйни яхшигина ёритган. Аввалги олтинлар ёрғити билан айтиларди, 700 ёрғитли, минг ёрғитлисиям бор эди, минг ёрғитлиси хонларда бўларди..." дер эди. Эҳтимол, хоразмчада "проба" маъносида шундай қўлланилгандир, бошқа шеваларда ҳам вариантлари бордир. Бу каби сўзларни яна кўплаб учратишимиз мумкин. Қуйида шундай хоразмча сўзлардан бир нечасини келтирамиз. Балки мухлислар ҳам ўзлари билган бундай сўзлардан ёзиб юборишар, бундан адабий тилимизни янада бойитиш имкони ортади, албатта.

Талатин – ошланган тери; талатин этик – теридан тикилган этик.

Бичқи – кичик арра, қўл арраси.

Мойлиқ – овқатдан сўнг қўл артишга ишлатиладиган сочиқча, салфетка.

Сорсиш, сорсимоқ – мия чайқалиши.

Кўзик, эшик кўзики – тирқиш.

Кулоқчаноқ – кострюлка

Сўзма – резинка ип.

Чўнкар – пахта териш машинаси бункери

Сувхалта – салафанхалта

Симбирғи – симбирғи бермоқ – сим билан (буриб) маҳкамлаш

Нўвқон – ипак қурти

Чўғон – тут мевасининг ғўраси

Шишак – шиша синиғи

Таман, таман игна – катта игна

Чот – қуриган шох-шабба

Отанок, отанок кўйлак – шахмат гулли кўйлак

Кўзанак – сетка; темир кўзанак – темир сетка

Мут – бепул.

Д. МАТКАРИМОВА

ОЛТИННИНГ ПРОБАСИ НИМА ДЕЙИЛАДИ?

Акс садо

МАКТАБ ТАЪМИРЛАНАДИ

«Ёзда яйлов, қишда яловми?» мактуби, «Миллий тикланиш» газетаси, 2003 йил 4 феврал сони

Газетамизнинг шу йил, 4 феврал сонида М. Мирзажоновнинг танқидий мактуб-мақоласи эълон қилинган эди. Таҳририят шу юзасидан Риштон тумани ҳокимлигига хат орқали мурожаат этди. Аввало ушбу йўллаган мактубимиз тез кунларда кўриб чиқилиб, тегишли чоралар белгиланганлиги, олиб борилажак ишларни туман ҳокимлиги ўз назоратига олишидан мамнун бўлдик. Қуйида туман ҳокимининг ўринбосари Х. С. Бурҳонов имзоси билан юборилган жавоб хати эълон қилинмокда. Унда стадионни «тўрт қатор айлантириб терак кўчатлари экилади» деган жумлалар ҳам бор. Бу ўтказилган ниҳолларни ўйинқароқ укажонларимиз ҳам тўп тегиб эгилиб қолишидан авайлайдилар, танқидий мақолада тилга олинган «яйлов»чилардан ҳам эҳтиёт тутадилар, яшил стадионни 2-3 йилда дуркун тераксорлар ўз яшил бағрига олади деб ўйлаймиз. Ният амалга ошса, тераксорнинг тоза об-ҳавоси ёш ўсмирларнинг соғлом ўсиши, куч-қувватга тўлиб спорт билан шуғулланишида кўмак бўлиши, шубҳасиз, янаги йиллар ёзида шовиллаган бу азим тераксорлар газетамиз саҳифасида гўзал табиат тасвири сифатида акс этиб қолса, ажаб эмас. Демак, турли иқтисодий шароитда ҳам муаммо устида жиддий ўйлаб кўрилса, унинг бирор тадбири топилар экан ва бу тадбир оғишмай юзага чиқса, муаммо ўз-ўзидан ечилиши мумкин деган хулосага келдик.

«Миллий тикланиш» газетасининг шу йил 4 феврал сонида чоп этилган Муслим Мирзажоновнинг «Ёзда «яйлов», қишда яловми?» сарлавҳали танқидий мақоласи туман ҳокимлигининг масъул ходимлари ва туман халқ таълими бўлими раҳбарлари томонидан жойида атрофлича ўрганиб чиқилди.

Мактабдаги спорт майдончалари ва футбол майдонини ҳашар йўли билан ва ҳомийлар ёрдамида таъмирдан чиқариш, қурилиши тугалланмаган мактаб биноси томини ёпиш учун мактаб ҳудудига экилган тераклардан фойдаланиш, туман халқ таълими бўлими томонидан шифер, ойна каби қурилиш материалларини олиб беришга келишиб олинди. Стадион атрофини девор билан ўрашнинг ҳозирча имкони топилмади. Девор ўрнига тўрт қатор айлантириб терак кўчатлари экилади. Бу келгусида мактабнинг иқтисодий имкониятларини оширишга ҳам туртки бўлади.

Туман ҳокимлиги мактабдаги камчиликларни бартараф қилиш юзасидан олиб борилаётган ишларни ўз назоратига олади.

Ҳурмат билан

Х. С. БУРҲОНОВ,
туман ҳокимининг
ўринбосари

КЕЛИНГ, ЎЙЛАБ КЎРАЙЛИК

БИЗНИНГ АНКЕТА

Фарғона Давлат университетининг социология кафедраси «Демократик жамият ҳаётида интеллигенциянинг ўрни ва роли» мавзуида социологик тадқиқот ўтказиш мақсадида мазкур анкета сўровномасини эътиборингизга ҳавола этяпти. Сизнинг саволларга берадиган холисона, тўғри жавобларингиз илмий тадқиқот ва ижтимоий фикрни ўрганиш учун муҳим манба бўлиб хизмат қилади, албатта.

Анкета саволларининг тайёр жавоб вариантлари берилган бўлиб, улардан Сизнинг фикрингизни ифодаловчи жавоблардан фақат биттасини доира ичига олиб қўйишингизни сўрар эдик. Масалан: А

Қимматли вақтингизни аяратиб, анкета саволларига холисона ва тўғри жавоб берганлигингиз учун олдиндан миннатдорчилик билдирамиз.

1. ЎЗ КАСБИНГИЗ ИСТИҚБОЛИНИ ҚАНДАЙ БАҲОЛАЙСИЗ?

А — ўз касбимдан мамнунман.
Б — касбим аҳамиятини йўқотяпти.
В — ўзгарган шароитга мослаша олмаяпман.
Г — янги имкониятларни тополмаяпман.
Д — нормал ҳаёт кечириш учун турли ишларни қилишга мажбурман.

2. ЯХШИРОҚ ҲАЁТ КЕЧИРИШ УЧУН ОЛИЙ МАЪЛУМОТ ЗАРУР ДЕБ ҲИСОБЛАЙСИЗМИ?

А — ҳа, зарур.
Б — йўқ, зарур эмас.
В — қисман зарур.
Г — бир нарса дея олмайман.

3. ФАРЗАНДЛАРИНГИЗ ВА НАБИРАЛАРИНГИЗ СИЗНИНГ КАСБИНГИЗНИ ДАВОМ ЭТТИРИШИНИ ХОҲЛАЙСИЗМИ?

А — ҳа, хоҳлайман.
Б — йўқ, хоҳламайман.
В — бу менга боғлиқ эмас.
Г — бу ҳақда ўйлаб кўрмаганман.

4. СИЁСИЙ ҲАЁТДАГИ ФАОЛЛИГИНГИЗНИ ИЗОҲЛАНГ:

А — жамоамиз ҳаётидаги камчиликларни танқид қила оламан.
Б — матбуот орқали ўз фикр-мулоҳазаларимни ёза оламан.
В — ҳукуматга мамлакат тараққиёти учун фойдали таклифлар бера оламан.
Г — ўзимни сиёсий фаол деб ҳисоблай олмайман.
Д — сиёсий партия аъзосиман.

5. СИЁСИЙ ҲАЁТДА ФАОЛ ИШТИРОК ЭТИШИНГИЗГА НИМАЛАР ХАЛАҚИТ БЕРАДИ?

А — менинг сиёсий фаолиятим ижобий самара бермаслигини биламан.
Б — сиёсий фаол одамлардан бошқа кишилар ҳадиксирайдилар.
В — сиёсий фаол кишиларга зимдан тазйиқ ўтказилади.
Г — оила аъзоларимга маъқул эмас.

6. СИЁСИЙ ҲАЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШДА СИЁСИЙ ПАРТИЯЛАРНИНГ РОЛИНИ ҚАНДАЙ БАҲОЛАЙСИЗ?

А — жуда муҳим рол ўйнайди.
Б — муҳим рол ўйнаши мумкин.
В — ҳеч қандай рол ўйнамайди.
Г — бирор нарса дея олмайман.

7. СИЗНИНГ СИЁСИЙ ПАРТИЯЛАРДАН БИРИГА АЪЗО БЎЛИШИНГИЗГА НИМАЛАР ХАЛАҚИТ БЕРАДИ?

А — жиддий сиёсий партияларнинг мавжуд эмаслиги.
Б — сиёсий партияларнинг ҳеч қандай обрў ва таъсирга эга эмаслиги.
В — сиёсий партияларнинг ўз платформасига эга эмаслиги.
Г — ҳамма нарсани моддийлик ҳал қилади, сиёсий партиялар ҳеч нарса эмас.
Д — бу ҳақда ўйлаб кўрмаганман.
Д — яна: (ёзинг)

8. ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ ЎЗБЕКИСТОН ЖАМИЯТИНИНГ СОЦИАЛ СТРУКТУРАСИДА ҚАНДАЙ ЎРИН ТУТАДИ?

А — жуда юқори мавқега эга.
Б — энг қуйи мавқега эга.
В — ҳеч қандай мавқега эга эмас.
Г — бирор нарса дея олмайман.

9. СИЗ КЎПРОҚ ИНФОРМАЦИЯ (МАЪЛУМОТ) ОЛАДИГАН МАНБАЛАРДАН БИРИНИ КЎРСАТИНГ.

А — телевидение.
Б — радио.
В — газета.
Г — суҳбат.

10. СИЗ МУНТАЗАМ РАВИШДА ЎҚИЙДИГАН ГАЗЕТА НОМЛАРИНИ КЎРСАТИНГ.

А —
Б —
В —
Г —
Д —
Е — Мунтазам эмас, шунчаки қўлимга тушиб қолса ўқийман.

11. ГАЗЕТА СИЗ УЧУН АСОСИЙ ИНФОРМАЦИЯ МАНБАИ ЭМАСЛИГИНИНГ САБАБИ НИМАДА?

А — ҳақиқатни ёзмайди.
Б — нархи жуда қиммат.
В — почта хизмати ёмон.
Г — яна:

12. ЎЗБЕКИСТОННИНГ ГУЛЛАБ-ЯШНАШИГА НИМА ХАЛАҚИТ БЕРЯПТИ?

А — порахўрлик.
Б — коррупция (жиноятчилар билан ҳамтовоқлик).
В — халқнинг маънавий қашшоқлиги.
Г — интеллигенциянинг лоқайдлиги.
Д — яна:

13. СИЗ КУНДАЛИК ЭҲТИЁЖИНГИЗДАН ОРТГАН ДАРОМАДИНГИЗ (БОЙЛИГИНГИЗ)НИ НИМАГА САРФЛАГАН БЎЛАРДИНГИЗ?

А — санаторияларда соғлигимни тиклаш учун.
Б — тўй маросимлари учун.
В — чет мамлакатларга саёҳат учун.
Г — камбағал ва муҳтожларга эҳсон учун.
Д — яна:

14. ЎЗ БИЛИМ ВА МАЛАКАНГИЗНИ ОШИРИШИНГИЗ УЧУН ОИЛАНГИЗДАГИ ШАРОИТНИ ҚАНДАЙ БАҲОЛАЙСИЗ?

А — ҳеч қандай шароит йўқ.
Б — ҳамма шароит бор.
В — билим ва малакамни оширишга зарурат йўқ.
Г — бирор нарса дея олмайман.

15. СИЗ СИЁСИЙ МАСАЛАЛАРДА КЎПРОҚ БАҲСМУНОЗАРА ЮРИТАДИГАН СОЦИАЛ ГУРУҲНИ БЕЛГИЛАНГ:

А — оила
Б — жамоа
В — дўстлар давраси
Г — маросимларда
Д — ҳеч қаерда

16. СИЗ ЎЗИНГИЗНИ БИРОН БИР ДАРАЖАДАГИ РАҲБАРЛИК ИШИГА ЛАЁҚАТЛИ ДЕБ ҲИСОБЛАЙ ОЛАСИЗМИ?

А — ҳа, қўлимдан келади
Б — йўқ, истамайман
В — раҳбар бўлиш учун қобилият эмас, пул керак.
Г — бу ҳақда ўйлаб кўрмаганман.

17. ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛИНГИЗНИ ЯХШИЛАШ УЧУН ҚЎШИМЧА ҚАНДАЙ ИШЛАР БИЛАН ШУҒУЛЛАНЯПСИЗ?

А — тадбиркорлик
Б — деҳқончилик
В — ҳунармандчилик
Г — тижорат (савдо-сотиқ)
Д — репититорлик
Е — яна:

18. ЎЗ ОИЛАВИЙ АҲВОЛИНГИЗНИ (ҲАЁТ ДАРАЖАНГИЗНИ) ҚАНДАЙ БАҲОЛАЙСИЗ?

А — жуда яхши
Б — яхши
В — ўртача
Г — ёмон
Д — жуда ёмон

19. ЎЗБЕК ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯСИНИНГ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШ ВА МАВҚЕИНИ ЮКСАЛТИРИШ УЧУН НИМАЛАР ҚИЛИШ КЕРАК?

А — зиёлиларнинг ойлик маошини ошириш керак.
Б — зиёлиларнинг сиёсий партиясини тузиш керак.
В — зиёлилар дунёқарашини ўзгартириш керак.
Г — яна;

20. МАЪЛУМОТИНГИЗ ҚАНДАЙ?

А — олий
Б — тўлиқсиз олий
В — ўрта махсус
Г — яна;

21. СИЗ ЎЗ КАСБИЙ ФАОЛИЯТИНГИЗНИ ҚАНДАЙ БАҲОЛАЙСИЗ?

А — жуда яхши (аъло)
Б — яхши
В — ўртача
Г — ёмон
Д — бу ҳақда ўйлаб кўрмаганман

22. КАСБИНГИЗ НИМА?

А — ўқитувчи
Б — врач
В — журналист
Г — талаба
Д —.....

23. ИШ БИЛАН БАНДЛИГИНГИЗ?

А — касбим бўйича ишлайман.
Б — иш билан бандман.
В — ҳеч қаерда ишламайман.
Г — яна;

24. ЁШИНГИЗ НЕЧАДА?

А — 20-25
Б — 26-30
В — 31-35
Г — 36-40
Д — 41-45
Е — 46-50
Ё — 51-60

25. ОИЛАВИЙ АҲВОЛИНГИЗ?

А — оилалиман.
Б — оила қурган эмасман.
В — оилам бузилган, ёлғиз яшайман.
Г — ота-онам билан яшайман.

26. МОДДИЙ ТАЪМИНОТИНГИЗ?

А — ўзим ишлаб таъминлайман.
Б — ота-онам таъминлайди.
В — яна;

Азиз инсонлар

ФАН ЗАҲМАТКАШЛАРИ – КАШФИЁТЧИ ОЛИМЛАР

”Сен азиз қилган кишини ҳеч киши хор айламас”

Бу ҳаёт ҳақиқати. Азиз бўлиб яратилган инсонлар ҳеч қачон хору-зор бўлмайдилар. Чунки, улар яхшилик, эзгулик учун дунёга келганлар. Мавлоно Абдураҳмон Жомий яхшилар ҳақида шундай дейди:

Эй, энг яхши одам ким,
деб сўрагин
Айтайин ким бўлур энг яхши
одам:
Энг яхши одам, шу-кимдан
халқига
Қандайдир наф тегар, ҳар куну
ҳар дам.

Бундай инсонлар ўзни эмас, ўзга манфаатини, халқ ва миллат фойдасини ўйлайдилар. Уларнинг ягона мақсади, ҳаёт мазмуни фақат яхшилик қилмоқлик ва эзгуликдир. Ана шундай мўътабар инсонлардан бири исми жисмига монанд Азизхон Қаюмовдир. Барчага яхшилик қилмоқлик, инсонлар дардига дармон бўлмоқлик Азизхон аканинг қон-қонига, вужудига сингиб кетган.

Азизхон ака ёшликданоқ қобилиятли ва салоҳиятли инсон сифатида талабалар ва домлалар ичида обрў-эътибор қозонди. Шунингдек, одамийлик, ўта камтарлик ва самимийлиги ила кўпчилик назарига тушди.

Биз, университет талабалари Азизхон аканинг салоҳиятига, одамшавандалигига, ширинсухан муомаласига ҳавас қилардик. Азизхон ака ўқишда, ҳаётда, юриш-туришда биз учун ибрат, намуна эди.

Пок, ҳалол яшаш, ҳақгўй, адолатли бўлмоқлик каби юксак инсоний фазилатлар ҳам Азизхон аканинг қон-қонига сингиб кетган. Ўқишни битиргач, домла турли лавозимларда хизмат қилди. Айниқса, илмда катта шуҳрат қозонди. Классик адабиётнинг, айниқса, Навоий ижодининг билимдони сифатида машҳури жаҳон бўлди. Бу ҳақда таниқли олимлар, адиблар кўп ва хўб ёзганлар. Шу боис мен у кишининг илмий ютуқларига баҳо беришга, балки чуқур таърифлашга ожизман. Мен фақат домланинг инсоний хислату-фазилатлари ҳақида гапиряпман. Азизхон ака қайси амалу лавозимда ишламасин аввало, қўл остиларидаги кишиларга яхшилик қилиш, уларга ҳамдард, кўмакдош бўлишга интилди. ЎзР. Фанлар академиясининг Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти директори лавозимида ишлаган вақтларида ўнлаб фан докторлари ва фан номзодлари етишиб чиқди, юзлаб янги илмий тадқиқотлар, монографиялар, рисолалар чоп этилди. Собиқ Марказқўмда бўлим мудири, маданият вазири, кинематография давлат қўмитаси раиси, Маданият институтининг ректори, Миллий тикланиш партиясининг раиси лавозимларида ишлар экан, бу соҳаларни ривожлантириш, ходимлар, ишчилар моддий-маиший турмушини яхшилаш билан шуғулланди. Олий Мажлис депутати сифатида Азизхон ака олий минбардан туриб оддий инсонлар, миллат ва халқ манфаатини ҳимоя қилиб чиқди. Домла ҳаммавақт, ҳар ерда, ҳар қандай вазиятда ҳам ҳақ гапни рўй-рост айтган, ҳақиқат ва адолат учун курашган. Домланинг фазилатларидан яна бири, яхшиларни эъзозлаш, дўсти-қадрдонларига вафодор ва садоқатли бўлишдир. Азизхон ака ёру биродарларига ҳар қандай вазиятда ҳам, яхши, ёмон кунларда ҳам дўстиқадрдон бўлиб келяптилар.

Маълумки, Фанлар академиясига сайловлар ҳамиша рақобат ва ички курашлар билан ўтади. Ана шундай сайловлар пайтида Азизхон ака бир неча бор ҳеч қайси олим қилмаган олийжаноблик қилган. Бир пайт мухбир аъзолик лавозимига домла билан таниқли адабиётшунос олим Ботир Валихўжаев номзодлари қўйилганда Азизхон ака Ботир Валихўжаев фойдасига мухбираъзоликдан воз кечганлар. Яна бир сайловда мухбир аъзоликка Азиз Қаюмов билан буюк олим Убайдулла Каримов номзоди қўйилган. Шунда ҳам Азизхон ака Убайдулла ака ўтсин, деб туриб олганди. Убайдулла ака эса, А. Қаюмов номзодини қўллаб-қувватлаган. Бу икки аллома талабалик йилларидан бери ажралмас дўст-қадрдон эдилар. Улар илм-фанда машҳури жаҳон бўлиб, бири-бирига устоз, бири-бирига шогирд бўлишган.

Азизхон ака адабиёт илмининг билимдони, донишманди бўлса, Убайдулла ака гуманитар илмлари, айниқса, шарқшунослик фанида якто эди. Азизхон ака Убайдулла Каримовга шундай шеърий таъриф берган:

Илм маҳсулларидан шундайин
хирмон яратмишким,
Мунингдек бобаракот ишни
инсон қилмаған асло,
Билим ганжинасин зеби Азизу
Қойим ўлғайсен.
Убайдуллоҳ Исроил Каримий
чун дури якто.

Кейинги йилларда Азизхон ака савобли ва хайрли бир ишга қўл урди. Марҳум бўлган ва барҳаёт дўстлари ва ёру биродарлари ҳақида хотиралар, ёдномалар, рисолалар ёза бошладилар. Даставвал аллома Убайдулла Каримовнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган рисолани нашр этди. Алломанинг илмий жасорати, айниқса шарқшунослик фанига қўшган улкан ҳиссасини фахрланиб, жўшиб тасвирлаб берган. Домла қадрдон дўстини “Замонамизнинг Берунийси“, деб таърифлайди. Дарҳақиқат, Убайдулла Каримов республикада биринчи бўлиб Берунийни кашф этган, Ибн Сино асарларини оммалаштиришни бошлаган, шарқшунослик илмида буюк кашфиётлар яратган улуғ олим эди.

Домла иккинчи бир рисолани атоқли адабиётшунос олим Абдуқодир Ҳайитметовга бағишлади. Азизхон ака А. Ҳайитметов билан ҳам талабалик йилларидан бери дўст-қадрдонлар. Абдуқодир ака ҳам адабиёт донишманди, атоқли навоийшунос олимдир. Азизхон ака дўстларининг илмий жасоратларини, одамийлик фазилатларини ғурур ва ифтихор ила тасвирлайди: “Бенуқсон, айбсиз инсон дунёда бўлмайди. Аммо дунёда шундай одамлар борки, уларнинг нуқсони ўзгаларнинг фазилатидан афзалдир. Энг муҳими ҳаётнинг моҳиятини тушуниб етмоқликда. Киши тирик экан, элу-юртга фойда келтириб яшамоғи керак. Элу-юртга нафи тегмаган одамнинг борлигию йўқлиги барибир. Менинг рисолам қаҳрамони ярим асрлик умрини ўз эли, юрти учун, илм-фан, ижод учун бағишлади“.

Республикамизда кўплаб музейларни ташкил этишда ҳамда музейшунослик фанини ривожлантиришда тарих фанлари доктори, профессор, Жаҳон Музейлар Кенгашининг аъзоси Нафиса Содиқованинг хизматлари катта ва беқиёсдир. Бу муҳтарама олима онгли ҳаётини куч-ғайратини музейлар ривожига бағишлади. 46 йил Давлат тарих музейида ишлади. 26 йил шу музейга раҳбарлик қилди, республикада музейшунослик ривожи Н. Содиқова номи билан бевосита боғлиқдир.

Фирдавс Файзуллоҳ чизган сурат

Азиз Қаюмов Ўзбекистонда музей фанининг билимдони бўлмиш Н. Содиқованинг жўшқин ҳаёти, илмий фаолияти ҳақида ҳам ажойиб рисола яратди. Рисола барча илм-аҳлига ва зиёлиларга маъқул ва манзур бўлди.

Ўзбекистонда Фанлар Академиясининг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти ғоят бой қўлёзма фонди ва илмий тадқиқотлари билан жаҳонда ном чиқарган мўътабар илмий даргоҳдир. Институт фондида бой миллий маданиятимиз, кўҳна тарихимиз ва миллий қадриятларимизга оид минглаб нодир ва ноёб қўлёзмалар тўпланган. Бу қўлёзмаларни жамлаш, тартибга солиш, уларнинг турли каталогларини тузиш, илмий изоҳлар ятатишда энг мўътабар мударрис домлалар хизмат қилдилар. Ана шу билаған, донишманд олимлардан бири Қувомиддин Мунировдир. Бу муҳтарам зот Азизхон ака билан университетда бирга таҳсил олган. Бу икки атоқли олим 50 йилдан бери бир-бири билан дўст-қадрдондирлар. Уларнинг дўстлиги меҳр-оқибат, вафоюсадоқат ва иззат-ҳурматнинг тимсоли бўлиб келмоқда. Ана шу дўстлик ҳурмати А. Қаюмов Қ. Мунировнинг ҳаёти ва ижодига оид рисола ёзди.

Қувомиддин ака чуқур мушоҳадали, зукко ва билимдон олим. Унинг ўзбек халқи, айниқса, Хоразм тарихига оид илмий асарлари илм аҳлига манзур бўлган тадқиқотлардир. Маълумки, қўлёзмаларни ўқиш, илмий жиҳатдан таҳлил қилиб, таржима этиш ғоят оғир ва мушкул вазифадир. Қувомиддин ака ана шу қўлёзмаларни бемалол ўқиб, таҳлил этиб берадиган билимдон олим. Бу муҳтарам инсон катта олим бўлиш билан бирга институтдаги қўлёзма фондининг хазинабонидир. Салкам ярим аср давомида Қ. Мунировбебаҳо хазинани кўз қорачиғидай асраб-авайлаб келди. 50 йил ичида бирорта қўлёзма шикастланмади. Бу қўлёзма фондлари тарихида ноёб ҳодисадир. Зотан, шарқшунослик институтининг довруғи, бебаҳо қўлёзма фондининг шуҳрати Қувомиддин Мунировномибилан боғлиқдир.

Машҳур доғистонлик шоир Расул Ҳамзатов ўз юртини ҳамиша фахр ила куйлаб, уни кўз қорачиғидай асраб-авайлаб, дунёга танитган эди. Доғистон деганда, Расул Ҳамзатовни, Расул Ҳамзатов деганда Доғистонни танийдилар, дунёда. Бир машҳур шеърида “Мен Доғистоннинг қўриқчи итиман“, деган эди улуғ шоир. Таъбир жоиз бўлса, Қувомиддин Мунировака Ўзбекистон миллий хазинасига 50 йил қўриқчилик қилдилар.

Айни пайтда шу ўтган давр ичида олим қишлоқма-қишлоқ, шаҳармашаҳар юриб қўлёзмалар йиғиб хазинани бойитиб келди. Боз устига бу ноёб хазинанинг тарғиботчиси ва ташвиқотчиси ҳамдир. Республикамизга меҳмон ёки турист бўлиб келган делегацияларнинг аксарияти шарқшунослик институтининг қўлёзма фондига ташриф буюради. Уларни албатта Қ. Мунировкутиб олади ва хазинани таърифлаб беради. Бундай пайтларда домла булбулигўё бўлиб кетадилар. Жавохарлал Неру, Индира Ганди, Шастри ва Жорж Помпиду каби атоқли давлат ва жамоат арбоблари Қ. Мунировдомланинг қўлёзмалар фонди ҳақида ҳикоясини иштиёқ ва марoқ билан тинглаганлар. Домла республикамизнинг атоқли кишилари: Ғафур Ғулом, Ойбек, Шайхзода, Яҳё Ғуломов, Қори-Ниёзов, Иброҳим Мўминов, Обид Содиқов каби фан, маданият арбоблари билан мулоқотда, ҳамсуҳбат бўлганлар. Шоир Чустий Қ. Мунировга махсус шеър бағишлаб, домлани шундай таърифлайди:

Қувомиддин ажойиб ҳозини
мулки Низомиддин,
Араб турку ажам алфозига гўё
Каломиддин...

Қувомиддин аканинг илмий қобилияти ва одамгарчилиги насл-насабдан ўтган. Ота-боболари Тошкентнинг машҳур домла-мударрисларидан эдилар. Падарибузруквори Мунириддин домла энг мўътабар домлалардан бўлган. Бу зот узоқ йиллар давомида Хасти Имомдаги “Тилла шайх“ масжидида имом-хатиблик қилган. Пок ва ҳалоллик, инсофу диёнат, иймону-эътиқодда домлага етадиган дин пешвоси кам топилади.

Қувомиддин Мунировҳаётда, юриш-туришда оддий ва содда, камтарин ва камсуқум. Илм аҳли ўртасида обрў-эътиборли бўлсалар-да, ўзини ҳамиша хокисор тутади. Айни пайтда ҳақгўй, тўғрисўз ва адолатпешадирлар.

Шу боис ҳам домлани барча шарқшунос олимлар ҳурмат қиладилар.

Фатҳулла АБДУЛЛАЕВ

«ЧОКАРДИЗА» ЗИЁРАТГОҲИ

Хотира ўчмасдир, хотира мангу!

«Нақл қилибдурларким, Мадинаи Мунаввaрадаги ал-Бокия қабристонидан ва Маккаи Мукаррамадаги ал-Муовия қабристонидан бошқа Самарқанд музофотидаги «Чокардиза» қабристонидан бузрукроқ қабристон йўқдир», дейилади Имом ан-Насафийнинг «Қандия» китобида. «Чокардиза»да кўпгина ислом дунёси алломаларининг қабрлари жойлашган бўлиб, «Самария»да (муаллиф Абу Тоҳирхўжа) келтирилганидек: «Подшоҳлар ул ернинг тупроғини кўзларига сурма каби суртар эдилар».

Мазкур қабристон тарихини ёритишда илк тадқиқотлардан бири бўлган «Самарқанднинг буюк алломалари» китобида таъкидланишича, Самарқанднинг қадимий деворлари ташқарисида «Чокардиза» номини олган мавзе бўлиб, унда қадимий қалъа жойлашган. Қалъа эски суғд тилида Чокардиза (яъни, чокар-навкар, диза-қалъа деганидир) аталиб, у ислом даврига қадар ҳам мавжуд бўлган. IX аср охирида фиқҳшунос олим Абу Исҳоқ ибн Иброҳим ибн Самосийнинг боғи, шаҳар девори ва дарвозаларини қўриқлайдиган навкарлар қалъачаси — «Чокардиза» яқингинасида бўлгани учун боғ ҳам шу ном билан атала бошлаган. Манбаларнинг далолат беришича, унинг эгаси вафот этгач, ўз боғида дафн қилишади. Шундан кейин, боғ машҳур фиқҳшунос аллома имом Абулайсий ас-Самарқандийнинг (985 йили вафот этган) ихтиёрига ўтган. Бу шундан далолат берадики, боғнинг кейинги эгаси Абулайсий ас-Самарқандий боғнинг аввалги эгасининг набираларидан экан.

Илми калом асосчиси имом Абу Мансур ал-Мотуридий (944 йил вафот этган) ва илми ҳикмат асосчиси Имом Абулқосим Самарқандий (953 йил вафот этган)-лар ҳам ушбу боғда дафн этилгандан сўнг, мавзенинг шуҳрати янада ортиб, тарихий манбаларда «Чокардиза» қабристони сифатида зикр этила бошланади. 985 йилда боғнинг иккинчи соҳиби имом Абулайсий ас-Самарқандий ҳам вафот этгач, шу мавзеда дафн этилган.

Кейинчалик «Чокардиза» боғининг қабристонга айланиш сабабларидан бири шундай нақл билан боғланган: Шайх Абу Мансур Мотуридий ва Шайх Абулқосим Самарқандийлар васият қилган эканларки, бизни «Чокардиза» қабристонига дафн қилингизларки, ҳазрати Хўжа Абду Дарун шафоатидан баҳраманд бўлайлик, ул зоти бобакаротнинг шафоатларидан бенасиб қолмайлик. Зероким, ҳазрати Абду Дарун ҳаётлик вақтларида айтган эдиларки: «Бизнинг қабримиз атрофидаги ярим фарсах масофани шафоат қилармиз» («Қандия» китобидан).

X аср ўрталаридан то XI аср бошларигача «Чокардиза»да қабрлар унча кўп бўлмаган. XI асрга келиб юқорида зикр этилган алломалардан ташқари, имом ал-Идрисий (1015 йил вафот этган), имом ал-Киндий (1049 йил вафот этган), имом ан-Насафий (1142 йил вафот этган), имом Бурҳониддин Марғиноний (1197 йил вафот этган), аллома Тафтазоний (1389 йил вафот этган) кабилар ҳам шу ерда дафн этилган энг машҳур имомлардир.

Қабристон ўртасида, имом Мотуридий қабридан беш қадам узоқликда масжид бино қилинади. Ушбу масжид ҳар замонда даврий таъмирланган ҳолда бизнинг XX асргача етиб келган. 1925 йилга келиб эътиқодсиз шўро тузуми даврида «Чокардиза»да мусулмонларнинг дафн этилишлари ман қилинади. Бироз муддат ўтгач, халқимизнинг ўз эътиқоди ва қадриятидан айириш мақсадида шўро ҳокимияти томонидан, муқаддас қабристон ва ундаги масжид ер билан яксон қилиниб, текисланган майдон устида уйлар қуришга рухсат берилган.

Бугунги кунда буюк имомларимизнинг илмий мерослари, зиёратгоҳлари тикланмоқда, ҳаётий ва ижодий фаолиятлари кенг қамровларда ўрганилмоқда.

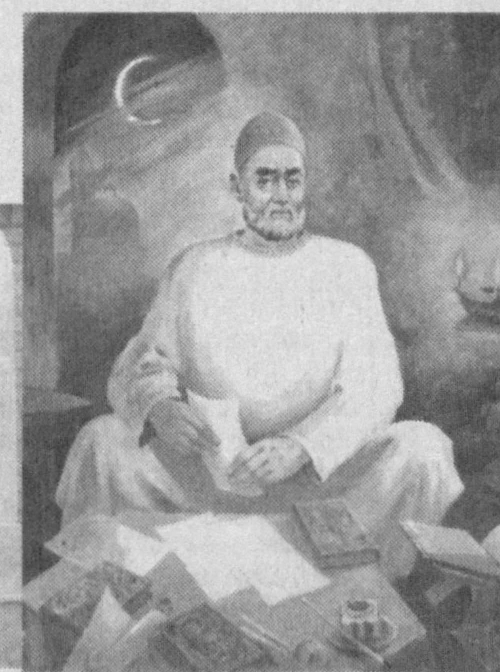

Суратларда: Абу Мансур ал-Мотуридий. Д. Сафоев чизган сурат (ўнгда).
“Чокардиза“, Имом Мотуридий мақбараси

«Чокардиза» мавзесида ҳам археологик тадқиқотлар амалга оширилиб, қабрлардан топилган ўнлаб қайроқтошлар ёзувлари таҳлил қилинди. Ал-Мотуридий қабртошидаги битикда: Нафаслари миқдоридаги илмларни ўзида жамъ этган, бор кучларини шу илмларни тарқатиш ва ўрганиш билан тугатган, шунинг учун ёзган асарлари мақтовларга сазовор бўлган ва ўз умридан серҳосил меваларни олишга эришган зотнинг қабридир» деган ёзувни ўқиш мумкин. Абу Мансур ал-Мотуридий хотирасига бағишлаб улкан мақбара ҳамда боғдан иборат мажмуа барпо этилиб, бобомиз тўйлари халқаро миқёсда нишонланди.

Буюк имом Мотуридийнинг номлари ҳали кўпчиликка маълум бўлмаган вақтлардан, яъни бундан 20-30 йиллар олдин тарихчи-манбашунос олим, Ўзбекистон Фанлар Академияси Самарқанд бўлими катта илмий ходими К. Каттаев «Чокардиза» қабристонини тарихий билимлар эгаси бўлмиш отаси ҳамда бобоси билан биргаликда ўрганишга киришган эди.

Самарқанддаги «Чокардиза» яқинидаги қадимий қози калон маҳалласида туғилиб ўсган Комилхон Каттаевнинг Самарқанд қози калони мансабида ишлаган бобокалонлари ҳам «Чокардиза» қабристонида дафн этилгани жиҳатдан ҳам унинг тарихи олимни тадқиқотларга ундади. Унинг Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Археология институти олимлари, Самарқанд шаҳар «Маънавият ва маърифат» маркази ҳамда ўз шогирдлари иштирокида олиб борган илмий тадқиқотлари натижасида имом Мотуридийнинг аниқ қабр жойи аниқланди. Илми ҳикмат асосчиси имом Абулқосим Ҳакими Самарқандийнинг қабртошлари топилиб, ундаги ёзувлар таҳлил қилинди.

Имом ал-Бухорийнинг устозлари бўлмиш ҳадисшунос имом ад-Дорамийнинг Тайлоқ туманидаги қабр жойлари; имом Мотуридийнинг устозлари бўлмиш имом Растуғфоний ва Абул Фазл Балхийнинг Иштихон туманидаги қабр жойлари; имом Бурҳониддин Марғинонийнинг устози бўлмиш имом Али Суғдийнинг Оқдарё туманидаги қабр жойлари ҳам аниқланиб, бугунги кунда ушбу зиёратгоҳларда ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари олиб борилмоқда.

Қадриддин ХАЛИЛОВ,
ЎзМТДП Самарқанд шаҳар бўлими котиби

БАХШИШ ДАРЁСИ

Тарих – ибрат

Манбаларда айтилишича, Бобур Мирзо ҳам соҳибқирон Амир Темур каби насл поклиги, авлодлар соғломлигини жиддий бир жиҳат деб қараган. Ва бу унинг амри фармонларида ҳам ўз ифодасини топганлигини кузатиш мумкин. Бу маънода Бобурнинг майхўрликни насл кушандаси деб билиб майга ружу қўймасликни, майхўрликка чек қўйишни давлат сиёсати даражасида кўрганлиги, шу масалага доир қарор ва фармонлар чиқарганлигини тилга олиш мумкин. Бу фармонлар мажлисда айтилгач, «Зафар нишонли ходимлар муборак ҳукм юзасидан, кўплик ва зийнатда юксак осмон юлдузидек бўлган, гўзал мажлисни безаб турган олтин ва кумушдан ясалган май идиш ва қадаҳлари ва бошқа асбобларни ерга уруб, ... пора-пора қилиб, ҳар бирини мискин ва бечорага бердилар. Қабул қилинишига яқин бўлган бу тавба баракатидан даргоҳ муқаррабларидан кўплар «кишилар подшоҳлари изидан борадилар» тақозосича шу мажлиснинг ўзидаёқ тавба шарафига эришдилар ва май ичишдан бутунлай қайтдилар. Худонинг буйруқ ва қайтаришларига бўйсуниб, чекинувчилар ҳолига қадар тўда-тўда бўлиб, соат сайин шу саодат билан бахтиёр бўлмоқдалар» деб битган эди у «Бобурнома»да.

Бу сўзлардан англашиладики, у шаробхўрликка қарши махсус мажлис чақириб, унинг салбий таъсири ҳақида сўзлагандаёқ аъёнлар ва мулозимларнинг кўпчилиги шу пайтданоқ ичкиликдан қайтадилар. Қимматбаҳо олтину кумуш қадаҳлар синдирилади ва ҳатто улар бева-бечораларга эҳтиёж юзасидан улашиб берилади. Бобур Мирзо фармони ижросини аввало ўз аъён ва мулозимлари орқали бажаради, улардан ибрат олиб кишилар ҳам соат сайин ичкиликдан қайта бошлайди. Бу амалларнинг чуқур ижтимоий мазмуни ҳам бор эдики, эҳтимол жисмонан ва маънан соғлом инсон эканлиги туфайли Бобурнинг авлодлари ҳам закий ва нозик дид-фаросатли ва жасоратли бўлгандир. Ва улар тарих саҳнасида уч юз йил салтанат сургандир?!

Мирзо Бобур ичкиликка қарши курашни савоб иш деб билган. Бундан «Умид шуки, – дейди у, – яхшиликка ундовчи киши яхшилик қилган кишидай» деганлари каби бу ишларнинг савоби хушбахт подшоҳнинг ҳаётига оид бўлғай ва бу саодат баракотидан олға босиш ва ғалаба кундан-кунга ортиб боргай».

Шаробхўрликка барҳам берган подшоҳнинг омади кундан-кунга юришиб кетади деб англаган Бобурнинг давлати сарҳадида майхўрлик қилиш, уни сотиш ва сотиб олиш таъқиқланган. Манбалар бу ҳақда шундай дейилган:

Бу орзу ва бу осойишталик тўла-тўкис охирига етгандан кейин, олам бўйсуниши лозим бўлган фармон ижро шарафига эришдики, тинч сақланган мамлакатда мутлақо ҳеч бир киши ичкилик ичишга, уни ҳосил қилишга тиришмасин, элтмасин ва келтирмасин. Ичкиликдан қочинглар ва шоядки нажот топсанглар».

Қадимдан подшоҳлар учун йирик ғалабалардан кейин катта савоб келтирувчи ишлар қилиш анъанаси мавжуд эди. Бобур ҳам майхўрликни тугатишни ёхуд уни кескин камайтиришни бир ғалаба сирасида кўрди ва шунинг учун шукронасига тамға солиғини бекор қилди: «Бу ғалабанинг шукронаси ва бу чин тавбанинг қабул даражасига эришмоғининг садақаси учун подшоҳликнинг бахшиш дарёси жўш уриб..., бутун мамлакат бўйлаб, ўтган султонлардан қолиб келган ва даромади ҳаддан ортиқ кўп бўлган тамғани ўзи ҳам шариат қоидаларидан ташқари бўлгани учун мусулмонлар устидан олиб ташлаб, фармон содир бўлдики, ҳеч бир шаҳар, қишлоқ, йўл, кўча, гузар ва бандаргоҳларда тамға олмасинлар ва ундирмасинлар».

Бобур Мирзо юксак инсоний фазилатлар соҳиби бўлиши билан бирга жисмонан кучли, шерқувват киши бўлган.

Таниқли олим Турғун Файзиевнинг «Темурийлар шажараси» китобида ёзишича: «... У шунчалик кучли ва чапдаст бўлганки, икки қўлтиғига икки одамни олиб, қалъа девори устида югуриб машқ қилган... У ажойиб сузувчи ва ғаввос ҳам бўлган. Бинобарин, ўз йўлида учраган барча дарёлардан (Ганга дарёси бундан мустасно) сузиб ўтган». Жисмоний ва ақлий куч-салоҳиятини инсонларга яхшилик қилишга сарфлаган, ўзига муносиб кучли сиёсат юргизган шоҳ Бобурнинг долғали ҳаёт йўллари ҳақида ҳикоя қилувчи тарих китоблари, оғзаки нақллар кўпдан-кўп.

Нақл қилишларича, Бобур подшоҳ кунлардан бир кун ўз мулозимлари билан улкан дарё бўйлаб сайр қилиб юрарди. Подшоҳга хусумат юзасидан баъзи бир гуруҳлар уни қатл қилиш учун бирор марта зарби нишондан қайтмаган моҳир ханжарбоз ҳиндуни ёллашди. Ҳинду ханжарини енг ичига беркитганча аста-секин одимлаб Бобурга яқин кела бошлайди. Шу пайт қирғоқда югуришиб ўйнаб юрган норасида болалардан бири – олти яшарча ҳинду боласи ногоҳ дарёга тушиб кетади ва қудратли дарё мавжлари уни ўраб, оқиза бошлайди. Шунда Бобур атрофидаги мулозимларга ҳеч нарса демай, дарҳол ўзини дарёга отиб, ҳинду боласини ҳалокатдан қутқариб дарё комидан олиб чиқади. Подшоҳ томонидан воқе бўлган бу ажойиб инсонпарварлик, меҳр-шафқат ва олий фазилатни кўрган ҳинду бундан ниҳоятда мутаассир бўлади. Подшоҳ ҳузурига бориб таъзим қилгач, ханжарини подшоҳга узатиб: «Эй, олампаноҳ! Мана бу ханжарни қўлингга ол-да, менинг кўксимни пора-пора қилиб ташла. Чунки, мен сенинг олдингда гуноҳкорман. Зеро, ширин жонингга қасд қилмоқчи эдим. Аммо сенинг инсонга бўлган меҳр-шафқатинг, мурувватинг ва баҳодирлигинг қаршисида бошимни эгиб, таслим бўламан. Ҳамда сенинг қатлингга мени оёқлантирган малъунларга лаънатлар ўқийман! Эй олийжаноб подшоҳим, олампаноҳим! Агар истасанг, ўла-ўлгунимча ҳузурингда қолиб, садоқат камарини белга боғлаб хизматингда бўлай».

Бобур Мирзо ҳар жойда, ҳар амалда ўзининг олийжаноблиги билан дўсту душманнинг ҳурматини қозонган.

Айни пайтда ўзбекларнинг фахри темурийлар салтанатини тарих саҳнасида яна уч юз йилдан зиёд ҳукм суришига сабабчи бўлолган Бобур Мирзо аввало ўзининг ўзбекона хислатлари туфайли ҳинд диёрида кучли салтанат туза олди. У ўзбекона жўшқин ҳаётни, маърифатни Ҳиндистонга олиб кирди.

Шоҳиста ЎЛЖАЕВА

ХАЗИНАГА АЙЛАНГАН ҚУШЛАР

ёки олтинга сотилмайдиган ноёб коллекция

Турли буюмларни, айниқса ҳайвонот оламига доир коллекцияларни узоқ йиллар, асрлар бўйи асл ҳолича сақлаш мураккаб ишдир.

Ўзбекистон Миллий университетининг Биология-тупроқшунослик факултетида 150 йилдан бери сақланиб келаётган, чиндан ҳам олтинга топилмайдиган илмий коллекция бор. Ушбу қушлар коллекциясининг асосчиси чор Россияси истилоси даврида Тошкентда яшаган Николай Алексеевич Зарудный эди.

1864 йиллардан бошлаб ўлкамиз бойликларини ўзлаштириш мақсадида уларни ўрганиш учун геологлар, географлар, табиатшунослар ҳам юборилган. Ўша вақтгача Оренбургда ва Каспий ортида яшаб жуда катта коллекция йиққан Н. А. Зарудный Тошкентдаги иш фаолиятини 1906 йилда бошлаган.

Н. А. Зарудный асли ўзи биолог ёки зоолог ҳам эмасди, у ҳарбий билим юрти — Кадетлар мактабида ўқитувчилик қиларди.

Аммо Н. А. Зарудный жуда кучли натуралист коллекционер бўлган. У ҳарбий мактабдаги дарслардан бўш вақтида Тошкент атрофига чиқиб қушларни отиб улардан коллекция қилган. Қушлар систематикасини жуда яхши билган, олимларча ишлаган Зарудный турларни тўла аниқлашдан ташқари уларнинг кичик тури ёки оралиқ формаларигача белгилаган.

Талабалар музейда

Ҳаваскор олим Тошкентда яшаб туриб, қишки, ёзги таътиллар даврида бутун Ўрта Осиёга, ҳатто Эронгача экспедициялар қилган. Бу иш билан ўзи шуғулланибгина қолмай, баъзан бошқа коллекционерлар билан бундай намуналарни алмашиб турган, унинг коллекциясида ўша замонда яшаган 55 та коллекционернинг материаллари ҳам борлигидан ушбу ҳазина кенг географик қамровга эгадир. Масалан, Лаздин, 1044 дона — 167 тур (Помир, Олой, Нил), Кореева, 473 дона — 172 тур (Россия, Урал, Етисув), Билкович, 299 дона — 82 тур (Закаспий, Эрон) қушларнинг таснифлари жамланган.

Айни пайтда орнитология коллекцияси фондида, яна бир неча бошқа сайёҳлар томонидан совға қилинган тушка(сомонтўш)лар, ҳатто Уссурия ўлкасидан Янковский юборган 6 та тур ва япон олимлари томонидан 1840 йилда отилган қирғовул бор. Кейинчалик Спангенберг, Кашкаров, Зоҳидов, Митрополский, Фоттей каби олимлар бу хазинани яна бойитганлар. Ҳозирги кунда ҳам олимларимиз бу борада иш олиб бормоқдалар.

Н. А. Зарудный Ўзбекистонда яшаган даврида Ўрта Осиё гиламларининг ҳам жуда катта коллекциясини йиққан экан, аммо октябр революцияси арафасида унинг гиламларининг кўп қисми ўғирланган. Қолганларини эса у музейга совға қилган.

Ёзма маълумотларга қараганда Зарудный Ўрта Осиёнинг ўзидан бир неча ўн минглаб коллекция йиққан, лекин уларнинг кўпчилигини тирикчилик заруратидан бошқа давлат музейларига сотиб юборган. Масалан, Англиядаги Ротшилд музейида Зарудный асосий коллекцияларининг кўп қисми сақланмоқда, қисман Европа, Америка, Германия музейларида ҳам уларни учратиш мумкин. Москва, Ленинград зоология музейларида ҳам анчагинаси сақланиб қолган.

Ўзбекистон Миллий университетининг илмий коллекция фондида эса 15.600 дона Зарудный коллекцияси сақланмоқда.

Шу ўринда бир нарсага тўхталиб ўтиш жоиз. 1918 йилда Тошкентда рус милатига мансуб ёшлар сони ортганлиги муносабати билан советлар томонидан «Туркистон Халқ университети» ташкил қилинган. Бундан ўзбек олимлари ҳам биргаликда Мунаввар Қори ташаббуси билан ўзбек тилида ўқитадиган «Туркистон Миллий университети»ни ташкил қилганлар.

Шу йилларда Зарудный Туркистон Халқ университетида зоологиядан дарс берган ва ўзининг илмий коллекциясини бу даргоҳга совға қилган.

1920 йилда Ўрта Осиёда ягона университет ташкил қилинганлиги муносабати билан мазкур коллекция Ўрта Осиё Давлат университетига ўтган ва шу бугунгача ҳозирги ЎзМУда сақланиб келмоқда.

Бу ноёб, қимматбаҳо коллекция республикамиз тарих музейларида сақланаётган буюмлар билан бирдай ноёб миллий бойлигимиз ҳисобланади. Шу кунгача бу коллекция сақлаш воситалари билан эҳтиёт қилиниб, қисман бойитиб келинмоқда.

Ўтган 80 йил давомида айрим ўрганилмаган ёки баъзи ҳудудларда чала ўрганилган жойлардан коллекциялар тўплаб келинмоқда. Ҳозирги кунда 563 тур намуналаридан иборат бу коллекция миқдори 22 мингга етди.

Мазкур ноёб хазинага давлатимиз ҳам эътибор бериб, уни ўрганиш учун бироз маблағ ажратилган.

Зарудный коллекцияси катта илмий аҳамият касб этади. Ўтган 100 йил давомида табиатда жуда катта ўзгаришлар содир бўлди, кўплаб шаҳарлар пайдо бўлди, табиатда ўзлаштирилмаган ерлар деярли қолмаётган бир даврда албатта, ҳайвонот оламида ҳам ўзгаришлар юз бермоқда. Ўнлаб турлар йўқолди, янгилари пайдо бўлди. Кўпларининг эса яшаш ареаллари торайиб бормоқда. Буларни аниқлаш учун коллекция материаллари жуда қўл келади.

Табиат ва биз

Дунё олимларига таниш Зарудный коллекциясини биздаги қисмларини ўрганиш учун бошқа мамлакатлардан ҳам олимлар келиб илмий изланишлар қилмоқдалар. Жумладан, Америка, Германия, Араб амирлиги, Болгария, Чехия, Словакия, Россия ва бошқа қўшни давлатлар мутахассислари уни жуда юқори баҳолаганлар.

Ҳозирги кунда тарихий музей ёдгорликларига алоҳида эътибор берилаётган даврда Н. А. Зарудный коллекциясига ҳам алоҳида статус бериш вақти келди, деб ўйлаймиз. Илғор мамлакатлардаги бу каби музейлар қатори мазкур миллий бойлигимизни жаҳонга кўз-кўз қилсак арзийди, бундан юртимиз нуфузи ҳам ортади, албатта.

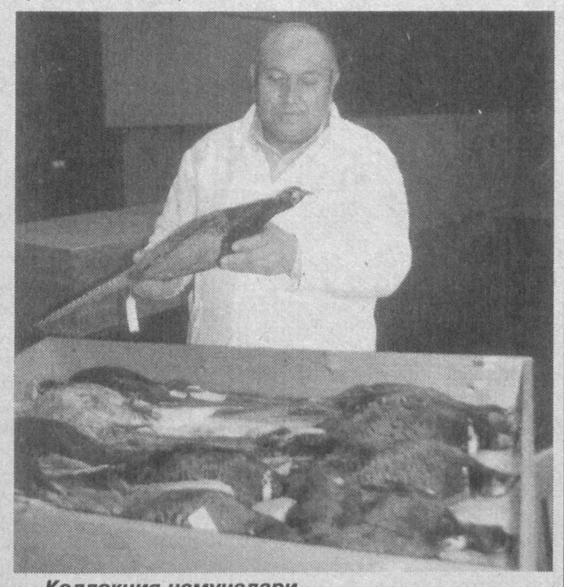

Коллекция намуналари
1840 йилдаги япон қирғовулининг ҳамон патлари ялтираб турибди.

Бу ерда илмий изланишлар олиб борган етук хорижий мутахассислар ҳам дунёвий аҳамият касб этувчи бу ноёб коллекцияни дунёдаги шундай музейлар қатори интернетга киритиш зарурлигини эътироф этишади. Айни пайтда шу эзгу ниятни амалга ошириш устида иш олиб борилмоқда.

Абдулла АЮПОВ,
ЎзМУ доценти

** Бу сўзни бизда тулум дейишади. Бизнингча, сомонтўш дейилса, тушунча моҳиятини аниқроқ ифодалаган бўламиз.*

АСКАРЛИГИМДАН ФАХРЛАНАМАН

Сабо, еткур саломимни!

Ҳарбий хизматимни бошлаганимга беш ой бўлди. Аскар бўлишни кўпдан бери орзу қилардим. Чунки одамлар ва айниқса, тенгқурларим ҳарбий хизматни ўтаб келган йигитларга алоҳида ҳурмат ва ишонч билан қарашларини кўп кузатганман.

Аскар бўлиш шунчаки орзу-ҳавас эмас, балки Ватанинг, халқингнинг сенга бўлган ишонч ва умидини оқлаш учун сабот-матонатли, мустаҳкам иродали, жисмоний ва руҳий бардам бўлишни талаб қиларкан. Бутунлай янгича муҳит ва метиндек мустаҳкам ҳарбий интизом шароитида билиминг, ақл-заковатинг, ахлоқ-одобинг, ҳаёт ҳақидаги тасаввурларинг бирма-бир синовдан ўтаркан.

Мен ҳарбий қисмимиздаги республикамизнинг деярли барча вилоятларидан келган йигитлар билан жуда тез дўстлашиб қолдим. Шу нарсани англадимки, илгари ҳарбий хизматни ўтаган ҳамшаҳар акаларим ўзларини "герой" қилиб кўрсатиш учун бўлса керак "дедовщина" тўғрисида анча ошириб гапиришар экан: мен хизмат қилган қисмда ака-ука, оға-ини деган гаплар бору, лекин ҳозиргача "дедман" деган одамни кўрганим йўқ. Тўғри-да, ҳамманинг боласи ҳам азиз, бир-бир ярим йил ҳам ҳаш-паш дегунча ўтиб кетади, бировни беҳуда хафа қилишнинг нима кераги бор!

Ватанимизнинг шон-шавкати, куч-қудрати, ҳарбий-техник салоҳияти ҳақидаги тасаввурларим анча кенгайди. Ватанимизнинг озодлиги, юртимизнинг тинчлиги армиямизнинг куч-қудратига, ҳарбий интизомнинг мустаҳкамлигига, аскарларнинг ғоявий-сиёсий жиҳатдан етуклигига боғлиқ эканлигига амин бўлдим.

Ҳарбий баталонимиз командир подполковник Бектурди Полвонов, комиссаримиз капитан Ҳайдарали Маматкаримов бизни ўз фарзандларидек севадилар. Биздан интизомли, ҳарбий бурчга садоқатли бўлишни талаб қиладилар. Мен командирларимизни ҳавас қилиб, хизматимни тугатгач, Ўзбекистон Қуролли Кучлари Академиясида ўқиш ва офицер бўлишни ният қилдим. Менда ҳарбий ишга меҳр уйғотган командирларимдан миннатдорман.

Ҳарбий қисмимизда маданий дам олишимиз, ҳарбий билим ва маҳоратимизни оширимиз учун барча қулайликлар яратилган. Сиёсий машғулотларда мунтазам равишда Президентимиз асарларини ва миллий истиқлол ғоясини қунт билан ўрганяпмиз, мустақилликка садоқат туйғусини қалбимизга жо қиляпмиз. Ҳар бир байрамни мазмунли ва завқли қилиб ўтказяпмиз.

Ота-онам, ўртоқларим билан мунтазам равишда хат ёки телефон орқали ҳол-аҳвол сўрашиб турибмиз.

Аскарлик йигит кишининг ҳаётидаги энг жўшқин ва мазмунли давр экан. Оиладан, дўстларингдан, маҳалла-кўйингдан сал узоқлашсанг, уларга бўлган меҳринг, соғинчинг, ҳурмат ва садоқатинг ортиб кетаркан.

Эҳтимол, донишманд аждодларимиз шундай кунларни бошидан кечириб: "мусофир бўлмагунча мусулмон бўлмас" деган бўлсалар керак. Мен сафдош дўстларим қатори қасамёдга содиқ бўлишга, ҳарбий бурчимни аъло даражада бажаришга интилавераман. Мен билан бирга хизмат қилаётган қадрдон дўстларимнинг ниятлари ҳам шундай.

Сарвар РЎЗМАТЗОДА,
оддий аскар

Бекобод шаҳри

Маълумингизки, газетамизда миллат аёлларининг ҳақ-ҳуқуқлари, оиладаги маънавий муҳитнинг инсон шахси ва жамиятга таъсири ҳақидаги чиқишлар билан мунтазам танишиб келмоқдасиз. «МТ»нинг ўтган сонларида эълон қилинган журналист Абдулло Аъзамнинг «Зўравонлик» мақоласи ҳам кўпчиликда қизиқиш уйғотмоқда. Қуйида берилаётган мақолада яна бир мухлисимиз ана шу ҳаётий мавзуда мулоҳаза юритади.

ТУШОВ

Ўзбек аёли, оила, жамият муносабатлари

«БИР КУН БОЙ» ЎЙИНИ

«МТ»да эълон қилинган «Зўравонлик» мақоласида муаллиф кишини ўйлатадиган аччиқ ҳақиқатларни ўртага ташлаб, мавзу юзасидан оддий, бир пайтнинг ўзида кенг таҳлиллар келтирганлиги диққатимни тортди, мени ушбу мулоҳазаларни билдиришга ундади.

— Қизим 6-синфда ўқийди, — деб гап бошлади бир йўловчи, — ҳадемай мактабни битиради. Қиз бола нарса. Эртага бировнинг қўлига қараб қолмасин дейман. Ўқитмоқчиман, шунинг учун шаҳардан қизимга бир уй олиб қўйишим керак. Тўғри, ётоқхона ҳам бору лекин ҳар кимнинг ўз уйи бўлгани яхши-да...

Қизи ўрта мактабни битиришига ҳали анча бор бўлса-да, унинг келажаги учун қайғураётган бу зиёли отадан фақат ўғилларигагина оталик қиладиган эркаклар ибрат олсалар бўларди, деб ўйладим. Сирасини айтганда, кўпчилик ота-оналар «ўғилми, қизми, соғ-омон бўлишса бўлди» дейишади. Кейинчалик ўзлари мустақил ҳаётга қадам қўйганларидан сўнг қандай кун кечиришлари ҳақида деярли бош қотиришмайди. Америкада шундай яхши бир одат бор. Турмуш қуришга аҳд қилган йигит-қиз, авваламбор, муҳаббат ва бир-бирига ишонч асосида (ҳаттоки бўлажак келиннинг жўшқин муҳаббатларига тўла ўтмиши ҳам бу ишончга путур етказолмайди) оила қуришади. Ҳеч қандай ортиқча харажатларсиз, келиннинг чет эл мебелларию, қўша-қўша сарпо-сеписиз, тўй ўтгач ташлаб юбориладиган юзлаб тоғора егуликлару юз килолаб пиширадиган ошларимиз, рўйхати учун «қарзларсиз» чиройли, ихчам тўй қилишади. Биз ўзбекларда-чи? Худди шу тўйни шундай бермаса бутун қариндош, қўни-қўшни гўё очликдан бир нарса бўладигандек, «кўй сўй-ҳўкиз сўй», дастурхон ёзишади. Дастурхонда «камчилик» сезилса, «маҳаллада дув-дув гап», ўзбекчилик-да. Ҳўш, эртага тўй соҳибининг бўйнига «қарз»лар шодасини илиб қўядиган бунақа сохта дабдаба, беҳад тўкин дастурхон шартмикин? «Тўйга борсанг, тўйиб бор, тўй тўнингни кийиб бор» деган мақол биздан кўра америкаликларникига кўпроқ ўхшайди. Шундай савол туғилади, ўша тўйга кетадиган харажатга боласи учун уй-жой, компютер ёки бошқа ўқув қуролларини сотиб олса, фарзандларининг муродини кўриш учун сарфлаган бўлмайдими? Наҳотки бундан «топганини фақат ўзига суртади, эл-юртга бўлсин демайди» деган хулоса чиқса. Фарзандларнинг комил инсон бўлиб вояга етиши жамиятнинг ютуғи, эл-юртнинг фойдаси, обрўси, давлат тараққиётининг ҳам гарови экани аён. «Ўзбекчилик», урф-одат деб ўз керакли имконияти-мизни елга совуриб ўтиришимиз, ибора билан айтганда, ўз оёғига ўзи болта уришдай гап, назаримда.

Буни қачон англаб етамизу бундай «бир кун бой» ўйини каби «танти»ликларга қачон чек қўярканмиз. Европада аввал никоҳ қайд қилиниб, сўнгра тўй тантанаси бошланади. Бизда тўйдан олдин ёки кейин ҳам куёв томон таклиф қилмаса, келин томон кўпинча никоҳ ҳақида оғиз очолмайди, яна ўзбекчилик-да. Борди-ю, бунга журъат қилишса, уларда келин-қизга нисбатан шубҳа уйғонади. Ҳатто тўйдан сўнг ҳам келин-куёвнинг никоҳдан ўтишига қайнона-қайнота қаршилик қилишади. «Келин бир-икки йил хизмат қилсин, — маъқул бўлса оиламизга қабул қиламиз, акс ҳолда...» дегандай. Бунинг натижасида истаган пайти битта «кет» деган сўз билан келиннинг тақдири ҳал бўлиши мумкин. На мол-мулк можароси, на суд ғавғоси бўлмайди-да. Келиннинг инсоний ҳуқуқларини ҳимоя қилишдан ҳар ким ожиз қолаверади. Қизини яхши умидлар билан узатиб қолган ота-онаси эса никоҳни қайд қилдирмаслик оқибатида бундай ҳолларда, қўпол қилиб айтганда, ўз қизининг вужудини маълум муддатга «куёв» йигитга нақ сотаётганлигини фаҳмламайди ҳам. Чиққан қиз чиғриқдан нари дегандай, оиласига энди аввалги тарзда қабул қилолмагани қиз учун яна бир фожиадир. Ажабо, нега никоҳни орқага сурганларга қиз томонда шубҳа уйғонмаслиги керак?!

Шу ерда ҳам ўзбекчилик панд беради. Европада келин-куёв фарзанд кўришдан олдин болани боқиш, ўқитиш, ҳунарли қилиш учун пул-маблағ жамғаришади. Улар ўғилни «меросхўрим» дея эркалатиб, қизни «бу сени аканг, унга бўйсунишинг керак» эмас, «бир-бирингни хафа қилманг, ҳаммангни бирдек кўраман» деб тарбиялашади. Табиийки, оиладаги тенглик ҳуқуқи уларда ҳуқуқий маданиятнинг эрта шаклланишига олиб келади ва улар ҳаётда ҳам ўз ҳақ-ҳуқуқларини талаб қила оладилар. Бу ота-онанинг кейинчалик содир бўлиши эҳтимол тутилган ортиқча ташвиш ва изтироблардан ҳам халос қилмайдими?!

ОМОНАТ

Яна бир жиҳатга эътибор қилайлик: илғор мамлакатларда оилавий турмуш тарзига назар ташласангиз, кўпчилик хонадон соҳибларининг банкда ўз ҳисоб рақами бўлишини кузатасиз. Ҳар ойда оила даромадидан рафиқаси (ҳеч қаерда ишламайдиган уй бекаси бўлса ҳам), баъзан фарзандлар номидаги ҳисоб рақамига пул ўтиб туради. Бу маблағни улар истаганга тасарруф этишлари, ўғли ёки қизи хоҳласа, алоҳида уй олиб яшаши мумкин. Айни чоғда аёли, ўғил-қизининг ўзи ишлаб топгани фақат ўзиники ҳисобланади. Ўз-ўзидан кўриниб турибдики, моддий ва маънавий жиҳатдан бировга қарам бўлмаслик инсонда яшашга, меҳнат қилишга, бошқача қилиб айтганда, ўзини ўзи эплашига иштиёқ уйғотади. Унинг онгида янги-янги ғоялар туғилади. Бундай қарашлар бизнинг кишиларимизда ҳам шаклланганида, аёллар «бугун эрим қандай кайфиятда келаркин, бу ишим қайнона-қайнотамга ёқармикин, қўшниникига қандай тоғора қилиб чиқсам экан?» каби кераксиз ўйлар билан андармон бўлиб, ўзи-ўзлиги ҳақида ўйлашни чорасиз унутиб қўйишмасди. Балки уларда жамият тараққиётига ижобий таъсир кўрсатадиган илғор ғоялар юзага чиқиши мумкин бўларди америкалик ўзимизнинг Зулфия Назарга ўхшаб. Эркаклар ҳам фақат пул топиш, чойхонаю улфатчиликда кунини ўтказишни ўйлабгина қолмай, балки оиласи билан кўпроқ бўлиш фақат «кўча одами» бўлмай, оила аъзоларининг муаммолари, маънавияти билан ҳам қизиқармиди. Ўғилми-қизми, энг аввало, эркин фикрли, ўз ҳақ-ҳуқуқларини таниган, ўқимишли, баркамол шахс қилиб камол топтиришга ҳамма бирдай ҳаракат қилганларида, ўйлайманки, ҳатто жамиятимизда демократиянинг қарор топиши кескин тезлашган бўларди. Бу барчанинг, жамиятнинг чинакам фойдаси эмасми? Бинобарин, оилада тенг ҳуқуқлилик, демократия бўлмас экан, ҳуқуқий демократик жамият қуриш ҳақидаги ғоялар, лойиҳаларни ҳаётга тадбиқ этиш мушкул кечади.

Биз идеаллаштириб юборган «ўзбекчилик» кўп ҳолларда оила ва жамият ривожига, ўзимизга ана шундай бир тушов каби бўлиб қолаётгани ҳақида ўйлаб кўрадиган пайт етган. Бу тушовни асрлар бўйи яратиб келган ўзбекларнинг ўзигина уни ечмоғи, ўғил-қизини тенглик руҳида ўстириши, «биров нима дейди» деган андишадан йироқ тутиши ҳамманинг бирдай манфаатига хизмат қилади. Маҳобат қилиб тўй-томоша, маросим, меҳмондирчиликка қилинадиган ортиқча сарф-харажатларни чеклаш, тараққиётга тўсиқ бўлаётган сохта «урф-одатлар»дан воз кечиш, дунёвийлашиш пайти. Бу четдан биров қилиб берадиган жараён эмас. Ўз ҳаётида, ишида қонунларга мос ҳаракат қиладиган фуқароларгина ўзларига муносиб жамиятни қурадилар. Чинакам миллийлик — шу аслида, миллатни бахтиёр қиладиган аъмол ҳам шудир. Афсуски, ортиқча урф-одатларни миллийлик деб биладиган, «ўзбекчилик» тарзида уларни гўё ўз шаънини ҳимоя қилгандай қарайдиган эркаклар буни англаб етиши жуда қийин бўлиб қолган. Фарзандларига адолатли муносабатда бўлиш ўрнига ўғлини арзанда, қизини «омонат» қилиб ўстирадилар. Айниқса, қизи вояга етгач, «ўраб-чирмаб» узатиб олса, бас, оталик бурчини бажариб бўлгандай у ёғига «бахтингни ўзи берсин» деб таваккал қилганча қоладилар. Қизиқ, нега қизлар турмушга чиқаётганда ичикиб-ичикиб йиғлашади? Нега?... Бу ҳам тўлалигича урф-одатмикин?

Саломат ҚЎЗИЖОН
(Давоми бор)

Тўрт қатор

КЎРШАПАЛАК ВА МИЛЛИАРДЛАР

* Олимлар...

Ернинг магнит майдонини 1839 йилдан бери мунтазам суратда ўлчаб борадилар. Ер магнит майдонининг кучи ҳар йили 0,05 фойизга камайиб борар экан. Агар аҳвол шундай давом этадиган бўлса, тахминан 2000 йилдан сўнг ернинг магнит майдони барҳам топади.

* Инглиз олимлари Жонс ва Слип бошқа қўёш системаларида очилган 90 та сайёрани ўрганиш натижасида шундай хулосага келдиларки, бизнинг Галактикамизда худди бизнинг Ер сайёрамизга ўхшаш миллиарддан ортиқ планеталар мавжуд. Ана шу планеталарнинг ҳаммасида ҳам баайни Ер юзидаги каби ҳаёт бўлиши мумкин.

* Кўршапалаклар кеч қоронғуси тушиши билан учгани ҳавога кўтариладилар. Улар чарх уриб парвоз қилар эканлар, ўз парвозларини қанотлари билан бошқариб борадилар. Улар ҳайратомуз тарзда шундай енгил ва тез учадиларки, тиккасига юқори кўтарилиб, тиккасига пастга шўнғий оладилар. Ҳозирча инсоният бундай чаққонлик ва маҳоратга неча миллиардлаб пул сарфлаб ҳам эришолмаяпти. Кўршапалаклар қоронғу осмон қаърларига баланд кўтарилиб, ҳаводаги кўзга кўринмас чивинларни овлайдилар. Кўршапалаклар бундай ов пайтларида учиш тезлигини баъзан соатига 50 чақиримга етказадилар. Улар эшитиш ва ташқи сигналларни қабул қилиш ва уларга акс садо бериш қобилиятлари шу қадар ривожланганки, зимзиё қоронғулик ичида пар каби тўсиқни ҳам илғаб оладилар ва уни шитоб билан четлаб ўтадилар. Кўзга кўринмас ҳашаротларни ҳам катта тезликда учиб бора туриб бехато овлайдилар. Кўршапалаклар биноларнинг қоронғу, тинч, овлоқ болохоналарида, чердакларда, айвонларнинг қўл етмас тирқишларида истиқомат қиладилар. Кўршапалаклар худди қалдирғочлар каби турли чивинлар, ҳашаротларга қирон келтирадилар.

* БМТ Экология дастурининг хизматчилари Ер юзида энг баланд музтоғ бўлмиш Ҳимолойнинг кўз илғамас чўққиларида музлар эрий бошлаганлигини қайд этдилар. Мангу музликларда ҳаво илий бошлаганлигини кузатдилар. Ҳимолойда ҳозир ҳавонинг даражаси бундан 30 йил илгаригига қараганда бир даражага илиган. Олимларнинг космосдан туриб олинган суратларга қараб айтишларича, Непал ва Бутан ўлкаларидаги мангу музликлар йилига 30-40 метрга чекиниб бормоқда. Бу кўллар ва дарёлар сувларининг ортиқ даражада тошишига олиб келмоқда.

Дунё муз океанлари эрий бошласа, нима бўлар экан а?

«МТ» жавонхонасидан.

ОХИРГИ СЎЗ:

Сеча(чумчуқ)нинг бахти бўлса, онасининг сути бўлмасмиди?..

Milliy Tiklanish
Муассис:Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Ўткир ҲОШИМОВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Шарифа САЛИМОВА, Ойдин ҲОЖИЕВА, Мунира ҚОРИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 211.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Сотувда нархи эркин.
Саҳифаловчи: Р.Исмаилова
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Адади: 2082 нусха

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси — 30 уй. Телефон 144-81-28. «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида чоп этилди. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Музаффар АБДУШУКУРОВ

Босишга топширилди 19.30